

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Het effect van **Maatschappelijk Verantwoord Inkopen** door de Nederlandse overheid in 2019-2020

Colofon

© RIVM 2023

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Het RIVM hecht veel waarde aan toegankelijkheid van zijn producten. Op dit moment is het echter nog niet mogelijk om dit document volledig toegankelijk aan te bieden. Als een onderdeel niet toegankelijk is, wordt dit vermeld. Zie ook www.rivm.nl/toegankelijkheid.

DOI 10.21945/RIVM-2023-0131

A. Hollander (auteur), RIVM
L. Pieters (auteur), RIVM
E. Dekker (auteur), RIVM
E. de Valk (auteur), RIVM
S. Nederpelt (auteur), RIVM
M. Bodegraven (auteur), RIVM

Contact:

Erik Dekker
Duurzaamheid, Milieu en Gezondheid\Milieu-Effecten en Ecosystemen
Erik.dekker@rivm.nl

Dit onderzoek werd verricht in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in het kader van de monitor MVI.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven
Nederland

www.rivm.nl

Publiekssamenvatting

Het effect van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen door de Nederlandse overheid in 2019-2020

De Nederlandse overheid, zowel de rijksoverheid, als provincies en gemeenten, koopt elk jaar voor 85 miljard euro aan diensten, producten en werken in. Met dit bedrag wil de overheid niet alleen producten en diensten aanschaffen, maar ook het milieu minder belasten en sociale ontwikkelingen in relatie tot werk stimuleren. Dit heet Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI).

Het RIVM volgt sinds 2015 elke twee jaar het effect van MVI op milieu en klimaat en sociale ontwikkelingen. In 2019 en 2020 zijn hierdoor minder broeikasgassen uitgestoten en zijn er minder grondstoffen gebruikt. Meer nog dan in de vorige monitoringsperioden. Dit blijkt uit een analyse van het effect van MVI in deze twee jaar.

Deze stijgende lijn maakt duidelijk dat Maatschappelijk Verantwoord Inkopen een geschikt instrument is waarmee de overheid duurzame inkoop kan stimuleren. Aanbestedende diensten hebben er steeds meer oog voor. Wel zou meer effect mogelijk kunnen zijn als zij zich hier nog meer voor zouden inspannen. Door meer duurzame producten en diensten uit te vragen, wordt het ook voor de markt aantrekkelijker om erin te investeren.

Door maatschappelijk verantwoord inkopen in 2019 en 2020 is naar schatting minstens 6,8 Mton CO²-equivalent minder broeikasgasemissies uitgestoten en is er 0,3 Mton CO²-equivalent gecompenseerd door bossen aan te planten. Dit is ongeveer hetzelfde als de hoeveelheid broeikasgassen die 345.000 Nederlandse huishoudens elk jaar uitstoten. Ook is er 1433 kilogram minder stikstofoxiden uitgestoten. Voor fijnstof is dat 91 kilo minder. Daarnaast is 292 ton aan grondstoffen bespaard. Verder is er 1203 fte aan werk gecreëerd mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en stagiairs.

Het RIVM heeft zes clusters van producten en diensten bekeken met in totaal zestien productgroepen. Het gaat om de volgende clusters, met productgroepen tussen haakjes: Automatisering (ICT), Energie (Elektriciteit, Zonnepanelen, Gas), Grond-, weg- en waterbouw (Wegen, Openbare Verlichting), Kantoorfaciliteiten (Bedrijfskleding, Catering, Schoonmaak, Kantoormeubilair, Kantoorgebouwen (Nieuwbouw, Renovatie) en Transport (Buitenlandse dienstreizen, Verhuisdiensten, Transportdiensten, Dienstauto's). Deze clusters en productgroepen zijn gekozen omdat daarbij het meeste effect van deze manier van inkopen wordt bereikt.

Kernwoorden: beleidsevaluatie, MVI, effectmeting, contractmanagement, inkoop, circulaire economie

Synopsis

Impact of socially responsible procurement by the Dutch Government in 2019–2020

Every year, the Dutch Government as a whole – comprising the central government as well as provincial and municipal authorities – buys products, services and works with a total value of 85 billion euros. In addition to purchasing products and services, the Government aims to use this spending to reduce the burden on the environment and incentivise social developments in the labour market. This is known as socially responsible procurement (SRP).

RIVM has been monitoring and reporting on the impact of SRP on the environment, climate and social developments every two years since 2015. In 2019 and 2020, it noted reductions in greenhouse gas emissions and the use of raw materials – more so than in earlier monitoring periods. This was the outcome of an analysis of the impact of SRP over these two years.

This positive trend shows that SRP is a useful instrument for the Government to promote sustainable procurement. Although contracting authorities are increasingly aware of this, greater efforts on their part could achieve further impact. After all, more demand for more sustainable products and services would make investing in them more attractive to market parties.

In 2019 and 2020, SRP is estimated to have led to a reduction in greenhouse gas emissions of at least 6.8 Mton CO² equivalent. Another 0.3 Mton CO² equivalent was offset by planting trees. This reduction was broadly equal to the total annual greenhouse gas emissions of roughly 345,000 Dutch households. In the same period, emissions of nitrogen dioxide decreased by 1,433 kilograms and of particulate matter by 91 kilograms. In addition, 292 tonnes of raw material were conserved. Finally, SRP helped create 1,203 additional FTEs for people with difficulty accessing the labour market and for trainees.

RIVM assessed six product and service clusters, spanning 16 product groups. These clusters, with their associated product groups in brackets, were automation (ICT); energy (electricity, solar panels, natural gas); earthworks, road and hydraulic engineering (roads, public lighting); office facilities (workwear, catering, cleaning, office furniture); office buildings (newly constructed, renovated); and transport (international business travel, removal services, transport services, company cars). The selected clusters and product groups were those on which SRP has the most impact.

Keywords: policy evaluation, SRP, impact assessment, contract management, procurement, circular economy

Inhoudsopgave

Samenvatting — 9

1 Inleiding — 13

- 1.1 Maatschappelijk Verantwoord Inkopen — 13
- 1.2 Beleidscontext: MVI is in ontwikkeling — 13
- 1.3 Doel van dit rapport — 14
- 1.4 Leeswijzer — 14

2 Werkwijze — 17

- 2.1 MVI-thema's — 17
- 2.2 Productgroepen — 18
- 2.3 Het meten van het effect van MVI — 18
- 2.4 Trend van MVI-effect in de tijd — 19
- 2.5 Stapsgewijze uitleg van de gevolgde methode — 19

3 De inzet van MVI in 2019-2020 voor zestien productgroepen — 23

- 3.1 De inzet van MVI-eisen en -gunningscriteria — 23
- 3.2 De aandacht voor MVI-thema's — 24

4 Het effect van MVI in 2019-2020 — 29

- 4.1 Interactie met aanbestedende diensten — 29
- 4.2 Wat hebben we kunnen kwantificeren? — 30
- 4.3 Totale effect inzet MVI 2019-2020 — 32
- 4.4 Korte voorbeelden van MVI-inzet — 33

5 Discussie — 35

- 5.1 Discussie over de resultaten — 35
- 5.2 Discussie over de methode — 38

6 Conclusies en aanbevelingen — 41

7 Referenties — 43

Verklarende woordenlijst — 45

Bijlage 1 Productgroepspecifieke bijlagen — 49

8 ICT Hardware — 50

9 Elektriciteit — 56

10 Zonnepanelen — 64

11 Kantoorgebouwen (nieuwbouw en renovatie) — 71

12 Kantoormeubilair — 77

13 Productgroep: Schoonmaak — 90

14	Bedrijfskleding – 100
15	Catering – 108
16	Buitenlandse dienstreizen – 116
17	Transportdiensten – 123
18	Dienstauto's – 134
19	Wegen – 141
20	Openbare Verlichting – 148
21	Gas – 153

Samenvatting

De centrale en decentrale overheden kopen jaarlijks gezamenlijk voor 85 miljard euro aan diensten, producten en werken in (Steenmeijer et al., 2021). Met dit bedrag voor inkoop wil de overheid niet alleen producten en diensten aanschaffen, maar tegelijkertijd een stimulans geven aan duurzame en sociale ontwikkeling. Dit beleidsinstrument wordt Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) genoemd. Binnen MVI worden een aantal thema's onderscheiden: milieuvriendelijk inkopen (met onderscheid in klimaatneutraal en milieu overig), circulair inkopen, biobased inkopen en sociaal inkopen (Internationale Sociale Voorwaarden – ISV en social return on investment – SROI).

Doel en aanpak

RIVM monitort sinds 2016 hoe MVI in Nederland wordt ingezet en of dat in de praktijk ook leidt tot positieve milieu- en sociale effecten. Inzet van MVI betekent echter niet altijd dat er ook daadwerkelijk effect wordt bereikt. Uit eerdere onderzoeken bleek, dat bij soms wel tot twee derde van de aanbestedingen waarin MVI wordt ingezet, er geen effect wordt gerealiseerd (Zijp et al., 2018; De Valk et al., 2019). Om dus te kunnen beoordelen hoe de implementatie van MVI verloopt en hierop te kunnen bijsturen, is inzicht nodig in het effect ervan.

De eerste monitoringsronde evalueerde het effect van MVI in 2015-2016. Dit rapport presenteert de derde monitoringsronde, over de jaren 2019-2020, voor zestien verschillende productgroepen. De effectmonitor gaat over de inzet (uitvraag) en het uiteindelijke effect van MVI op de thema's klimaat en milieu, circulariteit, biobased (vermeden emissies en grondstoffengebruik), social return en internationale sociale voorwaarden (inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en werkomstandigheden) bij de centrale en decentrale overheden van Nederland. Er is een vergelijking gemaakt met de resultaten uit de vorige monitors, zodat een eerste analyse van de trend in de tijd mogelijk is (De Valk et al., 2019; Dekker et al., 2021). Enkele aansprekende voorbeelden van toepassing op MVI in concrete aanbestedingen in de genoemde periode worden geschetst.

Monitoring van de inzet van MVI

Voor elk van de zestien productgroepen in zes clusters is een steekproef genomen uit alle aanbestedingen in de periode 2019-2020 die te vinden waren op TenderNed, Negometrix en andere aanbestedingsplatforms. De aanbestedingen in de steekproeven zijn onderzocht op wat is uitgevraagd en in hoeverre MVI daarin werd meegenomen.

Uit de steekproeven voor de zestien geselecteerde productgroepen bleek dat 87% van de aanbestedingen aandacht had voor MVI (dit is een toename van 9 procentpunt ten opzichte van de periode 2015-2016 en gelijk aan de aandacht voor MVI in de periode 2017-2018). Ongeveer 68% heeft uitgevraagd met gunningscriteria of eisen die strenger waren dan de centraal vastgestelde MVI-minimumeisen op ten minste één van

de onderzochte milieuthema's. Dat is een toename van 26 procentpunt ten opzichte van 2015-2016.

Monitoring van het effect van MVI

Om te bepalen wat er daadwerkelijk is geleverd en of dit beter is dan wat er gemiddeld op de markt beschikbaar is, werd contact gezocht met de aanbestedende dienst (AD) van elke aanbesteding. Dit contact is tot stand gekomen voor 127 van de 143 aanbestedingen in de steekproeven. Voor 43 van deze aanbestedingen bleek dat er geen inkoopgegevens beschikbaar waren en ook niet eenvoudig te verzamelen waren. Vooral het effect van circulair inkopen bleek hierdoor nog niet goed te bepalen. Van de overige 84 aanbestedingen heeft het RIVM bij 63 aanbestedingen (44% van het totale aantal aanbestedingen) voldoende inkoopgegevens gekregen om een effectmeting te kunnen uitvoeren.

Door het toepassen van MVI voor de zestien productgroepen in de periode 2019-2020 is naar schatting minstens 6,8 Mton CO₂-equivalent aan broeikasgasemissies vermeden en 0,3 Mton CO₂-equivalent gecompenseerd. Dit resultaat is vooral toe te schrijven aan het cluster energie (gas en elektriciteit). Compensatie gebeurde door het financieren van bosprojecten, cookstove-projecten in Afrika en India, door schoonwaterprojecten in Afrika en door gasopslag.

Naast klimaat werd op de andere MVI-thema's het volgende effect gevonden:

- Milieu-overig: 1433 kg NO_x en 91 kg fijnstof (PM_{2.5})-emissies vermeden.
- Circulair: 292 ton bespaarde grondstoffen.
- Social return: 1203 fte aan werk gerealiseerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Dit is winst ten opzichte van de situatie wanneer er volgens de marktstandaard zou zijn ingekocht.

Uit vergelijking van de resultaten van de huidige monitoringsronde (2019-2020) met de vorige rondes (2015-2016 en 2017-2018) kan geconcludeerd worden dat de inzet van MVI, behalve voor ISV, is toegenomen en dat dit ook geleid heeft tot meer vermeden emissies.

De berekende winst door MVI is alleen gebaseerd op de aanbestedingen waarvan het effect te kwantificeren was. In werkelijkheid zal de winst daarom groter zijn. Daarbij geldt ook dat het minder of niet inkopen van goederen of diensten ('refuse') door bijvoorbeeld oude materialen langer te gebruiken, de meest duurzame optie is. Hoeveel dit is gebeurd en hoeverre dit bijdraagt aan de vermindering van de verschillende milieueffecten kunnen wij niet kwantificeren.

Daarnaast moet opgemerkt worden, dat de marktstandaard soms veranderd is. Dit is bijvoorbeeld het geval bij straatverlichting, waar incrementele vervanging van lampen door led nu als standaard wordt gezien (en dus niet als MVI-winst wordt gekwantificeerd), terwijl ledverlichting in 2015-2016 nog niet standaard was. Ook beschouwen we nu het onderschrijven van convenanten rond Internationale Sociale Voorwaarden als standaard en wordt dit, in tegenstelling tot de vorige

monitoringsrondes, niet tot MVI gerekend, tenzij een opdrachtgever of leverancier hier pro-actief mee aan de gang is gegaan. Dit is de reden dat daar minder effect voor te zien is.

Bij de interpretatie van de effectgetallen is het belangrijk om te beseffen dat bij sommige productgroepen, zoals bij elektriciteit en zonnepanelen, andere beleidsinstrumenten dan MVI ook kunnen hebben bijgedragen tot de aanschaf ervan, zoals subsidies.

Discussie over de resultaten

Bij 44% van de aanbestedingen uit de steekproeven kon uiteindelijk een effect worden berekend. Dat is minder dan de helft van het totale aantal aanbestedingen, terwijl in de documenten vaak wel een of meer eisen of criteria stonden waarvan wel effect werd verwacht (bij 87%), maar dit niet kon worden gekwantificeerd. Hiervoor waren verschillende redenen. De eerste, belangrijkste, reden was het ontbreken van een beschikbare contractmanager of het gebrek aan tijd bij de contractmanager. Hierdoor kon er geen informatie worden verkregen op basis waarvan het RIVM een effectschatting kan maken. Vooral dit laatste kwam in de huidige monitoringsronde geregeld voor.

Een tweede belangrijke belemmering was het gebrek aan administratie van geleverde producten en materialen bij de aanbestedende dienst en leverancier. Dit probleem valt onder het verankeren of borgen van MVI in het contractbeheer, wat gezien de resultaten nog steeds aandacht nodig heeft. Onder andere vanuit het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie zijn initiatieven gestart om hierin te ondersteunen, bijvoorbeeld door de oprichting van buyer groups, waarin diverse actoren binnen een sector samen optrekken op het gebied van MVI (UPCE, 2019; De Valk et al., 2022).

Een derde reden waarom in sommige gevallen geen effect kon worden bepaald, is dat de marktstandaard nog niet bekend was. Hierdoor is geen referentiesituatie bekend, waardoor geen effect berekend kan worden. Om dit op te lossen, zou een nulmeting naar de marktstandaarden moeten worden uitgevoerd.

Discussie over de monitoringsmethode

De kracht van de monitor is, dat deze zich baseert op daadwerkelijke aanbestedingen en de implementatie ervan in de contractfase. Een blijvend discussiepunt is de representativiteit van de steekproef: het nadeel van de huidige aanpak is, dat de steekproeven per productgroep gekozen zijn op basis van het beschikbare budget voor de analyse. In sommige gevallen betekent dit een relatief kleine steekproef ten opzichte van de totale monetaire omvang van de longlist (alle aanbestedingen op de aanbestedingsplatforms), ook gezien de variatie daarbinnen. Als we de resultaten zouden uitdrukken naar omvang (euro's), zou dat een ander beeld kunnen opleveren. De monitor geeft dan ook orde-van-grootte-effecten van MVI-maatregelen uit de praktijk. Onze monitor laat echter vergelijkbare resultaten zien als die van bijvoorbeeld de MVI-zelfevaluatie tool (MVIZET) en rapportages van CE Delft (De Graaff et al., 2020), wat vertrouwen geeft in de betrouwbaarheid van de uitkomsten. Aanbevolen wordt om dan ook de

monitoring in de huidige vorm voort te zetten, ook om trends in de tijd steeds beter te kunnen analyseren.

Een ander aspect dat niet gedekt wordt in de huidige monitoringsmethodiek is, dat het niet-doen van een aankoop of inkoop ('refuse') in sommige gevallen de meest duurzame optie is. Als een organisatie bijvoorbeeld besluit om aan het eind van de voorgeschreven levensduur van kantoormeubilair niet te gaan vervangen, maar nog langer ervan gebruik te maken, worden hiermee emissies en grondstoffenverbruik vermeden. Door uit te gaan van aanbestedingen die juist wel gedaan zijn via de aanbestedingsplatforms, hebben we hier geen zicht op. Om dergelijke keuzes in beeld te brengen, zal, naast de huidige vorm, een andere monitoringswijze kunnen worden ingericht. Het zou zinvol zijn om in plaats van naar inkoop alleen meer te gaan kijken naar inkoop én beheer van de producten.

Bewustwording over MVI, niet alleen bij de inkopers, maar ook bij de facilitair beheerders is en blijft van belang. Want om goed te kunnen monitoren is het goed verankeren van MVI in het contractbeheer essentieel. Dit is ook onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie (UPCE, 2019) en is in 2021 door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in gang gezet. Hopelijk worden de effecten daarvan in de toekomst zichtbaar in de monitor.

Conclusie: MVI als beleidsinstrument

Hoewel met de huidige monitoringsmethode en beschikbare data bij inkooporganisaties niet een compleet beeld gegeven kan worden, geeft het wel een goed inzicht in de ordegrrootte van zowel de inzet als de effecten van MVI bij overheidsorganisaties. Maatschappelijk verantwoord inkopen in de periode 2019-2020 heeft geresulteerd in zowel winst voor de mens als voor het milieu. Uit de vergelijking van de resultaten van de huidige monitoringsronde met de vorige rondes kan geconcludeerd worden, dat MVI voor de meeste thema's vaker wordt toegepast, met een groter effect. Dat effect zien we, zelfs met de wetenschap dat de marktstandaarden (referentiesituatie) op het gebied van MVI de afgelopen jaren zijn aangescherpt.

De realisatie van het MVI-effect was bovendien nog niet altijd te achterhalen. De concrete winst in termen van klimaatwinst (emissies in CO₂-equivalenten), vermeden grondstoffen, stikstof- en fijnstofemissies die we berekend hebben, kan daarom worden gezien als een minimum van het effect.

Omdat deze monitoring tweejaarlijks herhaald wordt en nu voor de derde maal is uitgevoerd, is ook een voorzichtige trendanalyse uit te voeren, die aangeeft, dat MVI steeds meer gemeengoed wordt bij aanbestedende diensten.

1 Inleiding

1.1 Maatschappelijk Verantwoord Inkopen

De nationale en decentrale overheden (inclusief overheidsinstellingen als scholen en musea) kopen jaarlijks gezamenlijk voor 85 miljard euro aan werken, diensten en producten in (Steenmeijer et al., 2021). Met deze inkoopsom wil de overheid niet alleen producten, diensten en werken aanschaffen, maar tegelijkertijd via inkoopcriteria een stimulans geven aan duurzame ontwikkeling. Dit beleidsinstrument wordt Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) genoemd. MVI is een beleidsinstrument om:

- de eigen bedrijfsvoering te vergroenen/de eigen voetafdruk te verlagen;
- via het inkooptraject het bedrijfsleven te stimuleren duurzame en sociale producten en diensten te ontwikkelen en te leveren;
- een bijdrage te leveren aan beleidsdoelstellingen, zoals de nationale en internationale klimaatdoelstellingen en de wereldwijde 'Sustainable Development Goals' van de Verenigde Naties;
- het goede voorbeeld te geven aan aanbestedende diensten buiten overheidsorganisaties.

1.2 Beleidscontext: MVI is in ontwikkeling

In 2015 is door het Ministerie van IenM, mede namens de ministeries BZK, EZK, SZW en BZ, het Plan van Aanpak (PvA) Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2015-2020 naar de Kamer gestuurd. Evaluatie van dit plan van aanpak door adviesbureau CE Delft laat zien, dat overheden sinds 2015 steeds vaker MVI toepassen, wat leidt tot meer impact (De Graaf, 2020). Positieve ontwikkelingen zijn bijvoorbeeld dat MVI-gunningscriteria vaker worden toegepast in aanbestedingen en dat MVI-gunningscriteria een groter gewicht krijgen in de scoringsmethodiek. Ook houden aanbestedende diensten vaker marktconsultaties en MVI komt in deze marktconsultaties vaker aan bod.

De centrale vraag bij de evaluatie was: heeft het PvA overheden geholpen om MVI meer toe te passen en leidde dit tot meer duurzame impact? (De Graaff et al, 2020). De eerste resultaten van de ontwikkelde monitoringmethodieken (waaronder de methode die in het voorliggende rapport wordt beschreven) laten zien dat aanbestedingen waarin MVI aan bod komt, een bijdrage hebben geleverd aan de reductie van de emissie van broeikasgassen, het verminderen van milieudruk en het verhogen van het aantal werkplaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Al lange tijd wordt de inzet van MVI gemonitord. Inzet van MVI betekent echter niet altijd dat er ook daadwerkelijk effect wordt bereikt. Uit eerdere onderzoeken bleek dat bij soms wel tot twee derde van de aanbestedingen waarin MVI wordt ingezet geen effect wordt gerealiseerd (Zijp et al., 2013; Valk et al., 2019). Dus om te beoordelen hoe de implementatie van MVI verloopt, en hierop te kunnen bijsturen, is

inzicht nodig in het effect ervan. Daarnaast helpt effectmonitoren bij het creëren van draagvlak voor het inzetten van MVI.

1.3 Doel van dit rapport

Om de effecten van MVI te kunnen meten en te volgen in de tijd, is het RIVM in 2016 gestart met de effectmonitoring van MVI. Deze effectmonitoring heeft tot doel inzicht te geven in de (mate van) effecten op milieu- en sociale thema's die worden bereikt door de inzet van MVI als instrument.

De effectmonitoring is ontworpen en in 2017 toegepast op aanbestedingen van acht productgroepen in de periode 2015-2016 (Zijp, 2018). In 2018 is deze monitor uitgebreid naar in totaal vijftien productgroepen en in 2020 is deze uitgebreid tot zestien productgroepen (zie Tabel 2.1). Deze zestien productgroepen zijn door de interdepartementale werkgroep MVI geselecteerd op basis van hun verwachte milieu- en sociale impact en inkoopvolume ten opzichte van de totale markt in Nederland.

In dit rapport worden de resultaten van de MVI-monitor gepresenteerd voor de periode 2019-2020 voor de zestien productgroepen genoemd in Tabel 2.1. Daarnaast wordt ingegaan op veranderingen in de gevonden inzet en het gevonden effect ten opzichte van de vorige monitoringsperioden van 2015-2016 en 2017-2018. Tot slot worden er op basis van de analyse aanbevelingen gedaan over de inzet van het instrument MVI en de gevolgde monitoringsmethode. Enkele aansprekende MVI-toepassingen worden geschetst ter illustratie.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 geeft het doel en de context weer van dit onderzoeksrapport. Voor een meer uitgebreide inleiding over MVI wordt verwezen naar het RIVM-rapport 'Het effect van maatschappelijk verantwoord inkopen' (Zijp et al., RIVM, 2018).

In Hoofdstuk 2 wordt de methode voor de effectmonitor kort beschreven. De volledige beschrijving staat in Zijp et al. (RIVM, 2018). De specificaties van de methode per productgroep zijn te vinden in de bijlagen van dit rapport.

In hoofdstuk 3 wordt gepresenteerd hoe vaak MVI is ingezet in de periode 2017-2018 en in welke vorm. Dit is het resultaat van het doornemen van de teksten in de aanbestedingsdocumenten.

In hoofdstuk 4 wordt gepresenteerd met hoeveel aanbestedende diensten contact is gelegd over de aanbestedingen en hoe vaak dit leidde tot informatie waarmee het effect van MVI kon worden bepaald. Hoofdstuk 4 gaat op basis van de verkregen informatie in op de effecten van de inzet van MVI. Deze effecten worden uitgedrukt in onder andere vermeden emissies van broeikasgassen en gerealiseerde fte's voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

In hoofdstuk 5 volgt een discussie, ten eerste over de resultaten van de huidige monitor, ook in vergelijking met eerdere jaren. Daarnaast wordt de monitoringsmethode kritisch besproken.

In hoofdstuk 6 worden conclusies getrokken over het effect van MVI in 2019-2020 en over veranderingen ten opzichte van de perioden 2015-2016 en 2017-2018. Op basis daarvan worden aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het instrument MVI en voor vervolg- en verbeterstappen van de MVI-effectmonitor.

In de bijlagen staat per productgroep afzonderlijk een uitgebreide bespreking van de werkwijze en de resultaten.

2 Werkwijze

In dit hoofdstuk wordt de methode voor de MVI-effectmonitor in het kort beschreven. Het is een samenvatting van de beschrijving die is opgenomen in het rapport 'Het effect van maatschappelijk verantwoord inkopen' (Zijp et al., RIVM-2018). Specificaties van de methode per productgroep staan in de bijlagen.

2.1 MVI-thema's

In deze MVI-effectmonitor wordt ingegaan op de volgende MVI-thema's: Milieu, opgesplitst in klimaat en milieu-overig, Biobased, Circulair, Social return On Investment (SROI) en Internationale Sociale Voorwaarden (ISV). Voor elk van deze thema's is per productgroep voor een steekproef van tien aanbestedingen bepaald wat de inzet is én is het effect van die inzet bepaald. Voor ISV is alleen de inzet bepaald, omdat er vooralsnog geen geaccepteerde methode voorhanden is om het effect van ISV te bepalen. In hun rapportage over mogelijke indicatoren voor ISV geeft Sustainalize verschillende opties over hoe ISV gekwantificeerd zou kunnen worden (Sustainalize, 2019). Daarnaast geven ze aan dat het vooral belangrijk is dat ISV explicieter wordt opgenomen in aanbestedingen, voordat monitoring een nuttige bijdrage kan hebben. De twee overige MVI-thema's die in de periode 2019-2020 onderscheiden werden door PIANOo – 'innovatiegericht inkopen' en 'midden- en kleinbedrijf (MKB) gericht inkopen' – zijn in deze monitor buiten beschouwing gelaten.

	milieu	klimaat	circulair	biobased	SROI	ISV
inzet	V	V	V	V	V	V
effect	V	V	V	V	V	X

Figuur 2.1 Scope van de MVI-effectmonitor.

In het nieuwe Nationaal Plan MVI 2021-2025 geldt de volgende indeling in MVI-thema's:

- het tegengaan van klimaatverandering;
- het stimuleren van een circulaire economie;
- het tegengaan van milieuverontreiniging, zoals stikstofuitstoot, luchtverontreiniging, gebruik van schadelijke stoffen en pesticiden. Ook het tegengaan van voedselverspilling en het verminderen van watergebruik en energiegebruik vallen hieronder;
- het stimuleren van een diverse en inclusieve samenleving en bedrijfsleven waarin iedereen wordt behandeld en beoordeeld op wat ze kunnen en niet op wie ze zijn, van wie ze houden, waar ze vandaan komen of wat ze geloven;
- het stimuleren van arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Social Return On Investment of SROI) in lijn met het streven naar een diverse en inclusieve samenleving;
- het stimuleren van ketenverantwoordelijkheid van bedrijven. Dat betekent het voorkomen of aanpakken van misstanden op het

gebied van arbeidsomstandigheden, mensenrechten en milieu (thema Internationale Sociale Voorwaarden of ISV).

In deze rapportage hanteren we echter de MVI-thema's zoals genoemd in de monitoringsperiode 2017-2018 (zie De Valk et al, 2019; Dekker et al., 2021), waarin overigens veel overeenkomsten zijn met bovenstaande thema's.

2.2 Productgroepen

De methode is toegepast op de zestien productgroepen die te zien zijn in Tabel 2.1. De productgroepen zijn gegroepeerd per cluster, conform de indeling van het Rijk, zoals beschreven op de website van PIANOo en in de MVI-Criteriatool zoals die golden in 2019.¹ De resultaten zullen in de volgende hoofdstukken op clusterniveau worden gepresenteerd. Het onderzoek zelf is per productgroep uitgevoerd; de resultaten hiervan staan per productgroep in de bijlagen.

Tabel 2.1 Zes clusters en zestien productgroepen waar de effectmonitor zich op richt.

Cluster	Productgroep
Automatisering	ICT
Energie	Elektriciteit Zonnepanelen Gas
GWW	Wegen Openbare verlichting
Kantoorfaciliteiten	Bedrijfskleding Catering Schoonmaak Kantoormeubilair
Kantoorgebouwen	Kantoorgebouwen - nieuwbouw Kantoorgebouwen - renovatie
Transport	Buitenlandse dienstreizen Verhuisdiensten Transportdiensten Dienstauto's

GWW = Grond-, Weg- en Waterbouw; ICT = Informatie- en Communicatie Technologie.

2.3 Het meten van het effect van MVI

Het effect van MVI wordt in deze monitor gezien als het verschil in impact tussen wat is ingekocht met MVI ten opzichte van wat zou zijn geleverd zonder MVI. Dit laatste wordt het marktgemiddelde aanbod of de marktstandaard genoemd. Bij milieuthema's gaat het om minder uitstoot van gevaarlijke stoffen zoals broeikasgassen en minder gebruik van grondstoffen, land en water. Bij SROI gaat het om meer werkplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Bij de effectmetingen, zoals uitgevoerd in de monitor MVI, is het doel van de analyse altijd de aanbesteding zelf, dus expliciet *niet* de bedrijfsvoering van een aanbestedende dienst.

¹ www.mvicriteria.nl

De monitor beschouwt niet alleen wat er wordt uitgevraagd, maar ook wat er daadwerkelijk is geleverd, want dat bepaalt het daadwerkelijke MVI-effect. Vanwege deze afbakening kan het effect van een aanbesteding eigenlijk pas achteraf worden bepaald, wanneer bekend is hoe lang een contract precies heeft geduurd, wat precies is geleverd, en hoe een product heeft gefunctioneerd. Achteraf meten is echter vaak niet praktisch, vanwege de lange levensduur van bepaalde producten of looptijd van contracten. Daarom wordt het effect binnen deze monitor bepaald op basis van wat bekend is, een of twee jaar nadat de aanbesteding is gedaan.

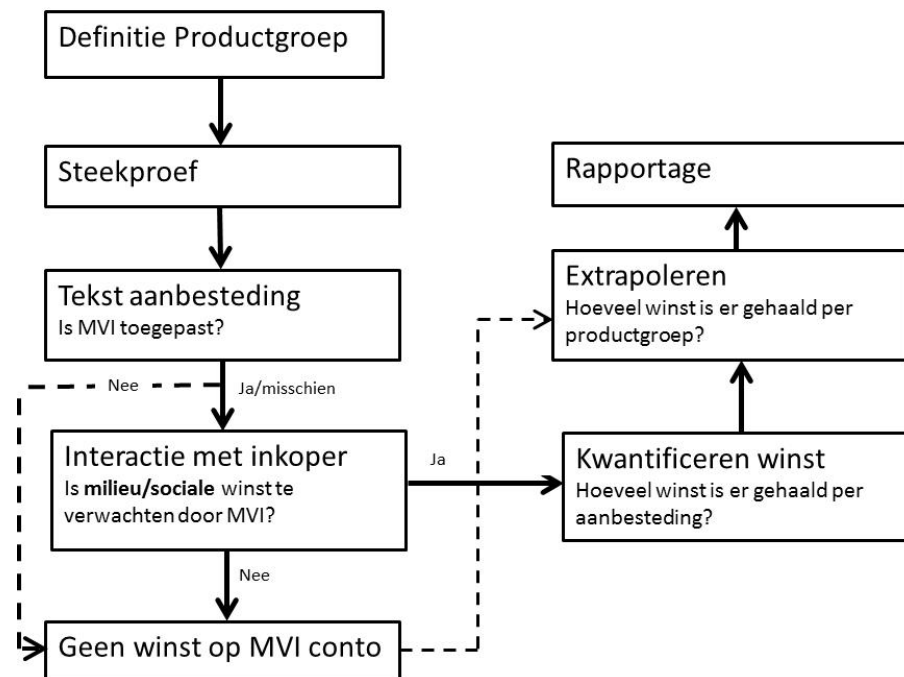
2.4 Trend van MVI-effect in de tijd

Met deze rapportage is de effectmonitor voor de derde opeenvolgende periode uitgevoerd: na 2015-2016 en 2017-2018 nu 2019-2020. Dit maakt, naast een vergelijking met het marktgemiddelde aanbod (de marktstandaard), een vergelijking van de monitoringsresultaten tussen de drie perioden mogelijk, waardoor voorzichtige trends in de tijd geanalyseerd kunnen worden.

Door het blijven monitoren van het effect van MVI wordt uiteindelijk een trend zichtbaar van de winst die door de jaren heen is bereikt. Wat echter verandert in de tijd, is de referentie ten opzichte waarvan het effect van MVI wordt berekend; de marktstandaard ofwel het marktgemiddelde aanbod. Het doel van MVI is duurzamer inkopen dan de marktstandaard, om zo de markt te motiveren verder te verduurzamen. De marktstandaard kan dus mede hierdoor verschuiven. Elke evaluatieperiode heeft een eigen set aan marktstandaarden ten opzichte waarvan wordt geëvalueerd. Dit maakt een exacte vergelijking met de vorige monitoringsperioden niet mogelijk. Wanneer de winst voor een bepaald MVI-thema afvlakt, kan dat dus betekenen dat de grootste winst voor dit thema is behaald, of dat er een nieuwe stimulans nodig is.

2.5 Stapsgewijze uitleg van de gevolgde methode

De methode voor het bepalen van het effect van MVI bestaat uit zes stappen. Deze zijn samengevat in Figuur 2.1 en worden hieronder kort beschreven. In het rapport 'Het effect van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen' (RIVM, 2018) is per stap een meer uitgebreide beschrijving opgenomen.

Figuur 2.2 De methode in stappen op hoofdlijnen (RIVM, 2018).

1. Definitie van de productgroep

In deze stap wordt de productgroep afgebakend en gekozen over welke periode wordt gemonitord. Dit resulteert in een longlist van aanbestedingen die binnen de definitie en tijdsperiode van de productgroep vallen.

2. Nemen van een steekproef binnen de productgroep

In deze stap wordt een gestratificeerde steekproef genomen van tien aanbestedingen. In de steekproef worden alle aanbestedingen op TenderNed meegenomen. Dat betekent dat alle aanbestedingen boven de Europese drempelwaarde meedoen². Stratificatie betekent dat rekening wordt gehouden met de verdeling tussen verschillende typen aanbestedende diensten, en zo dus met een correct aandeel van de relatief grotere aanbestedingen van de rijksoverheid. Deze steekproef wordt verder geanalyseerd in de volgende stappen.

3. Doornemen van de aanbestedingsteksten

De aanbestedingen binnen de steekproef worden doorgenomen. Als uit de tekst niet blijkt dat MVI een rol speelde, wordt aangenomen dat er voor die aanbesteding geen effect op het conto van MVI kan worden geschreven. Is MVI onderdeel van de aanbesteding, of is daar twijfel over, dan wordt de aanbesteding verder geanalyseerd in de volgende stap.

4. Interactie met de aanbestedende diensten

In deze stap wordt samen met inkopers, contractmanagers en eventueel leveranciers van de overgebleven aanbestedingen nagegaan wat er uiteindelijk is geleverd en of dit anders is dan wat zou zijn ingekocht zonder MVI (het marktgemiddelde aanbod). Als blijkt dat wat is

² <https://www.pianoo.nl/nl/regelgeving/drempelbedragen-europees-aanbesteden>

ingekocht op de uitgevraagde MVI-thema's beter scoort dan het marktgemiddelde, of als daar twijfel over is, dan wordt deze winst verder gekwantificeerd in de volgende stap. Zo niet, dan wordt er geen effect op het conto van MVI geschreven. Er wordt bijvoorbeeld geen winst berekend als blijkt dat de MVI-eisen en -criteria niet verder gaan dan de huidige wet- en regelgeving.

5. Kwantificeren van het effect van MVI

Per aanbesteding wordt met de beschikbare informatie en data een schatting gemaakt van het effect van MVI, waar mogelijk kwantitatief en anders kwalitatief. Dit wordt onderzocht per MVI-thema door middel van indicatoren. De indicatoren voor de milieuthema's zijn:

- vermeden uitstoot van broeikasgassen;
- vermeden stikstofoxiden;
- vermeden uitstoot van fijnstof en andere schadelijke stoffen;
- vermeden (fossiele) grondstoffengebruik;
- vermeden landgebruik en vermeden watergebruik;
- gerealiseerde hoeveelheid gecreëerde fulltime equivalenten (fte) voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

6. Extrapolatie

Uiteindelijk worden de resultaten voor de steekproef geëxtrapolerd naar de hele productgroep om een schatting te geven van de totale winst die binnen een bepaalde periode is behaald door het toepassen van MVI.

3 De inzet van MVI in 2019-2020 voor zestien productgroepen

In de periode 2019-2020 zijn 1828 aanbestedingen uitgezet via TenderNed voor de geselecteerde zestien productgroepen. Dit is na opschoning van de longlist door TenderGuide (platform voor aanbestedingen) en RIVM. De totale geschatte financiële omvang van deze aanbestedingen was 6,23 miljard euro. Uit deze aanbestedingen zijn steekproeven genomen per productgroep. Uiteindelijk is voor in totaal 143 aanbestedingen onderzocht of, hoe en met welk effect MVI is ingezet. De inzet van MVI is bepaald op basis van analyse van de aanbestedingsteksten. De resultaten daarvan worden in dit hoofdstuk gepresenteerd.

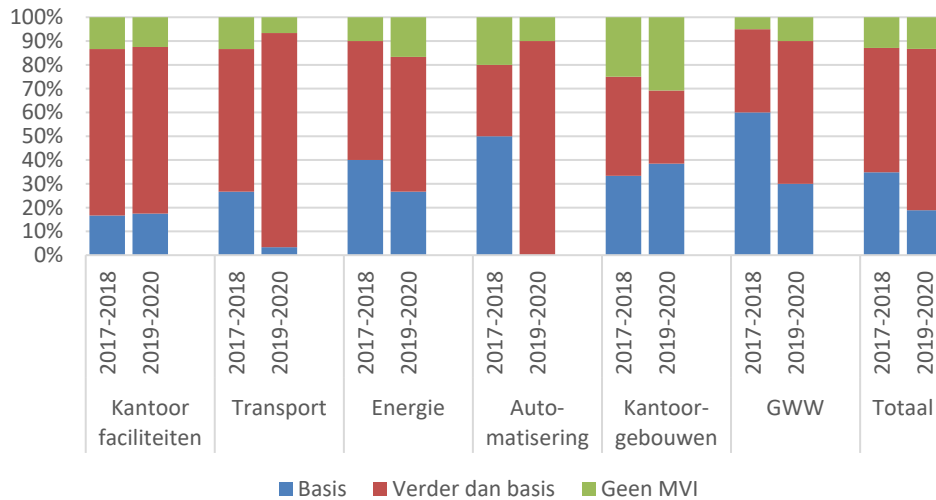
Hierbij is het belangrijk te beseffen dat de percentages die volgen in dit hoofdstuk niet gelden voor alle inkopen van de Nederlandse overheid, maar voor de zestien geselecteerde productgroepen die zijn gekozen vanwege hun relevantie voor MVI. De resulterende percentages zijn daarom niet representatief voor de totale Nederlandse inkoop van producten, werken en diensten.

3.1 De inzet van MVI-eisen en -gunningscriteria

Bij 125 (87%) aanbestedingen uit de steekproeven is MVI toegepast (Figuur 3.1); dit is een lichte stijging tegenover 78% van de aanbestedingen in de periode 2015-2016. In de periode 2017-2018 was dit percentage gelijk aan de huidige periode. Van de 125 MVI-gerelateerde aanbestedingen gingen er 97 (68%) verder dan het basisambitieniveau (de minimumeisen) zoals omschreven in de criteria, door het toepassen van gunningscriteria of strengere eisen; in 2017-2018 waren dit 69 van de 130 aanbestedingen (52%). We zien dat in steeds meer aanbestedingen strengere eisen worden gesteld dan het basisambitieniveau.

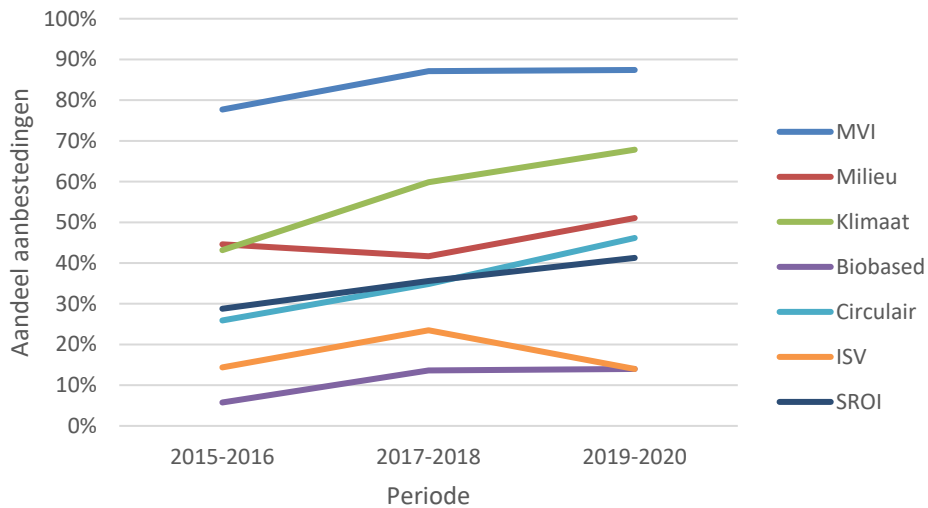
MVI werd het meest frequent ingezet in het cluster Transport (93%) en het minst in het cluster Kantoorgebouwen (69%). Ten opzichte van de periode 2017-2018 zagen we het aantal aanbestedingen met inzet van MVI binnen de steekproef toenemen met een aantal van negen voor het cluster Kantoorfaciliteiten (+1%), drie voor het cluster Transport (+10%) en één voor het cluster Automatisering (+10%). Het aantal aanbestedingen binnen de steekproef dat MVI toepast nam af voor het cluster Energie met twee (-7%) en met één voor het cluster GWW (-5%).

Met name de clusters Transport (90%), Automatisering (90%) en Kantoorfaciliteiten (70%) hanteerden boven op de minimumeisen nog ambitieuzere MVI-eisen (significant en/of ambitieus ambitieniveau of nog strengere eisen), terwijl in deze clusters ook relatief veel gewerkt werd met MVI-gerelateerde gunningscriteria (respectievelijk, 83% voor Transport en 60% voor Kantoorfaciliteiten en Automatisering).

Figuur 3.1 Per cluster in de periode 2017-2018 en 2019-2020 het percentage aanbestedingen zonder MVI (groen), het percentage aanbestedingen met MVI via het basis ambitieniveau (minimumeisen; blauw) en het percentage aanbestedingen waarin, naast minimumeisen, ook gunningscriteria en/of eisen die ambitieuzer waren dan de minimumeisen zijn toegepast (rood).

3.2 De aandacht voor MVI-thema's

Figuur 3.2 Aandacht voor de verschillende MVI thema's over de monitoringsperiodes heen

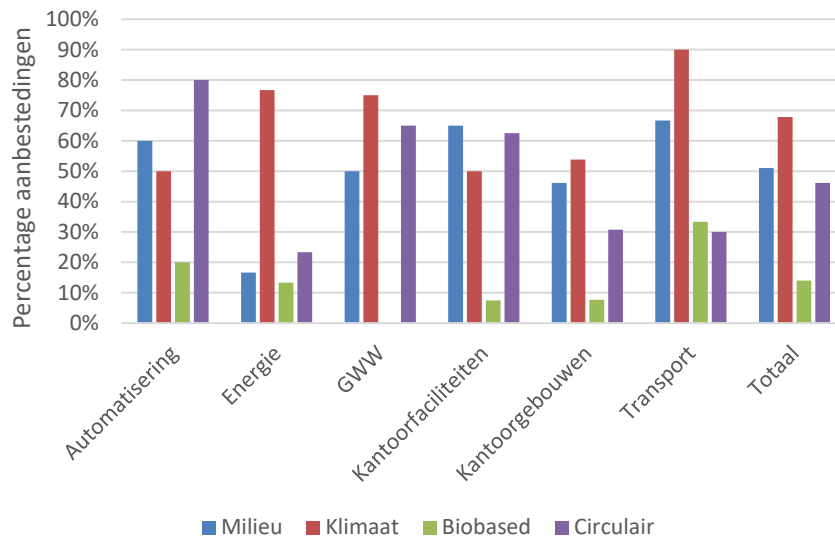
Bij 68% van de aanbestedingen is aandacht besteed aan het thema Klimaat (Figuur 3.2 en Figuur 3.3). Deze aanbestedingen stelden eisen of gunningscriteria met als doel het verminderen van de emissies van broeikasgassen. Bijvoorbeeld door de aanleg van zonnepanelen bij nieuwbouw (Kantoorgebouwen) of de aanschaf van CO₂-compensatie bij de inkoop van buitenlandse dienstreizen en gas (Transport, Energie). Inzet op klimaat vond vaak plaats binnen de clusters Transport (90%), Energie (77%) en GWW (75%). Binnen het cluster GWW is dit bijvoorbeeld gerealiseerd door de Milieu Kosten Indicator (MKI) op te nemen in de uitvraag. Dat klimaat steeds meer onder de aandacht

komt, blijkt uit de doorzettende stijgende lijn in Figuur 3.2. Ten opzichte van 2015-2016 is er 25%-punt vaker ingezet op het thema klimaat en ten opzichte van 2017-2018 8%-punt.

In 51% van de aanbestedingen wordt ingezet op het thema Milieu-overig. Het ging hierbij om aanbestedingen die eisen stelden met betrekking tot de emissie van toxische stoffen tijdens productie of gebruik. Andere MVI eisen/-criteria binnen het thema Milieu-overig richtten zich bijvoorbeeld op de aanwezigheid van duurzaamheidslabels bij voedingsmiddelen of het verminderen van de stikstof(oxide)uitstoot van voertuigen. Eisen of criteria op het thema milieu-overig kwamen het vaakst voor bij de clusters Kantoorfaciliteiten (65%) en Transport (67%). Er is een lichte stijging in de aandacht voor het thema Milieu-overig ten opzichte van 2015-2016. In 2017-2018 was de aandacht voor dit thema het laagst.

Het thema Biobased krijgt aandacht in 14% van de aanbestedingen. Deze aanbestedingen vragen om producten of diensten op basis van hernieuwbare in plaats van fossiele grondstoffen. Een voorbeeld hiervan is het eisen van biobased verpakkingsmaterialen (productgroep Automatisering). Ten opzichte van de periode 2015-2016 is er een toename van 8%-punt in de aandacht voor het thema Biobased, terwijl de aandacht voor dit thema ten opzichte van 2017-2018 gestagneerd is.

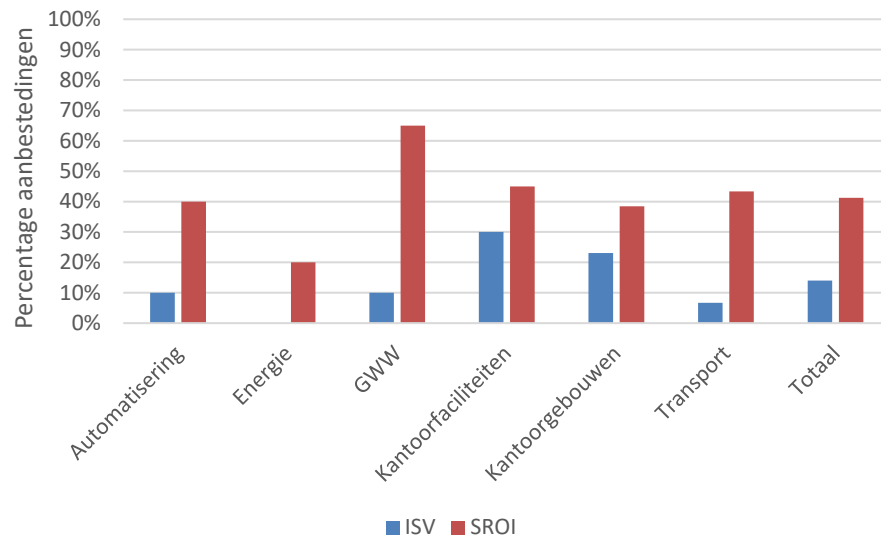
Het thema Circulair komt in 46% van de aanbestedingen terug. Het gaat dan om aanbestedingen die circulaire strategieën hanteren, zoals hergebruik of recycling. Voorbeelden hiervan zijn toepassen van gerecycled content in wegen (GWW) en het verhogen van de recyclebaarheid van kantoormeubilair (Kantoorfaciliteiten). Aandacht voor circulariteit komt voornamelijk terug binnen de clusters Automatisering (80%), GWW (65%) en Kantoorfaciliteiten (63%). Ten opzichte van 2015-2016 is er 20%-punt meer aandacht besteed aan het thema Circulair binnen de zestien productgroepen en ten opzichte van 2017-2018 11%-punt. Dit is een continue stijgende lijn.

Figuur 3.3 Percentage aanbestedingen dat inzet op de MVI-thema's milieu-overig, klimaat, biobased en circulair voor de vijftien productgroepen, geclusterd volgens de indeling die op de PIANOo site is weergegeven, over de periode 2019-2020.

Bij 14% van de aanbestedingen was er aandacht voor het thema Internationale Sociale Voorwaarden (ISV, Figuur 3.4). Bij ISV gaat het om het stellen van eisen aan de werkomstandigheden in de productieketen. ISV is het meest toegepast in het cluster Kantoorfaciliteiten (30% van de aanbestedingen). Een voorbeeld van toepassing van ISV is de eis dat bij textielproductie wordt voldaan aan de internationale afspraken rond werkomstandigheden in textielateliers (*human labour rights*). Ten opzichte van 2015-2016 en zeker ten opzichte van 2017-2018 is minder aandacht geweest voor het thema ISV in de aanbestedingen. Een reden hiervoor is dat het criterium om te voldoen aan ISV in de monitor verscherpt is. Het enkel onderschrijven van convenanten rond ISV zonder enige controle daarop uit te oefenen of daar actief naar te handelen, wordt in de huidige periode gezien als de marktstandaard en niet meer aangemerkt als MVI.

In 41% van de aanbestedingen werd op SROI uitgevraagd. Bij SROI ging het onder andere om het aanbieden van stageplaatsen of het aanstellen van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. SROI kwam het meest voor bij aanbestedingen in de clusters GWW (65%) en Kantoorfaciliteiten (45%). Ten opzichte van 2015-2016 was er een 12%-punt toename in aanbestedingen die inzetten op SROI en ten opzichte van 2017-2018 een geringere toename (6%-punt).

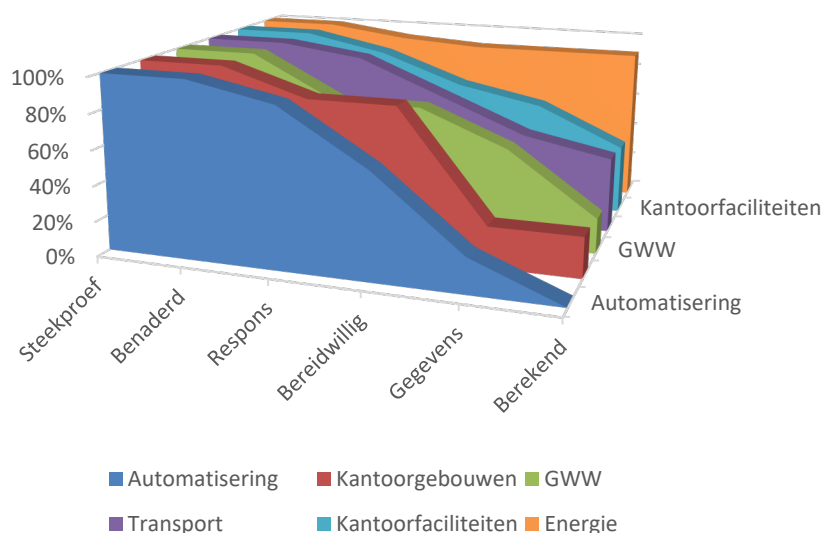
Figuur 3.4 Percentage van de aanbestedingen in de verschillende clusters, dat inzet op de thema's Internationale Sociale Voorwaarden (ISV) en social return (SROI) over de periode 2019-2020.

4 Het effect van MVI in 2019-2020

4.1 Interactie met aanbestedende diensten

Alle 143 aanbestedende diensten binnen de steekproef zijn benaderd over hun aanbesteding. Bij 127 aanbestedingen is het gelukt om contact te krijgen met de aanbestedende dienst (Figuur 4.1). In de gevallen waar dit niet mogelijk bleek (zestien), waren de beschikbare contactgegevens achterhaald, bijvoorbeeld omdat een werknemer niet meer in dienst was, en bleef onduidelijk wie het contractbeheer had overgenomen. Ook vanwege COVID-19 waren in een aantal gevallen de aanbestedende diensten niet bereikbaar. Dit speelde met name bij scholen.

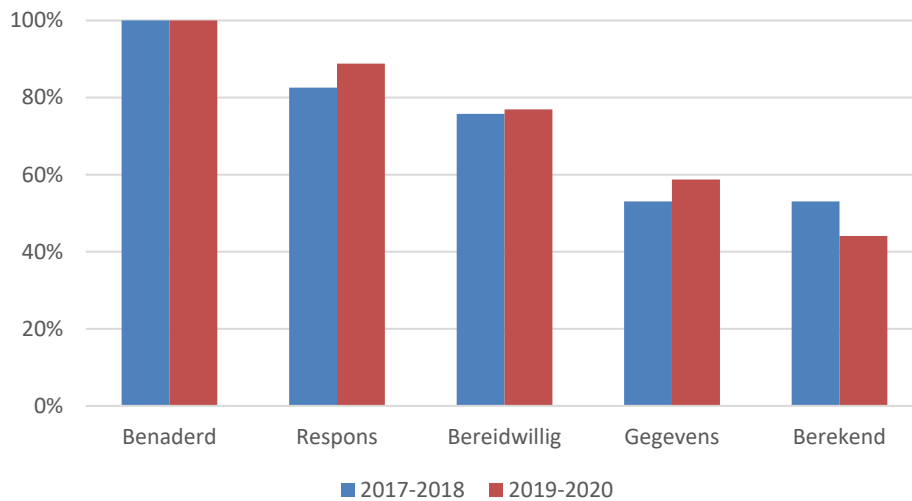
De overgrote meerderheid van de aanbestedende diensten waar contact mee is gelegd, was ook bereid vragen te beantwoorden over de geselecteerde aanbesteding (110). Redenen om niet mee te werken waren tijdgebrek of het niet willen delen van vertrouwelijke zaken uit de aanbesteding. Van de 110 aanbestedingen konden voor 63 aanbestedingen gegevens aangeleverd worden die het mogelijk maakten een effect te kwantificeren voor ten minste één van de gestelde MVI-criteria en -eisen. Bij de aanbestedingen waar het niet mogelijk was om voldoende gegevens te krijgen, was de belangrijkste oorzaak dat aanbestedende diensten tijdens het contractmanagement onvoldoende gegevens bijgehouden hadden, die kwantificering mogelijk maken. Het ging hier vaak om aantallen geleverde producten binnen het contract of specificaties daarvan (aandeel 'refurbished', aantal gereden kilometers, enzovoort).

Figuur 4.1 Interactie en mogelijkheid van kwantificering van effecten met aanbestedende diensten. Aandeel aanbestedingen afgezet per stap in het kwantificeringsproces.

De respons van de gecontacteerde aanbestedende diensten en de bereidwilligheid van aanbestedende diensten om te helpen bij het

onderzoek was ongeveer gelijk met de periode 2017-2018. In de huidige periode is het echter bij minder aanbestedingen gelukt om een effect te kwantificeren van MVI (Figuur 4.2).

Figuur 4.2 Verschil in interactie en mogelijkheid van kwantificering van effect over de monitoringsperiodes 2017-2018 en 2019-2020

4.2 Wat hebben we kunnen kwantificeren?

Tabel 4.1 laat zien welke MVI-maatregelen binnen de productgroepen gekwantificeerd zijn. Dit zijn maatregelen waarvoor bij de aanbestedende diensten gegevens beschikbaar waren die verder gingen dan de marktstandaard, en waar (levenscyclusanalyse-)kengetallen voor beschikbaar waren. Deze kengetallen zijn nodig om een effect te kunnen kwantificeren op de milieuthema's. Een voorbeeld van een kengetal is de broeikasgasemissie (in CO₂-eq) die vrijkomt bij de productie van de gemiddelde Nederlandse elektriciteitsmix. Verdere details over de wel en niet gekwantificeerde maatregelen zijn te vinden in de productgroepspecifieke bijlagen bij dit rapport (Bijlage 1).

Tabel 4.1 Gekwantificeerde maatregelen per productgroep.

Productgroep	Thema	Gekwantificeerde maatregel
ICT hardware	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Elektriciteit	Klimaat	Afname van lokale hernieuwbare elektriciteit Afname van Europese hernieuwbare elektriciteit
Gas	Klimaat	Afname van groen gas Compensatie van vrijgekomen broeikasgassen
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Zonnepanelen	Klimaat	Geïnstalleerde capaciteit zonnepanelen
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Openbare verlichting	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Wegen	Circulair	Aanleg wegen met gerecycled materiaal, duurzaam ZOAB Levensduurverlenging
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Bedrijfskleding	Klimaat	Inzet gerecycled materiaal
Catering	Klimaat	Verminderen voedselverspilling Meer vegetarische producten
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Kantoormeubilair	Circulair	Levensduurverlenging Inzet gerecycled content Renovatie (refurbish)
	Klimaat	Levensduurverlenging Inzet gerecycled content Renovatie (refurbish)
Nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen	Klimaat	Installatie zonnepanelen
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Contractvervoer en Transportdiensten	Klimaat	Elektrisch vervoer
	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt
Dienstauto's	Klimaat	Elektrische voertuigen Emissiearme voertuigen Alternatieve brandstoffen
Dienstreizen	Klimaat	Inzet treinreizen in plaats van vliegen Inzet op niet reizen (hoofdzakelijk vanwege COVID-19) Compensatie van vrijgekomen broeikasgassen
Schoonmaakdiensten	SROI	Inzet medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt

4.3 Totale effect inzet MVI 2019-2020

Door de genomen MVI-maatregelen in Tabel 4.1 is bij de inkoop 6,8 Mton aan CO₂-eq vermeden en is tevens 0,3 Mton aan CO₂-uitstoot gecompenseerd. Ten opzichte van de periode 2015-2016 is er 1 Mton CO₂-eq meer vermeden. Door milieuvriendelijk in te kopen is 91 kg aan fijnstof (PM_{2,5}) en 1433 kg aan stikstofoxide-emissies vermeden (Tabel 4.2). De bovenstaande hoeveelheden vermeden emissies zijn berekend voor de gehele contractperiode en zijn gebaseerd op een extrapolatie van de steekproeven naar alle aanbestedingen gedaan in de periode 2019-2020.

Veruit het meeste effect in termen van vermeden broeikasgassen is gerealiseerd in het cluster Energie (6,7 Mton CO₂-eq), door de aanleg van zonnepanelen en de inkoop van groene (Nederlandse) elektriciteit. Compensatie van de uitstoot van broeikasgassen is voornamelijk gerealiseerd binnen de productgroep gas en vindt voornamelijk plaats door de aanplanting van bossen. Fijnstof (PM_{2,5}) is voornamelijk vermeden in het cluster GWW door de inzet van voertuigen met een Euro-normering hoger dan de marktstandaard. Emissies van stikstofoxiden zijn voornamelijk vermeden in het cluster Transport.

Tabel 4.2 Het geschatte effect door de inzet van MVI bij de zes clusters in de periode 2019-2020 voor de indicatoren vermeden broeikasgasuitstoot, fijnstof, stikstofoxiden en materiaalgebruik.

	Broeikasgassen (kton CO ₂ -eq) vermeden	Broeikasgassen (kton CO ₂ -eq) compensatie	Fijnstof (ton PM) vermeden	Stikstofoxiden (ton NO _x) vermeden	Materialen bespaard (kton)
Automatisering	-	-	-	-	-
Energie	6716	280	-	-	-
GWW	29,8	-	-	-	-
Kantoorfaciliteiten	7	-	-	-	1,1
Kantoorgebouwen	19,7	-	-	-	-
Transport	26	8,7	0,09	1,43	-
Totaal	6.799	288,8	0,09	1,43	1,1

Door inzet van MVI is 2603 fte aan werk gerealiseerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit is voornamelijk gerealiseerd in de clusters kantoorfaciliteiten. Ten opzichte van de periode 2017-2018 was dit 1400 fte meer.

Tabel 4.3 Het geschatte effect door de inzet van MVI voor de zestien productgroepen in de periode 2019-2020 voor het thema social return.

	Social return (€)	Social return (fte)
Automatisering	€ 0,00	0
Energie	€ 1.029.898,00	41
GWW	€ 6.691.058,00	268
Kantoorfaciliteiten	€ 48.545.373,00	1942
Kantoorgebouwen	€ 260.937,00	10
Transport	€ 8.537.276,00	341
Totaal	€ 64.439.617	2603

Voor de monitor is het effect van de inzet van MVI gezien als het totale effect tijdens de duur van het contract of de levensduur van het geleverde product, werk of dienst. Dit omdat het effect van MVI niet plaatsvindt op het moment van de inkoop, maar, afhankelijk van de situatie, tijdens de productie (bijvoorbeeld door inzet van gerecycled materiaal), het gebruik (bijvoorbeeld door het toepassen van duurzamere techniek zoals zonnepanelen), of na de gebruiksfase (bijvoorbeeld als een product weer uit elkaar gehaald kan worden en onderdelen opnieuw ingezet) van de producten, werken of diensten. Omdat elk product en contract een andere levensduur heeft, is het berekende effect niet teruggerekend naar vermeden uitstoot per jaar.

4.4 Korte voorbeelden van MVI-inzet

Er is een veelvoud aan manieren om MVI in te zetten bij een aanbesteding. Welke eisen en gunningscriteria gesteld zijn in de periode 2019-2020 is omschreven per productgroep in de bijlagen. Hieronder volgen enkele aansprekende voorbeelden, die naar voren kwamen tijdens de contacten met de aanbestedende diensten.

Bedrijfskleding

Een van de aanbestedende diensten gaf aan wel gerecycled materiaal in hun bedrijfskleding te willen gebruiken, maar dat dat nog in onvoldoende mate wordt aangeboden op de markt. Zij werken samen met een leverancier, en gezamenlijk hebben zij zich tot doel gesteld om binnen 15 jaar een pakket bedrijfskleding aan te bieden dat volledig circulair is.

Kantoormeubilair

Drie aanbestedingen sprongen er in positieve zin uit qua ambitieniveau op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen, en hun leverantie gaat dan ook verder dan wat nu de marktstandaard is. Naast eisen op het gebied van milieukwaliteit, verpakking en levensduur, hebben zij de opdracht gegund aan een organisatie die een duidelijk duurzaamheidsplan kon overleggen en oog had voor circulariteit. Zo is bij de een aanbestedende dienst gekozen voor multifunctioneel inzetbaar schoolmeubilair (dat dus minder snel vervangen hoeft te worden) met een levensduur van tenminste 20 jaar. Ook is aan de leverancier gevraagd een inrichtingsontwerp te maken waarbij het nieuwe meubilair gecombineerd werd met het bestaande (nog niet te vervangen) meubilair. Zo heeft een deel van de aanschaf van nieuw meubilair vermeden kunnen worden (R0- refuse).

Een aanbestedende dienst is in eerste instantie op zoek gegaan naar tweedehands of refurbished meubilair, maar dat was niet in voldoende mate voorhanden op de markt. Uiteindelijk is gekozen voor een leverancier die circulariteit al ver heeft doorgevoerd in de bedrijfsvoering. Er wordt bij de productie van het nieuwe meubilair voor zeker 20% gebruik gemaakt van materialen die gerecycled zijn in de eigen milieustraat. Ook heeft de uiteindelijke winnaar een overtuigende visie weten te presenteren op het gebied van circulariteit (levensduur, repareerbaarheid en herinname/herbruikbaarheid) van het meubilair. Deze aanbestedende dienst had daarnaast ook oog voor Social Return.

Bij een aanbestedende dienst is gekozen voor de aanbestedingsmethodiek, waarbij men probeert marktpartijen zoveel mogelijk in het inkoopproces te betrekken: Rapid Circular Contracting (RCC). Met dit inkoopproces besteedt de dienst geen vooraf volledig tot op de punt en komma uitgewerkte oplossing aan, maar wil zij marktpartijen uitdagen om met slimme, circulaire, oplossingen te komen om de ambities en doelstellingen die zij heeft met betrekking tot de inzet van meubilair te realiseren.

Catering

Bij een van de ondervraagde aanbestedingen in de sector catering was expliciet aandacht voor SROI, en wel op een bijzondere manier: Er is geëist en ook geleverd, dat mensen van het speciaal onderwijs binnen de eigen scholenstichting stage kunnen lopen bij de cateraar. De aanbestedende dienst geeft aan, dat verder veel aandacht is voor informatieverstrekking over zowel gezonde als duurzame voeding, en dat ook meegedaan wordt met activiteiten als 'eet geen dierendag', 'dutch food week' en 'week van de duurzaamheid'.

Kantoorgebouwen

Circulaire principes kwamen bij één aanbesteding op meerdere plekken in de aanbesteding terug. De aanbestedende dienst heeft bij de uitvraag de aannemer gevraagd naar hun visie op duurzaamheid en de manier van samenwerking om deze ambitie te realiseren. Ook vroegen ze om natuurinclusief te bouwen, de MPG (milieuprestatie gebouwen) te beperken en 100% circulair materiaalgebruik te realiseren. Dit heeft geresulteerd in een nieuw kantoor, dat voldoet aan de BENG-norm (bijna energie neutraal gebouw). Door circulaire principes mee te nemen in het ontwerp is een duurzaam, flexibel en adaptief gebouw gerealiseerd dat demontabel is. Het gebouw is daarnaast voor een groot deel in hout gebouwd en door een grotere ruimte tussen de kolommen te hanteren is het kantoorgebouw in de toekomst eventueel ook tot woonruimte om te bouwen.

5 Discussie

5.1 Discussie over de resultaten

Maatschappelijk verantwoord inkopen heeft in de periode 2019-2020 geresulteerd in zowel winst voor de mens als voor het milieu. Uit de vergelijking van de resultaten van de huidige monitoringsronde met de perioden 2015-2016 en 2017-2018 kan geconcludeerd worden dat MVI vaker wordt ingezet, in ieder geval op de milieuthema's klimaat, circulariteit en milieu-overig. De stijgende lijn die we zagen tussen de periode 2015-2016 en 2017-2018 zet zich dus door op bijna alle MVI-thema's, zij het in iets afgevlakte vorm. De inzet van MVI heeft in de periode 2019-2020 bovendien geleid tot een groter effect qua broeikasgasemissies en de inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt dan in voorgaande perioden. Dat effect zien we, zelfs met de wetenschap dat de marktstandaarden (referentiesituatie) op het gebied van MVI de afgelopen jaren zijn aangescherpt. De hoeveelheden door MVI vermeden stikstofdioxide- en fijnstofemissies, alsook de hoeveelheid bespaarde grondstoffen, zijn kleiner in de periode 2019-2020 dan in de periode 2017-2018.

De verschillen tussen de resultaten uit de huidige monitoringsperiode en die van 2015-2016 en 2017-2018 laten zien, dat er een trend is, waarbij MVI steeds meer gemeengoed wordt bij aanbestedende diensten. Andere monitoringsactiviteiten, van bijvoorbeeld CE Delft (De Graaff et al., 2020), de Monitor Openbare Verlichting en Bouwend Nederland (2020) laten ook een stijgende trend in MVI-effecten zien, vergelijkbaar met die in deze monitor. Zij versterken dus het vertrouwen in de resultaten.

Bij de resultaten moet bovendien opgemerkt worden, dat de berekende winst door MVI alleen gebaseerd op de aanbestedingen waarvan het effect te kwantificeren was. Bij de aanbestedingen waarvoor onvoldoende gegevens beschikbaar waren, zijn de effecten op nul geschat. In werkelijkheid zal de winst daarom minimaal gelijk of groter zijn en dus kunnen de gepresenteerde getallen gezien worden als een minimale winst. Bij de interpretatie van de effectgetallen is het wel belangrijk te beseffen, dat bij sommige productgroepen, zoals bij Elektriciteit en Zonnepanelen, andere beleidsinstrumenten dan MVI ook hebben bijgedragen tot de aanschaf ervan, zoals subsidies.

Een kanttekening bij de analyse van tijdtrends is, dat de marktstandaard in de huidige periode ten opzichte van de vorige monitors soms veranderd is, waardoor een één-op-één-vergelijking met eerdere monitoringsronden niet mogelijk is. Bijvoorbeeld voor het thema ISV is het onderschrijven van internationale convenanten rond werkomstandigheden alleen niet meer als MVI-inspanning beschouwd in de huidige monitoringsronde, maar wordt het als marktstandaard gezien, terwijl dit in de vorige periode nog wel het geval was. Dit ook, omdat uit gesprekken met inkopers is gebleken, dat deze ISV-eis vaak als standaard paragraaf is opgenomen in de aanbestedingsdocumenten, maar dat daar bij de gunning geen aandacht aan wordt geschonken en dat er ook geen controle is in

hoeverre de uiteindelijke leverancier zich aan die eisen houdt. Echter, de marktstandaard op het gebied van MVI is in alle gevallen ofwel 'strenger' geworden, ofwel gelijk gebleven ten opzichte van de vorige monitors, in ieder geval niet minder. Dat betekent ook hier, dat de resultaten de minimaal bereikte effecten aangeven, en dat het verschil met vorige perioden dus alleen nog groter kan zijn dan hier geschetst.

Inzet van MVI

Hoewel er in de huidige monitoringsperiode vaker is ingezet op MVI in de aanbestedingen die geanalyseerd zijn in de steekproeven, kan niet direct geconcludeerd worden dat de aanbestedende diensten die MVI uitvroegen, dit altijd bewust deden vanuit de ambitie om zich maatschappelijk verantwoord op te stellen: om de markt te stimuleren om te verduurzamen of om de eigen voetafdruk te verkleinen. Uit consultatie van de aanbestedende diensten leek de inzet van MVI soms vooral gericht op het voorkomen, dat er een slechter product dan de marktstandaard zou worden geleverd of om aan de bestaande wet- en regelgeving te voldoen.

Een deel van de eisen en criteria was wel boven de marktstandaard, maar is uiteindelijk niet geoperationaliseerd. Dit gebeurde relatief vaak bij aanbestedingen met een gunningscriterium waarin een plan voor verduurzaming werd uitgevraagd. In de praktijk bleek dat voor veel leveranciers nog niet vanzelfsprekend of eenvoudig en is dat niet gebeurd of er is vervolgens niets met deze plannen gedaan.

Voor sommige productgroepen heeft de COVID-19-crisis invloed gehad op de uitvoering van het contract en dus ook de inzet van MVI. Dit was onder andere goed merkbaar bij de productgroep Dienstreizen. COVID-19 heeft invloed op internationale reisbewegingen. Hoe de reisbewegingen zich de komende jaren zullen ontwikkelen, is nog allerminst zeker. Daarom is alleen het gerealiseerde effect gerapporteerd tot april 2022. Er is net als bij de voorgaande MVI Monitor 2017-2018 niet geëxtrapoleerd naar de hele contractperiode, ook als de contracten wel verder liepen dan 2022.

Kwantificering effect van MVI

Bij 44% van de aanbestedingen uit de steekproeven kon uiteindelijk een effect worden berekend. Dat is minder dan de helft van het totale aantal aanbestedingen, terwijl in de documenten vaak wel een of meer eisen of criteria stonden waarvan wel effect werd verwacht (bij 87%), maar dit niet kon worden gekwantificeerd. Hiervoor waren verschillende redenen.

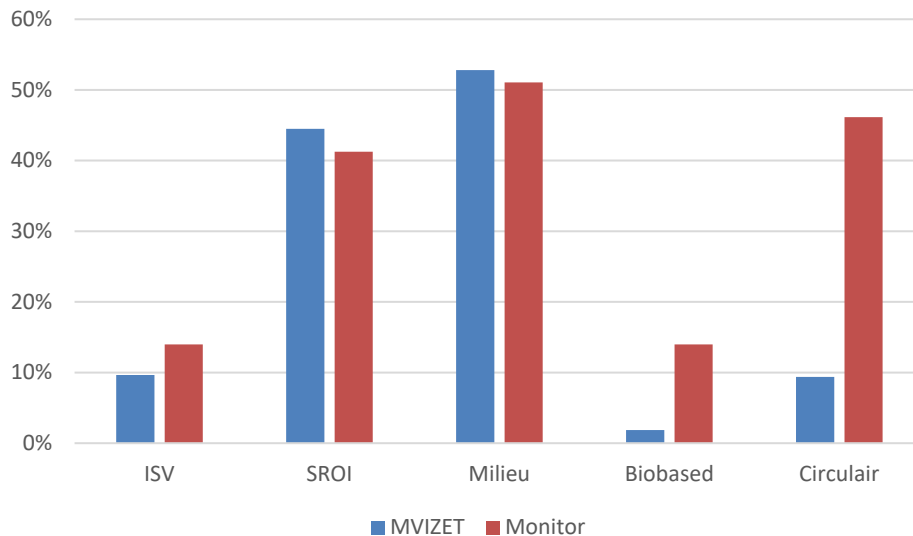
De eerste reden was het ontbreken van een beschikbare contractmanager of het gebrek aan tijd bij de contractmanager. Vooral dit laatste kwam in de huidige monitoringsronde geregeld voor. Opvallend was ook, dat de zittende contractmanager relatief vaak niet degene was, die in 2019-2020 de aanbesteding had begeleid en dat die persoon niet meer werkzaam was in de organisatie. De zittende contractmanager wilde dan niet veel tijd en energie te steken in de dossiers van zijn voorganger. Blijkbaar is zowel de werkdruk als het verloop van personeel bij inkoopdiensten de afgelopen jaren hoog geweest.

Een tweede reden was het gebrek aan administratie van geleverde producten en materialen bij de aanbestedende dienst en leverancier. Het administreren van gegevens over de geleverde producten en diensten is een voorwaarde om tijdens en na het inkoopproces te kunnen onderzoeken wat er uiteindelijk is bereikt en in hoeverre de ambities van de aanbestedende dienst worden gehaald, zodat hierop kan worden bijgestuurd. Dit probleem valt onder het verankeren of borgen van MVI in het contractbeheer, wat gezien de resultaten nog steeds aandacht nodig heeft. Onder andere vanuit het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie zijn initiatieven gestart om hierin te ondersteunen, bijvoorbeeld door de oprichting van buyer groups, waarin diverse actoren binnen een sector samen optrekken op het gebied van MVI (UPCE, 2019; De Valk et al., 2022). Dergelijke initiatieven helpen aanbestedende diensten het belang van een goede projectadministratie op MVI-thema's in te zien en zo in de toekomst hopelijk meer en betere data beschikbaar te hebben voor het berekenen van de effecten van MVI.

Een derde reden waarom in sommige gevallen geen effect kon worden bepaald, is dat de marktstandaard nog niet bekend was. Dit was met name het geval bij eisen rond reparatie en vervangende onderdelen. Vanwege gebrek aan inzicht in hoe vaak dit standaard gebeurt en voor welke onderdelen, is niet goed mogelijk te monitoren wanneer een eis rond reparatie of vervanging ook daadwerkelijk leidt tot meer reparatie en vervanging van onderdelen dan de marktstandaard. Hiervoor zou een nulmeting moeten worden uitgevoerd.

Vergelijking met de MVI-zelfevaluatie tool

Sinds 2017 beheert RVO de MVI-zelfevaluatie tool (MVIZET), een tool waarmee aanbestedende diensten zelf bij kunnen houden hoe ze scoren in het kader van maatschappelijk verantwoord inkopen. De tool is gekoppeld aan TenderNed en wordt door aanbestedende diensten zelf ingevuld. Over de periode 2019-2020 zijn de gegevens vanuit de MVI-zelfevaluatie tool naast die uit de steekproef voor dezelfde periode gelegd (Figuur 5.1). Internationale sociale voorwaarden komen terug in 10% van de aanbestedingen (14% in RIVM-steekproef), SROI in 44% van de aanbestedingen (31% RIVM), milieu in 53% van de aanbestedingen (51% RIVM), biobased 2% van de aanbestedingen (14% RIVM) en circulair in 9% van de aanbestedingen (46% RIVM). Een verklaring voor deze verschillen kan zijn, dat de analyse in de MVI-zelfevaluatie tool over alle productgroepen gaat, terwijl het RIVM een selectie van voor MVI kansrijke productgroepen in haar analyse opneemt. Ook zit er binnen de MVI monitor enkel aanbestedingen die boven de aanbestedingsgrens komen, terwijl aanbestedende diensten ook aanbestedingen onder de aanbestedingsgrens in de MVI-zelfevaluatie tool op kunnen nemen. Daarom liggen de percentages van de RIVM-analyse over het algemeen hoger dan die in de MVI-zelfevaluatie tool, zeker voor de categorieën circulair en biobased inkopen. Daarnaast geven inkopers in MVI-zelfevaluatie tool zelf aan of een aanbesteding inzet op een bepaald thema. Anderzijds is de MVI-zelfevaluatie tool-dataset tot stand gekomen op basis van aanbestedende diensten die ook zelf geïnteresseerd zijn in inputmonitoring. Er is een goede kans dat die vaker dan gemiddeld inzetten op de verschillende MVI-thema's. Het beeld dat ontstaat is dat ook voor de productgroepen die niet binnen de RIVM-MVI-monitor vallen, MVI al geregeld ingezet wordt.

Figuur 5.1 Inzet op MVI-thema door aanbestedingen binnen de MVI-zelfevaluatie tool-database in 2019-2020 en binnen de RIVM-steekproef voor dezelfde periode.

5.2 Discussie over de methode

De kracht van de monitor en de verkenning is dat ze zich baseren op daadwerkelijke aanbestedingen en de implementatie ervan in de contractfase. Een blijvend discussiepunt is de representativiteit van de steekproef: het nadeel van de huidige aanpak is, dat de steekproeven per productgroep gekozen zijn op basis van het beschikbare budget voor de analyse. In sommige gevallen betekent dit een relatief kleine steekproef ten opzichte van de totale omvang van de longlist en de variatie daarbinnen. Ook is gekozen om de resultaten van de monitor uit te drukken als percentages van aantallen aanbestedingen. Als we deze zouden uitdrukken naar omvang, zou dat een ander beeld kunnen opleveren. De monitor geeft dan ook orde-van-grootte-effecten van MVI-maatregelen uit de praktijk.

Een ander aspect dat niet gedekt wordt in de huidige monitoringsmethodiek is, dat het niet-doen van een aankoop of inkoop ('refuse') in sommige gevallen de meest duurzame optie is. Als een organisatie bijvoorbeeld besluit om aan het eind van de voorgeschreven levensduur van kantoormeubilair niet te gaan vervangen, maar nog langer ervan gebruik te maken, worden hiermee emissies en grondstoffenverbruik vermeden. Door uit te gaan van aanbestedingen die juist wel gedaan zijn via de aanbestedingsplatforms, hebben we hier geen zicht op. Om dergelijke keuzes in beeld te brengen, zal een andere monitoringswijze moeten worden ingericht. Het zou zinvol zijn om in plaats van naar inkoop alleen meer te gaan kijken naar inkoop én beheer van de producten.

Bewustwording over MVI, niet alleen bij de inkopers, maar ook bij de facilitair beheerders is hierbij ook van belang. Facilitair beheerders moeten bijvoorbeeld niet automatisch kantoormeubilair laten vervangen aan het eind van de verwachte levensduur, maar eerst beoordelen of het meubilair nog goed is en zo niet, of het niet gerepareerd kan

worden. In de voorbereiding van aanbestedingen kan samen met contractbeheer al nagedacht worden welke informatie nodig is om tijdens/aan het eind van de contractperiode te evalueren wat nodig is, en ook het ontwerp zo te maken dat reparatie mogelijk gemaakt wordt. Ondersteuning bij hoe dergelijke voorbereidingen het best in de praktijk gebracht kunnen worden, is ook onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie (UPCE, 2019) en het Nationaal Plan MVI 2021-2025 (zeven MVI departementen onder coördinatie van het ministerie van IenW), waarin borging van MVI in de gehele organisatie, waaronder contractmanagement, als belangrijk onderwerp is opgenomen.

Samengevat kan gezegd worden, dat, hoewel met de huidige monitoringsmethode en beschikbare data bij inkooporganisaties niet een compleet beeld gegeven kan worden, het wel een goed inzicht in de ordegrrootte van zowel de inzet als de effecten van MVI bij overheidsorganisaties over de periode 2019-2020. Omdat deze monitoring tweejaarlijks herhaald wordt en nu voor de derde maal is uitgevoerd, is ook een eerste trendanalyse uit te voeren, die aangeeft, dat MVI steeds meer gemeengoed wordt bij aanbestedende diensten.

6 Conclusies en aanbevelingen

RIVM monitort sinds 2016 hoe MVI in Nederland wordt ingezet en of dat in de praktijk ook leidt tot effect: winst voor het milieu en op sociaal gebied. Dit rapport presenteert de derde monitoringsronde over de jaren 2019-2020 voor zestien verschillende productgroepen. Dit zijn: ICT, Elektriciteit, Zonnepanelen, Gas, Wegen, Openbare verlichting, Bedrijfskleding, Catering, Kantoormeubilair, Schoonmaakdiensten, Nieuwbouw en renovatie, Dienstreizen, Contractvervoer en transportdiensten en Dienstauto's. Deze effectmonitoring geeft inzicht in de (mate van) effecten op milieu- (klimaat, circulariteit, biobased en milieu-overig) en sociale thema's (internationale sociale voorwaarden en social return), die zijn bereikt door de inzet van MVI als instrument in het inkoopproces bij overheden.

Inzet van MVI

Uit de steekproeven voor de zestien productgroepen bleek, dat 87% van de onderzochte aanbestedingen aandacht had voor MVI (dit is een toename van 9% ten opzichte van de periode 2015-2016 en gelijk aan de periode 2017-2018), waarbij ongeveer 68% uitgevraagd heeft met gunningscriteria of eisen die strenger waren dan de centraal vastgestelde minimumeisen van de MVI-criteriatool uit die periode. De inzet van MVI richtte zich voornamelijk op de milieu-thema's klimaat (68%) en milieu-overig (51%). Binnen de klimaatthema's scoort het thema biobased laag (14%). Minder aandacht was er voor de sociale thema's: social return (41%) en internationale sociale voorwaarden (ISV - 14%).

Effect van MVI

Door de inzet van MVI in 2019-2020 is voor 6,8 Mton aan CO₂-eq emissies vermeden over de hele contractperiode van de onderzochte aanbestedingen. Daarnaast is er door inzet van MVI nog eens 0,3 Mton aan CO₂-eq uitstoot gecompenseerd over de hele contractperiode van de onderzochte aanbestedingen. Door milieuvriendelijk in te kopen is gedurende de contractperiode 91 kg aan fijnstof- en 1433 kg aan stikstofoxide-emissies vermeden. Dit zijn emissies die voorkomen worden tijdens de looptijd van het contract. Ten opzichte van de periode 2015-2016 is in totaal naar schatting 1,9 Mton CO₂-eq emissies meer vermeden en ten opzichte van 2017-2018 0,9 Mton.

Veruit het meeste effect in vermeden broeikasgassen is gerealiseerd in het cluster Energie (6,7 Mton CO₂-eq), over de hele contractperiode van de onderzochte aanbestedingen. Het effect van andere clusters op het thema klimaat is veel kleiner (0,1 Mton CO₂-eq). Fijnstofemissies zijn voornamelijk vermeden in het cluster GWW. Emissie van stikstofoxiden zijn voornamelijk vermeden in het cluster Transport.

Door inzet van social return zijn naar schatting 2603 fte gerealiseerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit is voornamelijk gerealiseerd in de clusters kantoorfaciliteiten, GWW en Transport. Op het thema ISV scoren de aanbestedingen gemiddeld laag, ook lager dan

bij vorige monitoringsrondes. Dit wordt deels veroorzaakt, doordat we in de huidige monitoringsronde strengere criteria gehanteerd hebben om eisen/gunningscriteria rond ISV aan te merken als zijnde boven de marktstandaard.

Kanttekeningen

Bij de interpretatie van de effectgetallen is het belangrijk te beseffen dat bij sommige productgroepen, zoals bij Elektriciteit en Zonnepanelen, ook andere beleidsinstrumenten dan MVI geleid hebben tot de aanschaf ervan, zoals subsidies.

Belangrijke redenen waarom in sommige gevallen geen effect kon worden bepaald, waren: het ontbreken van een beschikbare contractmanager of gebrek aan tijd bij de contractmanager, gebrek aan administratie van geleverde producten en materialen bij aanbestedende dienst en leverancier of het ontbreken van informatie over de marktstandaard. De eerste twee problemen vallen onder het verankeren of borgen van MVI in het contractbeheer, dat blijkbaar nog steeds aandacht nodig heeft. Voorts wordt aanbevolen een nulmeting naar de marktstandaarden uit te voeren.

Tot slot

Hoewel met de huidige monitoringsmethode en beschikbare data bij inkooporganisaties niet een compleet beeld gegeven kan worden, geeft het wel een goed inzicht in de orde grootte van zowel de inzet als de effecten van MVI bij overheidsorganisaties over de periode 2019-2020. Omdat deze monitoring tweejaarlijks herhaald wordt en nu voor de derde maal is uitgevoerd, is ook een eerste trendanalyse uit te voeren, die aangeeft, dat MVI steeds meer gemeengoed wordt bij aanbestedende diensten.

De realisatie van MVI-effect was niet altijd te achterhalen. De concrete winst in termen van klimaatwinst (CO₂-eq emissies), vermeden grondstoffen, stikstof- en fijnstofemissies die we berekend hebben, kan daarom worden gezien als de minimale MVI-winst. Waar geen effect kon worden berekend, werd dit meestal veroorzaakt door gebrek aan gegevens over wat er daadwerkelijk is geleverd. Afgelopen jaren zijn er, bijvoorbeeld via de Green Deals over circulair inkopen en de buyer groups, verschillende initiatieven in gang gezet die bijdragen aan het implementeren van MVI in organisaties. Bij de volgende rondes van de monitor zouden de effecten van deze activiteiten zichtbaar moeten worden in de vorm van hogere beschikbaarheid van monitoringsdata. Aanbevolen wordt om de monitoring voort te zetten, om het effect van deze ontwikkelingen te kunnen kwantificeren.

7 Referenties

- Bouwend Nederland (2020). Duurzaamheid in openbare aanbestedingen, analyse 2019
- Graaff, L. de, Vergeer, R., Berkel, P. van (2020). Evaluatie Plan van Aanpak MVI 2015-2020. CE Delft rapportnummer: 20.190396.054a.
- Klimaatverbond Nederland (2020). Rekenen met de toekomst – Van Parijs naar een CO₂-prijs. Essay
- Lijzen, et al. (2020). Inzicht in beleidsacties richting een circulaire economie. RIVM briefrapport: 2020-0078
- Natuur en milieu (2018). Benchmark duurzaam inkopen van vervoer
- Sustainalize (2019). Verkenning effectmeting internationale sociale voorwaarden (ISV)
- UPCE (2019). Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023
- Steenmeijer, M.A. (2021). The environmental impact of EUR 85 billion in annual procurement by all Dutch governments. A study that helps to prioritise in sustainable public procurement (SPP)
- RIVM (2021). The environmental impact of EUR 85 billion in annual procurement by all Dutch governments. A study that helps to prioritise in sustainable public procurement (SPP). RIVM report no: 2021-0220.
- Valk, E. de et al. (2019). Inzet en effect van Maatschappelijk verantwoord inkopen door de Nederlandse overheid in 2015-2016. RIVM rapportnummer: 2019-0014
- Valk, E. de, Hollander A., Van Bruggen A., (2022). Buyer groups. Potentiële duurzaamheidswinst door een nieuwe manier van maatschappelijk verantwoord inkopen. RIVM rapportnummer: 2022-130.
- Zijp, M.C., Zwart D. de (2013). Milieuwinst van Duurzaam inkopen. RIVM rapportnummer: 250005001/2013
- Zijp, M.C., Kok, L., Valk E. de (2018). Het effect van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen. RIVM rapportnummer: 2018-0002.
- Zijp, M.C., et al. (2020). Effecten van de impuls klimaatneutraal en circulair inkopen in 2019. RIVM rapportnummer: 2020-0074

Verklarende woordenlijst

Biobased inkopen: Inkoop van een product of dienst waarbij criteria en/of eisen ten aanzien van het vervangen van fossiele grondstoffen door hernieuwbare grondstoffen (= biobased grondstoffen) zijn toegepast. Hernieuwbare grondstoffen zijn materialen van biologische oorsprong, met uitzondering van materialen uit geologische afzettingen.

Circulair inkopen: Inkoop van een product of dienst waarbij criteria en/of eisen ten aanzien van het optimaal en effectief (her)gebruik van grondstoffen, materialen en producten zijn toegepast, zowel aan de voorkant (verwerken van hergebruikte grondstoffen, materialen en onderdelen in het product), als tijdens het gebruik (producten met een langere levensduur) en aan de achterkant (het kunnen hergebruiken van grondstoffen, materialen en onderdelen na het leveren van de functie).

CPV-code (Common Procurement Vocabulary): Het EU classificatiesysteem voor producten, werken, leveringen en diensten specifiek voor overheidsopdrachten. Alle mogelijke soorten overheidsopdrachten voor diensten, leveringen en werken hebben een eigen code. Aanbestedende diensten moeten bij Europese aanbestedingen dit classificatiesysteem gebruiken.

Criteriadocumenten: Zie Milieucriteriadocumenten.

Gunningscriteria: Criteria die de inkoopende organisatie voorlegt aan inschrijvende leveranciers, die voordeel kunnen opleveren in de gunning.

Inkoopproces: Het proces waarin de behoefte aan een bepaald product, werk of dienst wordt geïnventariseerd, de aanbesteding plaatsvindt, de opdracht wordt verleend en de uiteindelijke inkoop wordt gerealiseerd.

Internationale Sociale Voorwaarden (ISV): Voorwaarden over (mondiale) mensenrechten en arbeidsrechten die kunnen worden meegenomen in de aanbesteding.

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI): Inkopen waarbij naast de prijs van de producten, diensten of werken, ook gezorgd wordt dat er sprake is van verbetering van het milieu en sociale aspecten.

Milieucriteriadocumenten: Documenten opgesteld door het Rijk voor verschillende productgroepen waarin (milieu)minimumeisen, mogelijke gunningscriteria en andere aanbevelingen ten aanzien van MVI zijn opgenomen. Deze criteria zijn in 2018 ook opgenomen in een tool op www.mvicriteria.nl. Die criteria zullen op termijn de documenten zelf vervangen.

Milieuvriendelijk inkopen: Inkopen waarbij in de aanbesteding rekening wordt gehouden met het milieu, bijvoorbeeld biodiversiteit, klimaat, water en natuur. In dit rapport wordt over klimaat als apart

thema gerapporteerd en wordt het vermijden van de emissies van schadelijke stoffen beschouwd onder 'milieu-overig'.

Minimumeisen: De eisen waar een product, dienst of werk minimaal aan moet voldoen, zoals omschreven in de PIANOo-milieucriteria-documenten.

Minimumeisen: De eisen waar een product, dienst of werk minimaal aan moet voldoen, zoals omschreven in de MVI-criteriatool (zie ook de -milieucriteria-documenten).

MVI-thema's: De thema's die onderdeel zijn van MVI zoals vigerend in de monitoringsperiode 2019-2020. Deze zijn afgeleid van de maatschappelijke doelen van MVI uit het 'Plan van aanpak maatschappelijk verantwoord inkopen overheden 2015-2020' en betreffen: social return (SROI), Internationale Sociale Voorwaarden (ISV), milieuvriendelijk inkopen, biobased inkopen, circulair inkopen, kansen voor midden- en kleinbedrijf (MKB), innovatiegericht inkopen. De eerste vijf worden in dit rapport behandeld. De laatste twee niet. Klimaatneutraal inkopen is onderdeel van milieuvriendelijk inkopen, maar wordt vaak, zo ook in dit rapport, los gerapporteerd. NB. Met de komst van het Nationaal Plan MVI 2021-2025 staan de volgende maatschappelijke doelen centraal in het MVI beleid met de volgende indeling in MVI-thema's: het tegengaan van klimaatverandering (Klimaat, SDG 13); het stimuleren van een circulaire economie (Circulair, inclusief biobased, SDG's 6, 8, 9, 12, 13, 14 en 15); het tegengaan van milieuverontreiniging, zoals stikstofuitstoot, luchtverontreiniging, gebruik van schadelijke stoffen en pesticiden, mede ter bescherming van de biodiversiteit. Ook het tegengaan van voedselverspilling en het verminderen van watergebruik en energiegebruik vallen hieronder (Milieu, inclusief biodiversiteit, SDG's 14 en 15); het stimuleren van een diverse en inclusieve samenleving en bedrijfsleven waarin iedereen wordt behandeld en beoordeeld op wat ze kunnen en niet op wie ze zijn, van wie ze houden, waar ze vandaan komen of wat ze geloven (Diversiteit en Inclusie, SDG 10); het stimuleren van arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Social Return SR) in lijn met het streven naar een diverse en inclusieve samenleving (Social return, SDG 8); het stimuleren van ketenverantwoordelijkheid van bedrijven. Dat betekent het voorkomen of aanpakken van misstanden op het gebied van arbeidsomstandigheden, mensenrechten en milieu (Ketenverantwoordelijkheid (Internationale Sociale Voorwaarden of ISV), SDG's 1,2, 3, 8, 12).

MVO: Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Het behelst bedrijfsvoering gericht op verbetering van milieu, klimaat en sociale aspecten.

PIANOo: Het Expertisecentrum Aanbesteden van de overheid, dat overheidsinkopers ondersteunt om het MVI vorm te geven: www.pianoo.nl.

Social return: Het creëren van werkplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld WW-ers of Wajongers).

Strengere eisen: Eisen die een inkoopende organisatie kan opnemen in de aanbesteding boven op de minimumeisen. Dit zijn geen wettelijke eisen.

TenderGuide en TenderNed: Digitale aanbestedingsplatforms die aanbestedende diensten en ondernemingen stap voor stap door het aanbestedingsproces leiden.

Bijlage 1 Productgroepspecifieke bijlagen

8 ICT Hardware

Volgens de milieucriteriadocumenten omvat de productgroep ICT Hardware de inkoop van werkplek- en persoonsgebonden hardware en mobiele apparatuur voor eindgebruikers, zoals: desk- en laptops, beeldschermen, tablets en mobiele telefoons (Milieucriteria ICT-hardware en mobiele apparaten, maart 2017, deze zijn in te zien via de site van PIANOo).

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes (Common Procurement Vocabulary en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 687 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 454 aanbestedingen (Tabel 8.1).

Tabel 8.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep ICT Hardware en de betreffende CPV codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
30000000	Kantoormachines en gegevensverwerkende apparatuur, -uitrusting en -benodigdheden, uitgezonderd meubilair en softwarepakketten.	10	0
30100000	Kantoormachines, -uitrusting en -benodigdheden, uitgezonderd computers, printers en meubilair.	3	0
30200000	Computeruitrusting en -benodigdheden	57	3
30210000	Machines voor dataprocessing (hardware).	10	0
30211100	Supercomputer	1	0
30211400	Computerconfiguraties.	3	0
30211500	Centrale verwerkingseenheden (CPU) of processors.	3	0
30212000	Hardware voor minicomputer.	3	1
30213000	Personal computers	5	0
30213100	Draagbare computers	12	0
30213200	Tablet-pc's.	9	0
30213300	Desktop computers.	6	0
30230000	Computerapparatuur.	171	3
30231300	Beeldschermen.	3	0
30231310	Platte beeldschermen.	1	0
30231320	Touchscreenmonitors.	52	0
30232000	Randapparatuur.	2	0
30237000	Onderdelen, toebehoren en benodigdheden voor computers	4	0
30237200	Computertoebehoren	3	0
30237460	Computertoetsenborden	1	0
31712310	Afgemonteerde printplaten	1	0
32000000	Radio-, televisie-, communicatie-, telecommunicatietoestellen en aanverwante apparatuur.	4	0
32230000	Radiotransmissieapparatuur met ontvanger	1	0
32250000	Mobiele telefoons	28	2

CPV-code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
32252000	Gsm-telefoons	3	0
32252110	Hands-free mobiele telefoons (zonder kabel).	1	0
32270000	Digitale zendapparatuur.	1	0
32400000	Netwerken	1	0
32420000	Netwerkuitrusting	1	0
32500000	Telecommunicatiebenodigdheden	1	0
32524000	Telecommunicatiesysteem	1	0
32551100	Telefoonaansluitingen	1	0
32552310	Digitale telefooncentrales	1	0
32570000	Communicatie-uitrusting	1	0
42964000	Kantoorautomatiseringsuitrusting	1	0
45232332	Aanvullende werkzaamheden voor telecommunicatie	1	0
48000000	Software en informatiesystemen.	5	0
48490000	Aankoopsoftware.	1	0
48614000	Gegevensregistratiesysteem.	1	0
48800000	Informatiesystemen en servers.	1	0
48820000	Servers	1	0
48822000	Computerservers	1	0
50000000	Reparatie- en onderhoudsdiensten.	1	0
	Reparatie, onderhoud en aanverwante diensten in verband met pc's, kantooruitrusting, telecommunicatie- en audiovisuele uitrusting		
50300000	en audiovisuele uitrusting	4	0
50312100	Onderhoud en reparatie van mainframecomputers	1	0
50330000	Onderhoud van telecommunicatie-uitrusting	1	0
51611000	Installatie van computers	1	0
51611100	Installeren van hardware.	5	0
64212000	Mobiele telefoondiensten	1	0
64214100	Verhuur van satellietverbindingen	1	0
64215000	IP-telefoondiensten.	1	0
65000000	Openbare voorzieningen	1	0
71316000	Advies inzake telecommunicatie	1	0
	IT-diensten: adviezen, softwareontwikkeling, internet en ondersteuning.		
72000000	ondersteuning.	5	0
72100000	Advies inzake hardware	3	0
72110000	Advies inzake hardwarekeuze	2	0
72250000	Systeem- en ondersteuningsdiensten.	1	0
72260000	Diensten in verband met software	1	0
72315000	Beheer van datanetwerken en ondersteunende diensten	2	1
72320000	Databasediensten	1	0
72513000	Kantoorautomatiseringsdiensten	1	0
72590000	Professionele dienstverlening in verband met computers	1	0
72600000	Diensten voor computerondersteuning en -advies	1	0
72700000	Computernetwerkdiensten	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 0,73 miljard euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

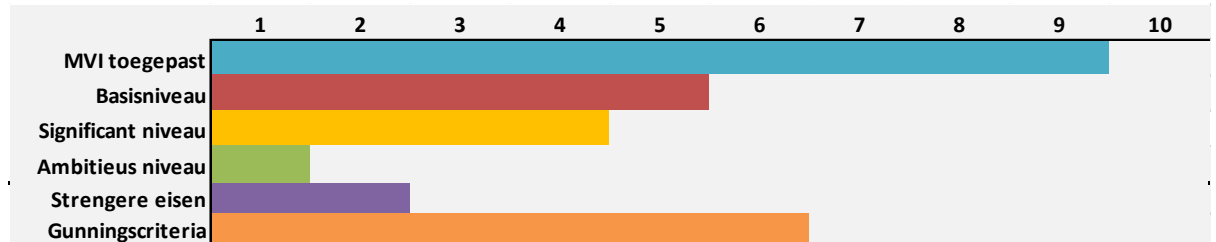
Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van tien aanbestedingen. Bij het nemen van de steekproef is gezorgd dat er ten minste één aanbesteding was van de Rijksoverheid. De steekproef bevatte drie van onderwijs, twee van gemeenten, één van hogescholen, één van waterschappen, één regionale opleidingscentra, één sociale werkvoorzieningen en één van een ministerie. De steekproef vertegenwoordigt 16% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 114 miljoen euro.

Tabel 8.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

TypeAD	Aantal longlist	Aantal steekproef
Gemeenten	59	2
Inkoopsamenwerkingen	3	0
Onderwijs	253	3
Hogescholen	12	1
Zelfstandige bestuursorganen	1	0
Waterschappen	10	1
Zorgorganisaties	3	0
Gemeenschappelijke regeling	6	0
Universiteiten	14	0
Regionale opleidingscentra	9	1
Uitvoeringsorganisaties	6	0
Ministeries	15	1
Gemeentelijke regeling	1	0
Omgevingsdienst	1	0
Hogeschool	1	0
Omroeporganisaties	2	0
Veiligheidsregio's	7	0
Onderzoeksinstituut	2	0
Provincies	3	0
Politie	2	0
Netwerkbedrijven	4	0
Luchthavens	1	0
Primair onderwijs	15	0
Waterbedrijven	3	0
Opleidingsinstituten	1	0
Basisonderwijs	1	0
Overige	6	0
Zelfstandige bestuursorganen	4	0
Vervoerders	2	0
Brandweer	1	0
Agentschappen	1	0
Bibliotheken	2	0
Belastingsamenwerking	1	0
Havenbedrijven	1	0
Sociale werkvoorzieningen	1	1

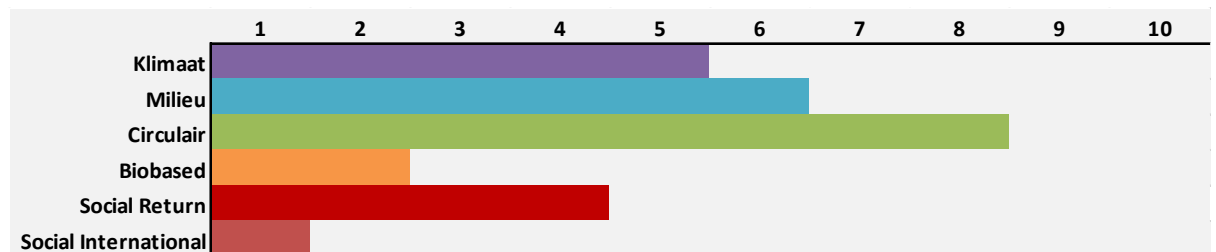
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de 10 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 8.1 en 8.2.

Figuur 8.1 Ambitieniveau voor de productgroep ICT Hardware

Negen van de tien aanbestedingen in de steekproef pasten MVI toe. Vijf aanbestedingen stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, vier stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, en één stelde een eis overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus uit de MVI criteriatool. Twee aanbestedingen stelden eisen die niet voorkwamen in de ambitieniveaus uit deze criteriatool. Zes aanbestedingen stelden gunningscriteria.

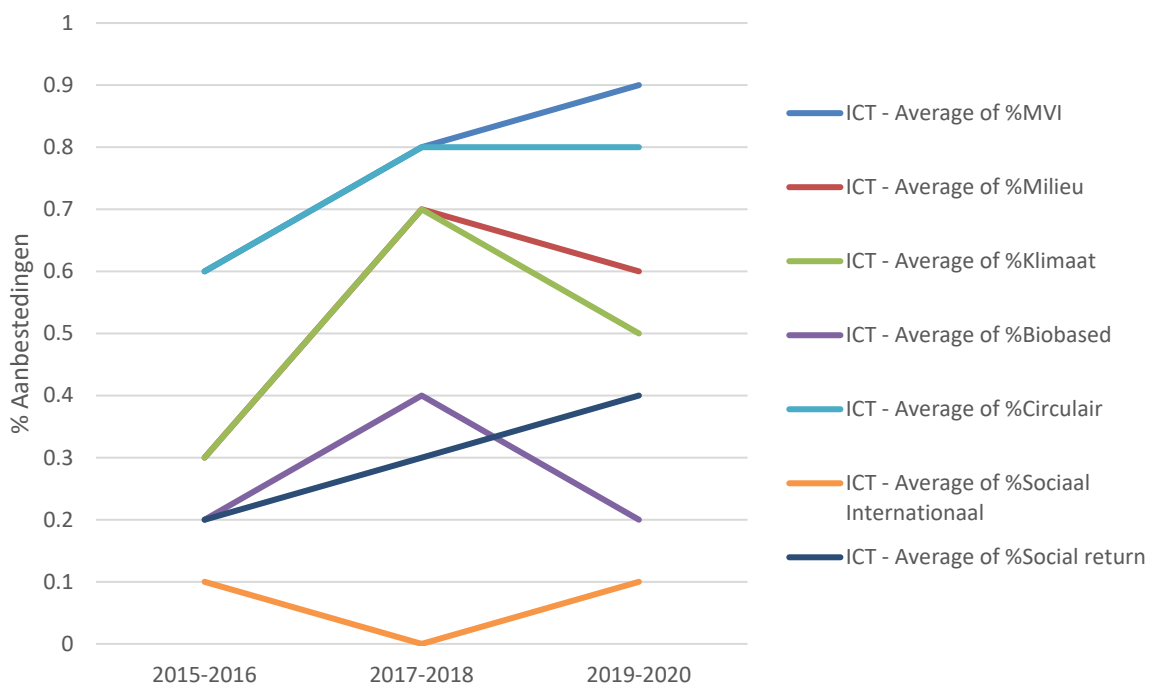
Figuur 8.2 MVI thema's in de aanbestedingsteksten voor ICT Hardware

Vijf van de tien aanbestedingen zetten in op het thema Klimaat. Hierbij werden met name eisen uit de Criteria documenten van het Rijk ofwel vanuit de MVI-criteriatool uitgevraagd, maar ook via wensen ten aanzien van duurzaamheid. De eisen gingen o.a. over energie prestatie (Energystar, energiebeheer) van de apparaten en rapportage over de mate waarin er voldaan werd aan de gestelde eisen in de MVI-criteriatool. Er zijn zes aanbestedingen die uitvragen op het thema Milieu. Er worden voornamelijk eisen gesteld aan gevaarlijke stoffen in de producten en verpakkingen.

Op het thema Circulair zetten acht aanbestedingen in. De meeste eisen gaan met name over algemene zaken zoals een langere garantie periode, recyclede content van verpakkingen, duurzame afvoer van verpakkingen en vervangbaarheid van onderdelen. In een tweetal aanbestedingen worden meer specifieke eisen gesteld over het recycleren van een oude telefoon per nieuwe ingekochte telefoon en dat het leveren van refurbished (A-grade) expliciet tot de leveringsmogelijkheden hoort. Ook middels wensen wordt op dit thema uitgevraagd. Eén aanbesteding vraagt naar de circulariteit van telefoons en de andere naar duurzame recycling en verwerking van afgedankte

verpakkingen, hardware en overige materialen. Het thema biobased komt twee keer terug door uit te vragen naar biobased verpakkingen. Eén daarvan door alle MVI-criteria als eis uit te vragen. Er zijn vier aanbestedingen die inzetten op thema Social Return. Twee doen dit door hierop eisen te formuleren en twee door het op te nemen als gunningscriteria of als wens. Voor het thema Social International is er één aanbesteding die een due diligence rapportage verplicht stelt.

Vergelijking voorgaande monitors

Figuur 8.3 Inzet op de verschillende MVI thema's voor de productgroep ICT Hardware over de jaren

In vergelijking met de voorgaande periode wordt MVI iets vaker ingezet bij aanbestedingen. De grootste stijging is op de thema's Social return (+20%-punt) en Sociaal Internationaal (+10%-punt). Het thema Biobased (-20%-punt) laat de grootste daling zien, gevolgd door het thema Milieu (-10%-punt) en Klimaat (-10%-punt).

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen in de steekproef. In gespreken is aan de aanbestedende diensten een aantal basisvragen gesteld. Daarnaast zijn we ook, wanneer mogelijk en toepasselijk, in detail ingegaan over de aanbestedingen zelf. De basis vragen bestonden uit:

- Wat is de verwachte omvang in euro's? Wat is de daadwerkelijke omvang in euro's?
- Wat hebben jullie in de uitvraag opgenomen aan MVI/duurzaamheid?
- Wat was de variatie in duurzame ambities binnen de verschillende inschrijvingen?

- Welke typen hardware zijn er uiteindelijk geleverd en hoeveel van elk type?
- Wat heeft de leverancier uiteindelijk geleverd aan MVI danwel op gebied van duurzaamheid? Op welke typen hardware was dit van toepassing?
- Is social return toegepast? Hoe is dit gerealiseerd? Hoeveel euro of FTE is er uiteindelijk aan social return gerealiseerd?
- Zou er iets anders zijn ingekocht als er geen rekening gehouden zou zijn met MVI?
- Is de MVI inkoop anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Bij negen van de tien aanbestedingen is het gelukt om in contact te komen met de inkoper of contractmanager, waarvan zes bereidwillig waren om te helpen en de overige drie gaven aan niet aan het onderzoek mee te willen werken vanwege drukte. Twee van deze zes aanbestedende diensten hadden ook daadwerkelijk gegevens beschikbaar en hebben deze ook daadwerkelijk aangeleverd, en bij de rest heeft herhaaldelijk schriftelijk en telefonisch contact niet geleid tot het verkrijgen van een antwoord op de vragen. Bij geen van de twee aanbestedingen hebben we uiteindelijk een effect kunnen kwantificeren; een bleek geen MVI toe te passen waarbij de inkoopadviseur aangaf dat eisen op ICT hardware oncontroleerbaar zijn en bij de ander kon vanwege rubricering van informatie niet al de benodigde gegevens worden gedeeld.

Stap 5: Kwantificeren

Op basis van de geleverde gegevens kon er geen berekening gemaakt worden van het MVI effect.

Stap 6: Extrapolatie

Op basis van de geleverde gegevens kon er geen extrapolatie gemaakt worden van het MVI effect.

9 Elektriciteit

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Elektriciteit alle elektriciteit die van het openbare net betrokken wordt door een afnemer. Deze elektriciteit is opgewekt met gebruikmaking van fossiele energiebronnen, nucleaire energiebronnen of hernieuwbare energiebronnen in Nederland of het buitenland.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 64 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 64 aanbestedingen (Tabel 9.1).

Tabel 9.1 Aanbestedingen in de longlist voor de productgroep Elektriciteit en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Longlist (N)	Steekproef (n)
71314200	Energiebeheer	1	0
09000000	Aardolieproducten, brandstof, elektriciteit en andere energiebronnen	16	3
09123000	Aardgas	5	2
09300000	Elektriciteit, verwarming, zonne- en kernenergie	5	0
09310000	Elektriciteit	37	5
Totaal		64	10

Vanwege de grote verschillen in prijs per gigawattuur (GWh) in de steekproef, geven we de totale geschatte omvang van de longlist niet in euro's maar in GWh. De totale geschatte omvang van de longlist is 12.760 GWh over de gehele contractperiode. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte één aanbesteding van een gemeente, een waterschap, een havenbedrijf, een vervoerder, een omroeporganisatie, een zorgorganisatie, de politie, een zelfstandig bestuursorgaan en twee aanbestedingen van onderwijsinstellingen (Tabel 9.2). De steekproef vertegenwoordigt 39% van de totale geschatte omvang (het contractvolume in GWh), ofwel 5.025 GWh.

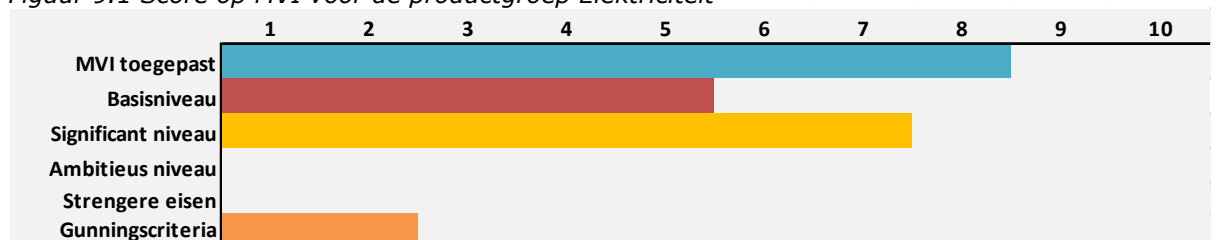
Tabel 9.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

Type aanbestedende dienst	Longlist N	Steekproef n
Gemeenten	16	1
Provincies	1	0
Agentschappen	1	0
Waterschappen	3	1
Uitvoeringsorganisaties	3	0
Havenbedrijven	1	1
Vervoerders	2	1
Omroeporganisaties	2	1
Politie	1	1
Zorgorganisaties	1	1
Onderwijs	18	2
Zelfstandige bestuursorganen	3	1
Bibliotheken	2	0
Musea	1	0
Netwerkbedrijven	2	0
Onderzoeksinstituten	2	0
Sociale werkvoorzieningen	1	0
Veiligheidsregio's	1	0
Waterbedrijven	2	0
Overige inkoop samenwerkingen	1	0
Totaal	64	10

Stap 3: Aanbestedingsteksten

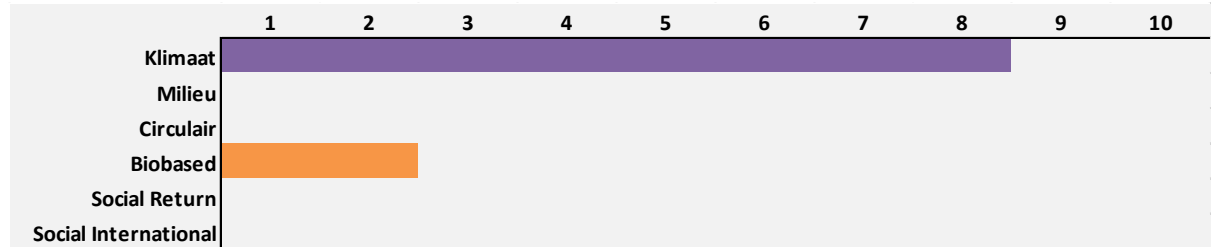
Van de 10 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 9.1 en Figuur 9.2.

Figuur 9.1 Score op MVI voor de productgroep Elektriciteit

Acht van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Vijf aanbestedende diensten stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis van de MVI criteriatool, zeven stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, geen van de aanbestedingen stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus (deze eisen zijn voor dit jaar ook nog niet uitgewerkt op mvicriteria.nl) en geen van de aanbestedingen stelde eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus uit MVI-criteriatool. Twee aanbestedende diensten stelden gunningscriteria.

Figuur 9.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor de productgroep Elektriciteit.

Bij acht aanbestedingen wordt klimaat meegenomen. Dit deden ze door garanties van oorsprong (GvO's) te eisen voor hernieuwbare elektriciteit, uit Nederlandse opwekking, van Europese bronnen of uit additionele projecten. Uit geen van de tien aanbestedingen blijkt dat eisen of criteria ten aanzien van het milieu zijn meegenomen in de aanbesteding. In twee van de tien aanbestedingen is biobased inkopen een thema door biomassa expliciet te benoemen als hernieuwbare energiebron. Sommige aanbestedende diensten hebben aanvullende eisen voor de verwerking van biomassa: één van de twee aanbestedende diensten sluit bijstook in kolencentrales expliciet uit. Circulariteit en Social Return worden in geen aanbesteding genoemd evenals internationale sociale voorwaarden (ISV).

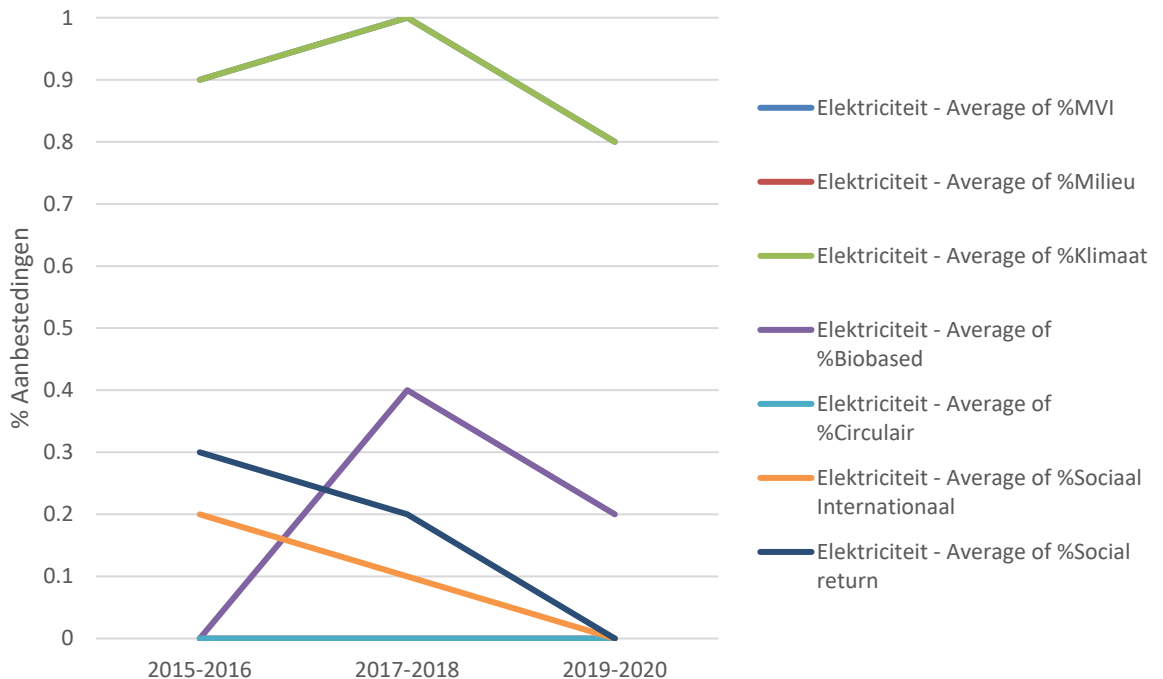
De gestelde eisen en gunningscriteria zijn gestructureerd rond de drie ambitieniveaus van de MVI-criteriatool (basis, significant en ambitieus). Ze zijn als volgt ingevuld in de steekproef:

Basisniveau: vijf aanbestedende diensten hadden als minimale eis de levering van 100% hernieuwbare elektriciteit.

Significant niveau: Groot aandeel significante eisen (7 van de 10). Zelfs hoger dan het basisniveau, omdat in twee aanbestedingen niet '100% hernieuwbaar' een eis is, maar wel een percentage aan bronnen van een specifieke hernieuwbare bron (zoals wind). Dit geldt als 'significant' volgens de MVI criteria. Van de zeven significante eisen valt het volgende op:

Eén aanbestedende dienst wil uitsluitend GvO's voor Europese wind- of zonne-energieprojecten, één vraagt een specifiek percentage hernieuwbare energie dat alleen uit Nederland afkomstig mag zijn. Sommige aanbestedingen willen expliciet windenergie. Zo wil een dienst alleen GvO's voor windprojecten uit EU of NL, een ander wil half Europese wind en half Nederlandse wind. Er zijn drie diensten die 100% energie van additionele (nieuwe projecten willen). Eén wil 100% additionele Nederlandse hernieuwbare energieprojecten (en verstaat daaronder wind, zon, waterkracht, getijden), een andere aanbesteder verstaat onder hernieuwbaar ook biomassa met NTA8080 certificering die niet mag zijn bijgestookt in kolencentrales. De derde wil zelfs alleen energie van additionele Nederlandse windenergieprojecten inkopen. Ambitieuus niveau: Voor dit niveau staan er in de MVI-criteriatool voor Elektriciteit nog geen criteria. Er kan daarom dit jaar nog niet worden gescoord op dit niveau.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 9.3 Inzet op MVI en de verschillende MVI thema's in de periodes 2015-2016, 2017-2018 en 2019-2020. Lijn MVI overlapt volledig met inzet op thema klimaat

In vergelijking met voorgaande jaren wordt MVI minder vaak ingezet bij aanbestedingen. De thema's klimaat en biobased (beide - 20%-punt) worden minder vaker toegepast dan vorige jaren. De thema's circulair en milieu komen evenals voorgaande jaren niet in de steekproef elektriciteit voor. De thema's sociaal internationaal (ISV) en social return komen voor het eerst niet voor.

Op een aantal thema's is in deze monitor strenger gescoord dan voorgaande jaren, omdat de marktstandaard ook wijzigt. Het ondertekenen van een verklaring tegen bijvoorbeeld kinderarbeid in het Uniform Europees Aanbestedingsdocument (UEA) wordt niet langer als sociaal internationaal (ISV) aangemerkt.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI werd benoemd. De standaardvragen voor de productgroep luiden als volgt en zijn per aanbestedende dienst op maat uitgezet (dus alleen de voor de aanbesteding relevante vragen):

- De vragen gingen onder andere over:
 - Is er bij de aanbesteding volgens de inkoper maatschappelijk verantwoord ingekocht?
 - Wat voor soort elektriciteit is er gekocht? In hoeverre is daarin tegemoetgekomen aan de MVI-eisen/criteria? Is dit ook daadwerkelijk geleverd?

- Hoeveel elektriciteit is er uiteindelijk geleverd? (gedurende de contractperiode, GWh/jaar)
- Wat is de omvang van de aankoop in euro's? Wat waren de geschatte kosten en de uiteindelijke kosten?
- Wat is de overeengekomen contractduur?
- Wat is de herkomst van de elektriciteit?
- Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding, zoals social return, ISV of circulariteit?
- Heeft de inkoper het idee, dat met deze aanbesteding verder is gegaan dan wat al marktstandaard is? Heeft de aanbesteding geleid tot een aanbesteding die duurzamer is dan wat was gekregen wanneer er geen MVI-eisen waren uitgevraagd?

De volgende inzichten zijn verkregen uit de contacten met de inkopers:

- Eén aanbestedende dienst had vergroening als wens maar koos uiteindelijk voor grijze elektriciteit vanwege de prijs.
- De overige aanbestedende diensten die hernieuwbare energie uitvroegen deden dat als minimumeis en kochten in sommige gevallen meer hernieuwbaar in.
- Eén aanbestedende dienst had daarnaast gunningscriteria opgesteld om de markt uit te dagen met een verduurzamingsplan te komen. De inkoper was echter teleurgesteld over de beperkte respons van inschrijvers.
- Een inkoper geeft aan dat zij het altijd aanmoedigen om ook duurzame energie op te nemen als eis, omdat sommige energieleveranciers helemaal niet meer inschrijven als er alleen grijs wordt gevraagd. Ze willen altijd de keuze hebben tussen 4 tot 5 inschrijvingen, dat halen ze niet omdat er op de energiemarkt maar een beperkt aantal aanbieders zijn.
- Een aantal aanbestedende diensten had het lopende contract al verlengd door van de optie jaren gebruik te maken, vanwege prijsstijgingen op de energiemarkt.
- Er zijn verschillende opvattingen over wat er als de marktstandaard wordt gezien. Eén inkoper noemde de Regionale Energie Strategie (RES) als instrument om de marktstandaard te kunnen bepalen.
- Een inkoper benoemt dat de aanbestedingsmethode, met langlopende contracten óf dagprijzen op de elektriciteitsmarkt, niet voldoet aan de flexibiliteit die nodig is voor de veranderingen op het elektriciteitsnetwerk.

Toelichting op het wel/niet leveren van data:

- De hoeveelheid elektriciteit die daadwerkelijk is geleverd, is niet altijd voorhanden en inkopers gaan er dan van uit dat ongeveer is geleverd wat is gevraagd.
- Inkopers vonden de vragen soms te gedetailleerd om de informatie te achterhalen. Met name waar de elektriciteit van afkomstig is, werd als moeilijk te achterhalen beschouwd.

Stap 5: Kwantificeren

Per aanbesteding wordt met de beschikbare informatie en data een schatting gemaakt van het effect van MVI.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

In de onderstaande Tabel 9.2 is op basis van de voorgaande effectverwachting voor de verschillende MVI-thema's en de totale omvang van de aanbestedingen die bijdragen aan dit effect de financiële indicator weergegeven. Van sommige aanbestedingen was de omvang niet of niet volledig bekend. Waar mogelijk is de omvang van de aanbesteding geschat op basis van gemiddelden van de omvang van vergelijkbare aanbestedingen. In het berekenen van de verwachte MVI-winst op klimaat was inkoop van grijze elektriciteit uitgesloten. Van aanbestedende diensten die deels verduurzaamd hebben via GvO's is alleen het percentage GvO's van het inkoopbedrag meegenomen.

Tabel 9.2 Aantal euro's geïnvesteerd in (verwachte) MVI-winst voor de steekproef over de hele contractperiode

MVI thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	59.598.000
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	0
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar een circulaire economie	€	0
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	0
Social Return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	0
ISV	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in sociaal internationaal	€	0

Bij de inkoop van elektriciteit is er alleen geïnvesteerd in klimaatwinst. Aan de overige MVI thema's zijn door de aanbestedende diensten geen waardes toegekend.

Effect van MVI in vermeden emissies

In deze stap schatten we de CO₂-emissies per jaar en de CO₂-emissies voor de gehele contractperiode. De volgende aspecten dienen in acht te worden genomen:

- Voor de berekeningen van de emissies is alleen gekeken naar de aanbestedingen waarvan de energiemix bekend was;
- Voor één aanbestedende dienst is wel duidelijk dat het om duurzame energiebronnen gaat, maar ontbreken aanwijzingen om wat voor soort energiebronnen het gaat. Het is mogelijk dat

deze elektriciteit door middel van GvO's buiten Nederland wordt vergroend. Om deze redenen is deze aanbesteding niet meegenomen in de berekeningen van vermeden CO₂-emissies: de inschatting is gedaan op basis van negen van de tien aanbestedingen (n=9);

- De vermeden uitstoot is berekend voor NL- en EU-brede besparing (n=9) en nog apart berekend voor Nederlandse opwek (n=4). Van vier aanbestedende partijen is bevestigd dat zij hernieuwbare elektriciteit uit Nederland inkopen. Bij n=4 is dus alleen de (duurzame) elektriciteit die wordt opgewekt in Nederland meegenomen in de berekeningen. Wind of zon uit Europa of waterkracht uit Scandinavië tellen in de Nederlandse besparing (n=4) niet mee als klimaatwinst, in de totale steekproef (n=9) wordt de milieuwinst door vergroening in Europa wel meegeteld.

Tabel 9.1 Overzicht hoeveelheid elektriciteit, CO₂-emissies en vermeden emissie van steekproef (n=9) en van het deel uit de steekproef met Nederlandse hernieuwbare elektriciteit (n=4).

	Eenheid	Resultaat per jaar	Resultaat per contractperiode
Hoeveelheid elektriciteit (n=9)	GWh	693	3.405
- Waarvan grijze elektriciteit	GWh	105	519
- Waarvan hernieuwbare bron NL & EU	GWh	587	2.886
Hoeveelheid elektriciteit ex. EU (n=4)	GWh	305	1.564
- Waarvan grijze elektriciteit	GWh	98	492
- Waarvan hernieuwbare bron NL	GWh	207	1.072
Broeikasgasuitstoot NL + EU (n=9)	ton CO ₂ -eq	78.303	387.633
Vermeden uitstoot t.o.v. grijs (n=9)	ton CO ₂ -eq	254.161	1.246.737
Broeikasgasuitstoot NL (n=4)	ton CO ₂ -eq	58.020	291.422
Vermeden uitstoot t.o.v. grijs (n=4)	ton CO ₂ -eq	88.476	459.201

De vermeden broeikasgasuitstoot bij de totale steekproef (n=9) is zo'n 1,2 Mton. Die besparing is groter dan de 0,46 Mton vermeden uitstoot uit de Nederlandse steekproef (n=4), omdat er veel Europese hernieuwbare elektriciteit wordt geleverd. De emissiereductie door elektriciteitsinkoop buiten Nederland is dus groter dan in Nederland zelf.

Stap 6: Extrapolatie

In deze stap worden de resultaten voor de steekproef geëxtrapoleerd naar de hele productgroep om een schatting te geven van de totale milieuwinst die binnen de aanbestedingsperiode 2019-2020 is behaald door het toepassen van MVI.

De totale geregistreerde omvang van alle aanbestedingen elektriciteit uit de 2019-2020 (n=64) is 12.760 GWh over de gehele contractperiode, inclusief optie jaren. De extrapolatie naar broeikasgasuitstoot is gedaan op basis van deze totale omvang. Er is aangenomen dat de totale populatie dezelfde verhouding aan hernieuwbare/niet hernieuwbare energiebronnen heeft als de steekproef.

Over de gehele contractperiode wordt er 1,5 Mton aan broeikasgassen uitgestoten. Omdat er niet alleen maar grijs is ingekocht wordt er 4,7 Mton bespaard over de gehele contractduur.

[tabel b] Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie (verwachting voor n=64, op basis van n=9).

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Hoeveelheid elektriciteit (n=64)	GWh	12.760
- Waarvan grijze elektriciteit	GWh	1.944
- Waarvan hernieuwbare bron NL & EU	GWh	10.816
Vermeden uitstoot t.o.v. grijs (n=64)	ton CO ₂ -eq	4.672.000

10 Zonnepanelen

Voor de productgroep Zonnepanelen is geen aparte productcategorie gedefinieerd met bijbehorend milieucriteriadocument. De inkoop van zonnepanelen valt daarmee onder de productgroep Elektriciteit, waarbinnen onder andere wordt ingezet op de eigen opwekking van hernieuwbare elektriciteit. In deze productgroep gaat het om de aanschaf van zonnepanelen.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 44 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 44 aanbestedingen (tabel x).

Tabel 10.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep Zonnepanelen en de betreffende CPV-codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Longlist N	Steekproef n
9332000	Zonne-energie-installatie	7	3
9331000	Zonnepanelen.	25	6
90721200	Diensten in verband met bescherming van de ozonlaag. Civieltechnische werkzaamheden, met uitzondering van bruggen, tunnels, schachten en ondergrondse doorgangen	1	0
45222000	Exploitatie van een energiecentrale	1	0
65410000	Aanbrengen van dakbedekking met zonnepanelen.	1	0
9330000	Zonne-energie	5	1
45000000	Bouwwerkzaamheden	2	0
9331200	Fotovoltaïsche zonnecellen	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 150 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

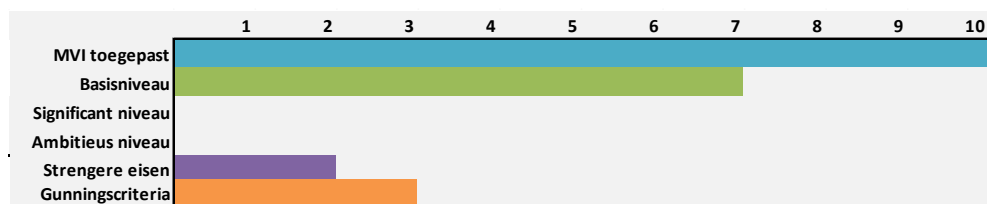
Uit de longlist is een steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte vijf aanbestedingen van gemeentes, één van waterschappen, één van netwerkbedrijven, één van regionale opleidingscentra, één van onderwijs, en één gemeenschappelijke regeling. De steekproef vertegenwoordigt 10,5% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 15,9 miljoen euro. In (Tabel 10.2) zijn de typen aanbestedende diensten uit de longlist en de steekproef te vinden.

Tabel 10.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

TypeAD	Longlist (N)	Steekproef (n)
Waterschappen	7	1
Gemeenten	19	5
Havenbedrijven	1	0
Netwerkbedrijven	1	1
Regionale opleidingscentra	2	1
Onderwijs	10	1
Waterbedrijven	1	0
Uitvoeringsorganisaties	2	0
Gemeenschappelijke regeling	1	1

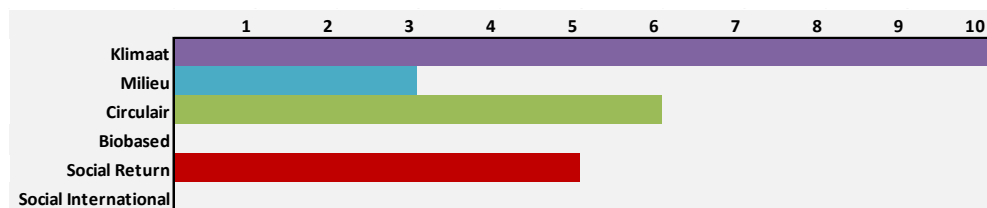
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de 10 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 10.1 en Figuur 10.2.

Figuur 10.1 Score op MVI voor de productgroep Zonnepanelen

Negen van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Vijf stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis (er zijn geen criteria speciaal voor zonnepanelen), er waren geen eisen gesteld op ambitieniveau significant en ambitieus uit de MVI-criteriatool. Twee stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus uit deze criteriatool. Drie aanbestedingen stelden gunningscriteria.,

Figuur 10.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor Zonnepanelen.

Alle aanbestedingen binnen de productcategorie Zonnepanelen worden per definitie meegeteld voor het thema Klimaat. Er zijn verder geen concrete eisen gesteld ten aanzien van dit thema.

Er zijn 3 aanbestedingen die inzetten op het thema Milieu. Eén doet dit middels een gunningscriterium op duurzaamheid in de uitvoering waarbinnen mogelijk maatregelen op dit thema meegenomen worden. Een andere aanbesteding stelt een eis om mitigerende en compenserende maatregelen te treffen als er negatieve impact is op de bodemkwaliteit, ecologie, waterhuishouding en archeologie. De laatste stelt een eis dat er zo weinig mogelijk milieuonvriendelijke materialen of

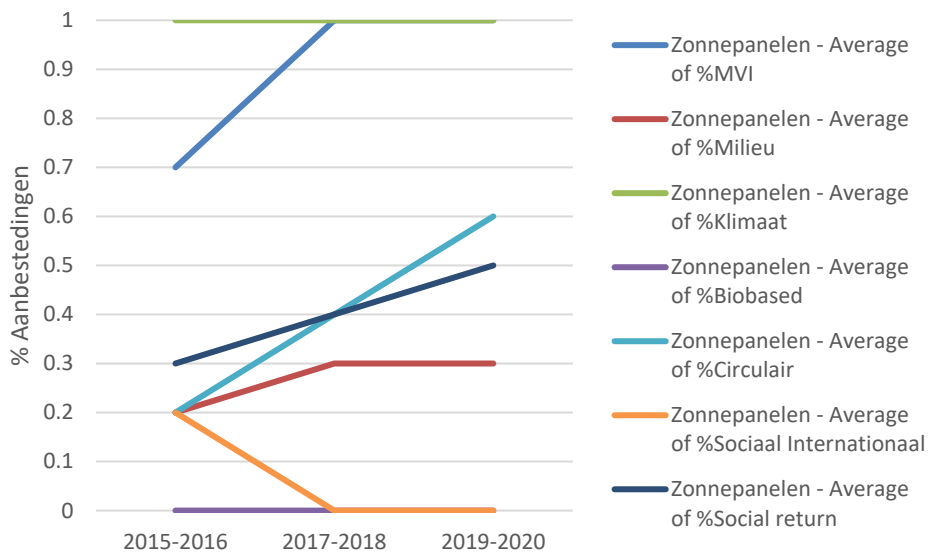
materialen met emissies van schadelijke stoffen gebruikt mogen worden.

Op het thema Circulair zetten 6 aanbestedingen op in. Drie aanbestedingen stellen daarbij eisen op het recyclen van afgedankte zonnepanelen door middel van PV Cycle of een vergelijkbare organisatie. Een andere aanbestedende dienst vraagt middels haar Inkoopbeleid naar een grondstoffenpaspoort waarbij aangegeven dient te worden welk percentage materialen gerecycled is. De laatste aanbesteding heeft in een criterium opgenomen dat initiatiefnemers een plan moeten presenteren voor de gehele levenscyclus van het initiatief, met inbegrip van omgang met aanleg, onderhoud, beheer, afbraak en recycling aan het eind van de levensduur.

Er zijn 5 aanbestedingen die inzetten op Social Return On Investment (SROI). Vier aanbestedingen deden dit door SROI als eis op te nemen en één door het uit te vragen als een wens.

Vergelijking voorgaande inzetmonitor

Hoewel de totale inzet op MVI lager was (-20%) is sinds de vorige monitoring (2017-2018 en 2015-2016) het aantal aanbestedingen dat inzet op milieu gelijk gebleven en wordt er meer ingezet op Social Return (één aanbesteding erbij) en op circulair (twee aanbestedingen erbij).

Figuur 10.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren heen voor de productgroep zonnepanelen

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is via email en telefoon contact gezocht met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen in de steekproef. De volgende standaardvragen werden allereerst via email gestuurd:

- Uit onze lezing van uw aanbesteding blijkt dat er bij de aanbesteding maatschappelijk verantwoord is ingekocht. Is dit juist?
- Wat is de omvang van de aanbesteding in euro's? Wat waren de geschatte kosten en de uiteindelijke kosten?

- Welk type zonnepaneel is er geïnstalleerd?
 - Monokristallijn silicium (Mono-Si)
 - Polykristallijn silicium (Multi-Si)
 - Dunnefilm koper-indium-selenide (CIS)
 - Dunnefilm cadmium telluride (CdTe)
- Wat is het oppervlak van de geplaatste zonnepanelen/hoeveel zonnepanelen zijn er geplaatst?
- Hoeveel kWh aan elektriciteit leveren de zonnepanelen per jaar?
- Hoeveel jaar zullen de zonnepanelen gebruikt worden?
- Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding? Zoals milieuvriendelijkheid of Internationale Sociale Voorwaarden (ISV)?
- Wat was de variatie in duurzame ambities binnen de verschillende inschrijvingen?
- Wat is er uiteindelijk geleverd? In hoeverre is daarbinnen voldaan aan de afgesproken MVI-eisen/criteria?
- Zou er iets anders zijn ingekocht als er geen rekening gehouden zou zijn met MVI?
- Is de MVI inkoop anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Bij vier van de tien aanbestedingen zijn de vragen nagenoeg volledig beantwoord. Bij vier aanbestedingen konden de vragen gedeeltelijk beantwoord worden.

Bij twee aanbestedingen kon er geen enkele vraag beantwoord worden. In het ene geval was de reden hiervan dat er helemaal geen contact gelegd kon worden met een verantwoordelijke contactpersoon – ook niet na veelvuldig bellen en mailen. In het andere geval wilde men nog geen informatie vrij geven, omdat dit concurrentiegevoelige informatie betrof. Dit omdat de aanbesteding alleen betrekking had op het aanvragen van een Omgevingsvergunning. Pas in een later stadium, als de betreffende zonneparken daadwerkelijk geplaatst werden, zou er voor dit onderzoek relevante informatie vrij gegeven kunnen worden.

Stap 5: Kwantificeren van het effect

Per aanbesteding is met de beschikbare informatie en verzamelde aanbestedingsgegevens een schatting gemaakt van het effect van MVI. Dit wordt per MVI-thema op twee manieren geduid; eerst in termen van het aantal euro's dat is ingezet per thema en vervolgens in termen van specifieke (milieu)indicatoren per thema.

Milieu

Van de drie van aanbestedingen die inzetten op milieu hebben er twee vragen over het effect hiervan beantwoord. Bij de ene aanbesteding werd in het programma van eisen (PvE) opgenomen dat het ontwerp van de zonnecellen milieubewust moet zijn. Hier wordt mee bedoeld dat er zo min mogelijk emissie is van schadelijke stoffen bij het fabriceren van de materialen. Bij de andere aanbesteding werd aangegeven dat het bedrijf dat de zonnepanelen produceert (de opdrachtnemer) een milieuvriendelijk pand heeft.

SROI

Van vier aanbestedingen kon er een SROI-effect worden gekwantificeerd. Bij één aanbesteding kon dit gespecificeerd worden: dit

moest 5% van de opdrachtsom zijn. Bij twee aanbestedingen was weliswaar gespecificeerd dat het om 5% van de opdrachtsom dan wel het arbeidsgedeelte hiervan moest gaan, maar konden deze totaalsommen niet achterhaald worden. Bij één aanbesteding konden de aanbieders de SROI-component zelf in vullen, bijvoorbeeld door stageplekken voor beroepsopleidende leerweg (BOL) en beroepsbegeleidende leerweg (BBL) leerlingen in te zetten of werkervaringsplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dus ook bij deze aanbesteding kon het aandeel SROI niet gekwantificeerd worden.

Circulair

Bij vier van de 10 aanbestedingen werd ingezet op circulariteit. Bovendien eist één organisatie een grondstoffenpaspoort van de opdrachtnemer. Het effect kon echter niet gekwantificeerd worden, omdat deze organisatie niet op contactverzoeken in is gegaan.

Biobased

Biobased gaat om het verwerken van organische materialen. Bij zonnecellen is dat niet van toepassing.

Internationale Sociale Voorwaarden

Drie aanbestedingen hebben de UEA (Uniform Europees Aanbestedingsdocument) ondertekend. Omdat het UEA niet langer tot ISV wordt gerekend, is hier in deze productgroep niet op gescoord.

Klimaat

In alle gevallen leidt de inkoop van zonnepanelen tot vermindering van broeikasgasuitstoot. Waar beschikbaar is het geïnstalleerde vermogen en de gebruiksduur in acht genomen bij het berekenen van de vermeden klimaatvoetafdruk in CO₂-equivalenten. Voor de aanbestedingen waarvoor geen specifieke gegevens verzameld konden worden, is een schatting gemaakt op basis van de omvang van de aanbestedingen.

Wat niet gekwantificeerd kon worden, maar wat wel interessant is om te noemen: een van de aanbestedende diensten heeft in haar voorwaarden opgenomen dat de opdrachtnemer minimaal drie dagdelen les geeft op de school op wiens dak de zonnepanelen geïnstalleerd gaan worden. Dit valt strikt genomen niet onder de MVI-thema's, maar geeft wel blijk van maatschappelijke betrokkenheid.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

In de onderstaande Tabel 10.3 is op basis van de voorgaande effectverwachting het geschatte aantal euro's van de steekproef weergegeven dat per MVI-thema is geïnvesteerd. Voor twee aanbestedingen kon zoals aangegeven geen aanvullende informatie achterhaald worden. Op basis van de inputmonitoring wordt er vrijwel niets aan MVI gedaan. We zullen deze twee aanbestedingen dan ook meenemen in de kwantificering alsof ze alleen op het thema klimaat scoren.

Tabel 10.3 Effect door toepassing van MVI uitgedrukt in geïnvesteerde euro's

MVI thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	15.877.000*
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	686.000**
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar Circulaire Economie	€	9.252.000**
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	-
Social return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	95.150***
ISV.	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social international	€	-

* Hier is de totale opdrachtsom genomen

** Hier is alleen de opdrachtsom meegenomen van de aanbestedingen die een "ja" bij dit onderdeel scoorden

*** Er kon slechts van één aanbesteding direct het aantal euro's bepaald worden dat ingezet werd voor SROI op basis van effectdata. Voor de overige SROI-bestedingen is de inzet uit de aanbestedingsprocedure gebruikt

Effect van MVI in vermeden emissies

Emissie van broeikasgassen is een belangrijke indicator van de duurzaamheid van elektriciteit. Op basis van bekende CO₂-emissiefactoren (zie www.co2emissiefactoren.nl, geraadpleegd op 22 sept 2022) maken we een inschatting van de hoeveelheid CO₂ die per kWh wordt uitgestoten.

Tabel 10.4 Emissiefactoren Grijze stroom en zonnepanelen

Soort elektriciteit	Emissiefactor CO₂ (kg/kWh)
Zonne-energie*	0,061
Grijze stroom*	0,524

* LCA-benadering: inclusief de emissies tijdens productieproces (e.g. zonnepanelen, windmolens, energie-installatie)

Onderstaande tabel geldt voor de vermeden uitstoot **in de steekproef**

Tabel 10.5 Vermeden uitstoot door toepassen van zonnepanelen binnen de steekproef

Hoeveelheid elektriciteit	15.989	MWh	434.098	MWh
	Per jaar		Per 30 jaar*	
MVI-thema	Hoeveelheid	Eenheid	Hoeveelheid	Eenheid
Klimaat: Vermeden CO ₂ -emissies ten opzichte van grijs	7.681	ton CO ₂ -eq	209.267	ton CO ₂ -eq
Milieu: Vermeden fijnstofemissie	0,05	Aantal minder disease incidences	1,48	Aantal minder disease incidences
Circulair: Vermeden uitputting van fossiele grondstoffen	2.509	Minder ton olie-equivalent (TOE)	68.354	Minder ton olie-equivalent (TOE)

* We gaan hier uit van een gemiddelde looptijd van 30 jaar. De waardes zijn berekend met behulp van de MVI ZelfevaluatiETOOL voor Energie: [Rekentool milieueffecten Energie | PIANOO - Expertisecentrum Aanbesteden](#). Ook is meegenomen dat de opbrengst van een zonnepaneel gemiddeld 0.7% per jaar afneemt door slijtage (IEA, 2021).

Voor het thema milieu berekenen we de vermeden emissie van fijnstof. Bij de fabricage van zonnepanelen komt minder fijnstof vrij dan bij het gebruik van grijze stroom. Als eenheidsmaat wordt het aantal *minder disease incidences* gebruikt: dus hoeveel minder ziektegevallen er zijn dan wanneer er alleen grijze stroom zou zijn gebruikt.

Stap 6: Extrapolatie

In de steekproef is bijna 16 miljoen euro voor de aanschaf van zonnepanelen begroot. In de hele populatie is dat zo'n 151 miljoen euro. Als we op basis hiervan het milieueffect doorrekenen naar de hele populatie (alle aanbestedingen in 2019-2020) komt dat neer op 2 Mton CO₂ emissies vermeden. Daarnaast zijn er nog 14 ziekte incidenties voorkomen door verminderde fijnstofuitstoot, is er 652 kton olie vermeden en is er 16 fte aan social return gerealiseerd.

Tabel 10.6 Effectberekening van MVI-thema's voor de steekproef en voor de gehele populatie

	Steekproef (n=10)	Populatie (N=44)
Totale omvang in euro's	€ 15.877.000	€ 151.568.281
Klimaat: Vermeden CO ₂ -uitstoot (ton CO ₂ -eq)	209.267	1.997.748
Milieu: Vermeden disease incidences door minder fijnstofuitstoot	1	14
Circulair: Vermeden fossiel grondstofgebruik (ton olie-equivalent)	68.354	652.535
Social return: gerealiseerd in euro's	€ 95.150	€ 418.660
Social return: gerealiseerd aantal voltijdbanen (FTE)	3	16

11 Kantoorgebouwen (nieuwbouw en renovatie)

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen de (gedeeltelijke) nieuwbouw van kantoorgebouwen, of van gebouwen met een gedeeltelijke kantoorfunctie. Renovatie van kantoorgebouwen omvat ingrijpende renovatie als bedoeld in artikel 7 van de Energy Performance of Building Directive (EPBD), dit zijn activiteiten waarvoor een vergunning voor het bouwen nodig is, zodat het bevoegd gezag de activiteit kan toetsen en toezicht kan uitoefenen.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 31 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 26 aanbestedingen (Tabel 11.1). 10 aanbestedingen gingen over nieuwbouw van kantoorgebouwen, 14 aanbestedingen gingen over renovatie en 2 aanbestedingen gingen over gedeeltelijke renovatie en gedeeltelijke nieuwbouw.

Tabel 11.1 aanbestedingen in de longlist voor de productgroep nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Longlist (N)	Steekproef (n)
45000000	Bouwwerkzaamheden	13	6
45210000	Bouwen van gebouwen	3	3
45200000	Volledige of gedeeltelijke bouw- en civieltechnische werkzaamheden	1	1
45216111	Bouwen van politiebureau.	1	1
50000000	Reparatie- en onderhoudsdiensten.	1	0
71300000	Dienstverlening door ingenieurs.	1	0
45300000	Installatiewerkzaamheden in de bouw.	1	1
45213150	Bouwen van kantoorpand.	1	0
45212170	Bouwen van gebouw voor ontspanningsdoeleinden.	1	0
22314000	Ontwerpen	1	0
45262700	Verbouwwerkzaamheden.	1	1
45212314	Bouwwerkzaamheden aan historisch monument of gedenkteken.	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 108 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

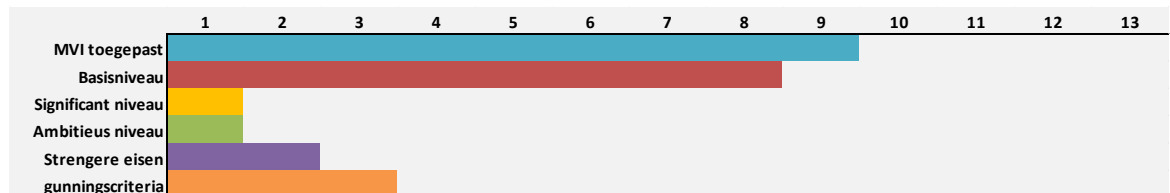
Stap 2: Steekproef

Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van 13 aanbestedingen. De steekproef bevatte drie aanbestedingen van

gemeentes, drie aanbestedingen van universiteiten, twee aanbestedingen van de politie, twee aanbestedingen van agentschappen, twee aanbestedingen van uitvoeringsorganisaties en één aanbesteding van een netwerkbedrijf. De steekproef vertegenwoordigt 48% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 52 miljoen euro.

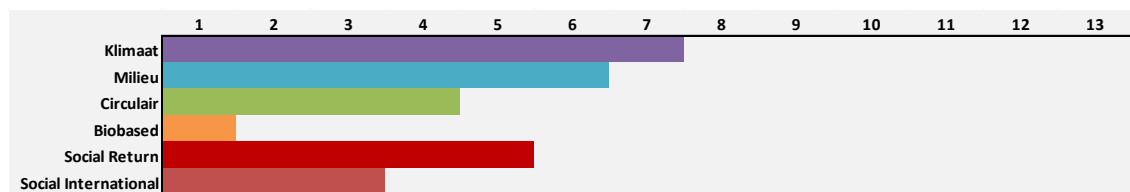
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de 13 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 11.1 en Figuur 11.2.

Figuur 11.1 Score op MVI voor de productgroep nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen

Negen van de dertien aanbestedingen pasten MVI toe. Zes aanbestedingen stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, twee stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, één stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus uit de MVI-criteriatool. Eén stelde eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Bij drie aanbestedingen kwamen gunningscriteria terug.

Figuur 11.2 MVI thema's in de aanbestedingsteksten voor de productgroep nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen

Bij zes aanbestedingen kwamen eisen of criteria terug die inzetten op het thema klimaat. Het ging hierbij onder andere om duurzaam geproduceerd hout, beperken van de uitstoot van stikstof, natuur inclusief bouwen, beperken van de uitloging van materiaal, bergen van hemelwater en algemene duurzaamheidsdoelen van de aannemer. Het thema klimaat kwam bij zes verschillende aanbestedingen terug. Deze aanbestedingen zetten onder andere in op ervaring met de BENG-norm, inzet van de CO₂-prestatieladder, bouwen van een energieneutraal kantoor door onder andere inzet van zonnepanelen en, een aardgasvrij gebouw opleveren. Eén aanbesteding besteed expliciet aandacht aan het thema biobased en vraagt de aannemer biobased materialen toe te passen. Het thema circulair komt bij drie aanbestedingen terug. Eisen of gunningscriteria die gaan over circulariteit zijn onder andere het

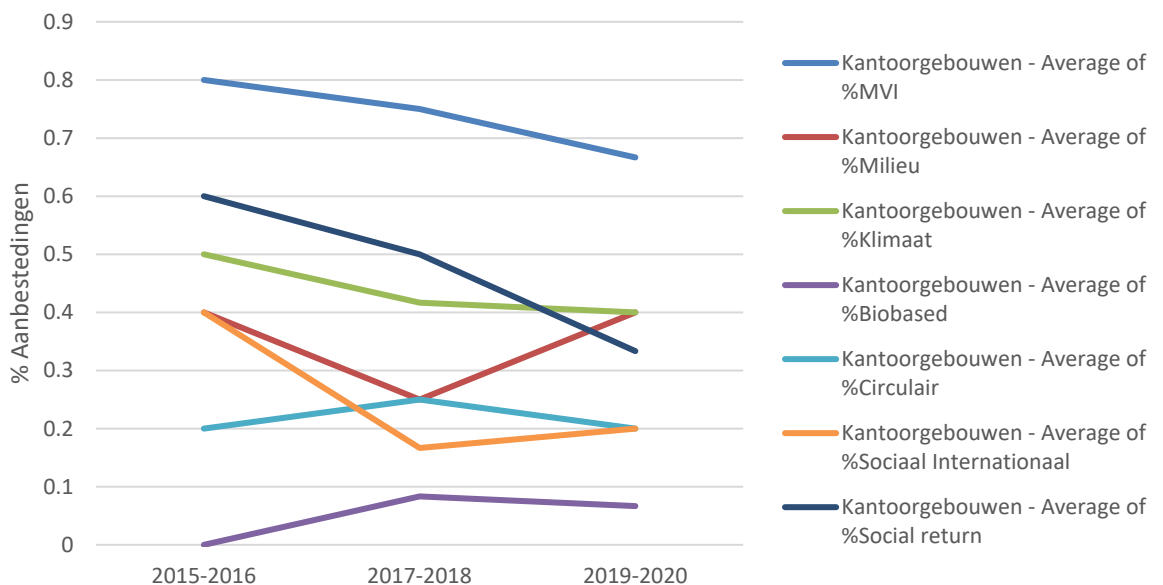
demontabel maken van de constructie, hergebruik van materiaal uit de milieustraat en toepassen van gerecycled materiaal.

Vijf aanbestedingen vragen de aannemer aandacht te besteden aan het thema social return, door te vragen om een deel van de loonsom of aanneemsom in te zetten voor het thema social return.

Internationale sociale voorwaarden kwamen terug bij drie aanbestedingen, deze aanbestedingen besteedden hier aandacht aan door te verwijzen naar de internationale arbeidsnormen (ILO).

Vergelijking voorgaande monitor

Ten opzichte van voorgaande jaren is er een afname van het aantal aanbestedingen dat aandacht besteed aan MVI, van 80% in 2015-2016, naar 75% in 2017-2018 naar 67% in 2019-2020. De verminderde aandacht voor MVI zien we ook terugkomen in de MVI thema's. Social return (-27%-punt), klimaat (-10%-punt) en sociaal internationaal (-20%-punt) nemen allemaal af in hoeveel aandacht er aan besteed wordt. Aan circulair en milieu is in 2019-2020 evenveel aandacht besteed als in 2015-2016, ten opzichte van 2017-2018 is dat een toename voor milieu en een afname voor het thema circulair. Aan het thema biobased wordt meer aandacht besteed in 2019-2020 (+7%-punt).

Figuur 11.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren heen voor de productgroep nieuwbouw en renovatie van kantoorgebouwen

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was toegepast. Dit contact is via de e-mail en telefonisch geweest. Negen van de dertien aanbestedingen hadden MVI toegepast. Met alle dertien aanbestedingen is contact opgenomen. Met twee aanbestedingen is het niet gelukt om in contact te komen met de juiste persoon. De overige 11 aanbestedingen waren allemaal bereid om mee te werken. Daarvan hadden er drie ook daadwerkelijk gegevens over de aanbesteding en waren er drie waar we een effect hebben kunnen kwantificeren.

In gesprekken is aan de aanbestedende diensten een aantal basisvragen gesteld. Daarnaast zijn we ook in detail ingegaan over de aanbestedingen zelf. De basis vragen bestonden uit:

- Klopt het beeld dat we hebben van de aanbesteding? Is ingezet op de door ons geïdentificeerde MVI criteria? Zijn er daarnaast nog andere duurzaamheidseisen gesteld?
- Zijn de gevraagde MVI criteria ook gerealiseerd?
- Wat is de verwachting dat deze eisen/gunningscriteria opleveren?
- Is er een MPG berekening gedaan van het bouwwerk dan wel een berekening gedaan van de milieuwinst die de duurzame maatregelen opgeleverd hebben?
- Denkt u dat u met deze aanbesteding een duurzamer kantoor heeft gekregen dan marktstandaard (wanneer u geen MVI eisen had gesteld)?
- Uit de aanbestedingsdocumenten blijft het onduidelijk wat de financiële omvang van de aanbesteding was, kunt u mij vertellen wat de omvang was?

Het beeld dat we met de inputmonitor gevormd hadden over de mate en wijze van toepassen van MVI kwam goed overeen met het beeld dat we kregen vanuit de interviews. Wel zitten er grote verschillen tussen manier waarop inkopers zelf kijken naar hoe duurzaam hun aanbesteding is. Social return wordt vaak genoemd als een standaard eis vanuit de organisatie. Ook wordt door sommige aanbestedende diensten benadrukt dat er ook al veel duurzaamheidswinst gemaakt kan worden vanuit het ontwerp en dat dit niet altijd duidelijk naar voren komt bij de aanbesteding; het duurzame ontwerp staat op dat moment dan al vast en daar kan geen winst meer op gehaald worden in de aanbesteding.

Eén inkoper gaf aan dat het lastig is om een vergelijking te trekken tussen het kantoorgebouw dat is opgeleverd en de marktstandaard, omdat een marktstandaard kantoorgebouw niet bestaat. Veel andere inkopers geven aan dat wanneer MVI is toegepast, ze waarschijnlijk een duurzamer gebouw hebben gekregen dan wanneer ze geen MVI eisen hadden gesteld.

Vijf aanbestedingen hadden bij de uitvraag aandacht voor circulariteit. Dit kwam terug in de teksten als aandacht voor circulaire principes, gescheiden afvoeren van afvalstromen of als vraag om hergebruik van elementen. Het gescheiden afvoeren van afvalstromen wordt vaak al gezien als marktstandaard.

Bij geen van de aanbestedingen is een MPG-berekening gedaan. Als reden hiervoor gaf één aanbesteding aan dat dit is omdat de MPG te beperkt was. Bij één aanbesteding is een BREEAM-berekening gedaan. Drie aanbestedingen geven aan dat hun nieuwe gebouw voldoet aan de BENG-norm.

Drie aanbestedingen noemen dat ze willen dat er alleen duurzaam geproduceerd hout toegepast wordt. Dit moet voldoen aan de FSC-normen. Door inkopers wordt echter ook opgemerkt dat dit vrij standaard is.

Circulaire principes kwamen bij één aanbesteding op meerdere plekken in de aanbesteding terug. De aanbestedende dienst heeft bij de uitvraag de aannemer onder andere gevraagd om hun visie op duurzaamheid en manier van samenwerking om deze ambitie te realiseren. Ook vroegen ze om natuurinclusief te bouwen, de MPG (milieuprestatie gebouwen) te beperken en 100% circulair materiaalgebruik. Dit heeft geresulteerd in een nieuw kantoor dat voldoet aan de BENG-norm (bijna energie neutraal gebouw). Door circulaire principes mee te nemen in het ontwerp is een duurzaam, flexibel en adaptief gebouw gerealiseerd dat demontabel is. Het gebouw is daarnaast voor een groot deel in hout gebouwd en door een grotere ruimte tussen de kolommen te hanteren is het kantoorgebouw in de toekomst eventueel ook tot woonruimte om te bouwen.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu

Duurzaam hout wordt gezien als marktstandaard waardoor er geen winst uit het toepassen van MVI op kan worden gerekend. De effecten van een milieuplan of een duurzaamheidsplan op organisatieniveau konden niet gekwantificeerd worden.

Klimaat

Bij twee aanbestedingen zijn zonnepanelen geplaatst. Eén aanbesteding heeft in totaal voor 3605 m² aan panelen geïnstalleerd met een vermogen van 210 W/m². Om een effect hiervan te kwantificeren hebben we gebruik van gemaakt de rekentool energie. Uit de berekening komt dat er door toepassen van zonnepanelen 9245 ton CO₂-eq is bespaard. Een andere aanbesteding zijn 129 panelen geplaatst met een totaal vermogen van in totaal 43215 Wp. Dit komt neer op een besparing van 528 ton CO₂-eq. In totaal is er 9773 ton CO₂-eq bespaard binnen de steekproef.

Circulair

Door de toepassing van zonnepanelen is ook een effect gerealiseerd op bespaarde fossiele bronnen. Omdat de energie die anders uit fossiele bronnen zou moeten komen, nu door de zonnepanelen opgewekt wordt. In totaal komt de besparing van fossiele bronnen neer op 3192 ton olie-equivalenten.

Het inzetten op circulaire principes, het gescheiden afvoeren van afval en het hergebruik van elementen verwachten we wel een effect op, maar door gebrek aan data of duidelijke marktstandaard kunnen we hier nu geen effect op kwantificeren.

Biobased

Eén aanbesteding heeft ingezet op het gebruik van zo veel mogelijk biobased materialen. Dit is gerealiseerd door bij de bouw zo veel mogelijk te bouwen met hout, zowel de kolommen als de vloer.

Social return (SROI)

Drie aanbestedingen hebben gevraagd om de inzet van SROI. Eén aanbestedende dienst gaf echter aan dat de toepassing bij deze aanbesteding niet relevant was. Twee aanbestedingen hebben wel SROI

toegepast. Hierbij is in totaal voor 129.461 euro aan social return gerealiseerd.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

De omvang van de drie aanbestedingen die een effect hebben gehad op het milieu is 13,8 miljoen.

De omvang van de zeven aanbestedingen die een effect hebben gehad op het klimaat is 39,7 miljoen.

De omvang van de één aanbesteding die een effect heeft gehad op het thema biobased is 4,8 miljoen.

De omvang van de drie aanbestedingen die een effect hebben gehad op het thema ISV was 14,3 miljoen

De omvang van de twee aanbestedingen die een effect hebben gehad op SROI was 7,1 miljoen.

Stap 6: Extrapolatie

In de gehele steekproef is naar schatting 9773 ton CO₂-eq bespaard door de inzet van MVI. Als we dit extrapoleren naar de omvang van de gehele populatie in 2019-2020 komen we uit op een totaal van 19.698 ton CO₂-eq.

Tabel 11.2 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie op het thema klimaat

Extrapolatie	Omvang	Broeikasgassen (ton CO₂-eq)
Populatie	€ 124.404.846,80	19.698
Steekproef	€ 61.722.158,00	9773

In de gehele steekproef is naar schatting 129.461 euro aan SROI ingezet. Als we dit extrapoleren naar de omvang van de gehele populatie in 2019-2020 komen we uit op een totaal van 260.936 euro.

Tabel 11.3 Geëxtrapoleerde winst voor de gehele populatie op het thema social return

Extrapolatie	Omvang	SROI (€)
Populatie	€ 124.404.846,80	€ 260.936,00
Steekproef	€ 61.722.158,00	€ 129.461,00

In de gehele steekproef is naar schatting 3192 ton olie-equivalenten bespaard. Als we dit extrapoleren naar de omvang van de gehele populatie komen we uit 6434 ton olie equivalent

Tabel 11.4 Geëxtrapoleerde winst voor de gehele populatie op het thema circulair

Extrapolatie	Omvang	TOE
Populatie	€ 124.404.846,80	6434
Steekproef	€ 61.722.158,00	3192

12 Kantoormeubilair

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Kantoormeubilair het kantoormeubilair dat een organisatie kan inkopen, zoals bureaus, stoelen (bureaustoelen, kantinestoelen, vergaderstoelen), tafels, banken, kasten, werkbladen en magazijnstellingen.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 131 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 129 aanbestedingen (Tabel 12.1). De meeste aanbestedingen gingen over kantoormeubilair in het algemeen, dus een totale kantoor- of schoolinrichting. Enkele aanbestedingen waren specifiek, alleen tafels en kasten of meubilair voor receptie.

Tabel 12.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep Kantoormeubilair en de betreffende CPV codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal populatie	Aantal steekproef
39130000	Kantoormeubilair (algemeen)	37	3
39110000	Zitmeubelen	1	2
39120000	Tafels, schrijftafels, kasten en boekenkasten	2	0
39130000	Kantoormeubilair	54	2
39160000	Meubilair voor hal en receptie	37	3

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 250 miljoen euro, gemiddeld per aanbesteding is dat ongeveer 1,9 miljoen euro . Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

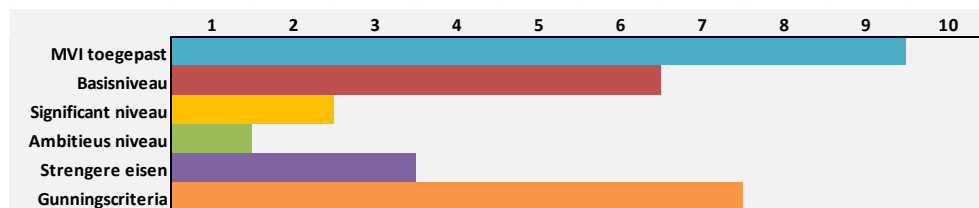
Uit de longlist is een steekproef genomen van tien aanbestedingen. De steekproef bevatte drie gemeenten, twee scholen, een bibliotheek en vier stichtingen/verenigingen. De steekproef vertegenwoordigt 2% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 5,3 miljoen euro.

Tabel 12.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst.

TypeAD	Aantal populatie	Aantal steekproef
Gemeente	19	3
Provincie	3	0
Rijksoverheid	1	0
School/Universiteit	44	2
Bibliotheek	4	1
Stichting/vereniging	41	3
Waterschap	3	0
Veiligheidsregio	3	0
Overig	11	1

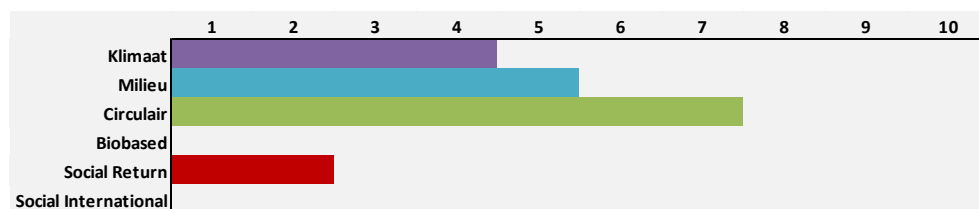
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 12.1 en Figuur 12.2.

Figuur 12.1 Score op MVI voor de productgroep Kantoormeubilair

Negen van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Zes stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, twee aanbestedingen stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, een stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus uit de MVI-criteriatool. Drie aanbestedende diensten stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Zeven aanbestedingen stelden gunningscriteria rond MVI.

Figuur 12.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor Kantoormeubilair

Bij vijf aanbestedingen kwamen eisen of criteria terug die inzetten op het thema milieu. Het ging hierbij met name om het gebruik van duurzaam geproduceerd hout (duurzaam bosbeheer, FSC hout) en het vermijden van het gebruik van schadelijke stoffen als gehalogeneerde brandvertragers en gechlloreerde kunstvezels.

Het thema klimaat kwam bij vier verschillende aanbestedingen terug. Deze aanbestedingen zetten onder andere in vermindering van CO₂-uitstoot door vervoer (transportafstand), verminderen van

verpakkingsmateriaal en het verlengen van de levensduur van het meubilair.

Het thema biobased had bij geen van de onderzochte aanbestedingen de aandacht.

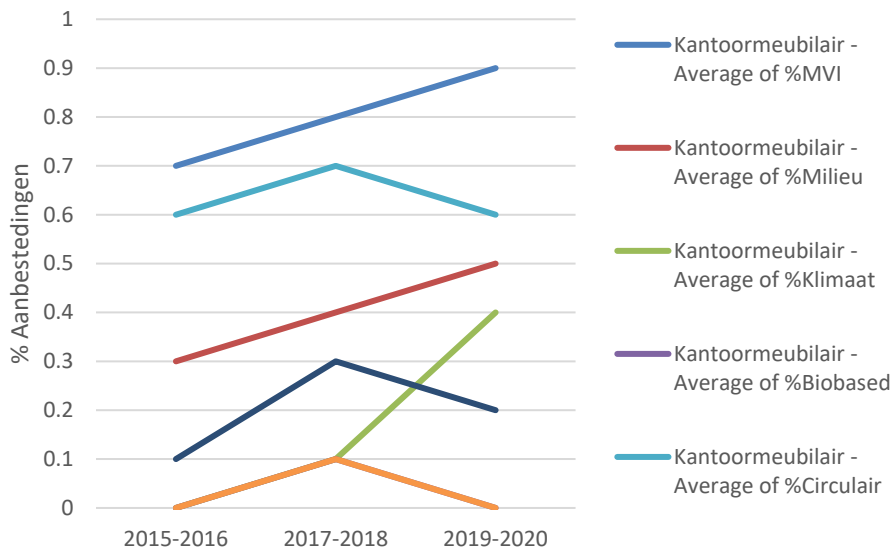
Het thema circulair kwam bij zeven aanbestedingen terug. Vaak werd daarbij aan de leverancier gevraagd uitleg of visie te geven op grondstofgebruik, waarde behoud van het product na gebruik, recyclebaarheid en samenwerking met ketenpartners. Ook werden in een aantal gevallen langere levensduurtijden geëist dan de marktstandaard van 10 jaar. In een geval zelfs 25 jaar. Daarnaast werd, om levensduurverlenging te bewerkstelligen, ook in een geval gevraagd om een onderhoudscontract inclusief refurbishen van het geleverde meubilair.

Twee aanbestedingen vroegen de aannemer leverancier aandacht te besteden aan het thema social return. In een van de twee aanbestedingen moet de leverancier 10% van de opdrachtsom toewijzen aan arbeid door mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. In de andere aanbesteding is dit aandeel niet nader gespecificeerd.

Internationale sociale voorwaardes kwamen niet terug bij deze aanbestedingen, behalve dat in een aantal gevallen (4) verwezen wordt naar de internationale sociale voorwaarden van het Uniform Europees Aanbestedingsdocument (UEA). Dit wordt echter als marktstandaard gezien en te mager bevonden om mee te tellen als MVI eis.

Vergelijking voorgaande monitor

Ten opzichte van voorgaande jaren is er een lichte stijging in het aantal aanbestedingen dat aandacht besteed aan MVI, van 70% in 2015-2016, naar 85% in 2017-2018 naar 90% in 2019-2020. Echter, binnen de thema's zien we dat er verminderde ambitie is voor MVI. Dit betekent, dat de aanbestedende diensten over het algemeen wel iets doen met MVI, maar weinig ambitieus zijn en de MVI-eisen in hun uitvraag beperken. Echter, in de steekproef waren drie aanbestedingen die juist wel duurzaamheid en circulariteit zwaar meewogen in de keuze. Alle thema's behalve klimaat scoren tien tot 20%-punt lager dan in de periode 2017-2018 en gelijk of iets lager dan in de periode 2015-2016. Voor klimaat zien we een stijging, mogelijk veroorzaakt door de groeiende maatschappelijke aandacht voor dit thema.

Figuur 12.3 Inzet op de verschillende MVI-thema's over de jaren

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was verwerkt, telefonisch en via email. Acht van de tien aanbestedende diensten waren bereid mee te werken aan het onderzoek middels een interview en vragenlijst. Twee aanbestedende diensten werkten niet mee; een daarvan zonder opgave van reden en een gaf aan, dat de betreffende dossierhouder inmiddels niet meer werkzaam was in de organisatie en dat het teveel moeite was om terug te kijken in zijn werkzaamheden van destijds.

Aan de overige acht aanbestedende diensten zijn een aantal basisvragen gesteld en is meer in detail gesproken over de wijze van aanbesteden die men gehanteerd heeft en de overwegingen die men heeft gemaakt in de uiteindelijke keuze voor leverancier/contracthouder en invulling van het project.

De basisvragen die gesteld zijn, waren:

De basis die nodig was voor deze aanbesteding zijn:

1. Wat was de omvang aanbesteding (uiteindelijke bedrag)?
2. Wat is er gekocht? In hoeverre is daarin tegemoetgekomen aan de MVI-eisen/criteria? En is dat ook daadwerkelijk geleverd?
3. Welke andere inschrijvingen waren er en wat was de variatie in duurzame ambities?
4. Wat is het beeld van de inkoper over de referentie van het aangeschafte product: Is het product op MVI-gebied anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Het beeld dat we met de inputmonitor gevormd hadden over de mate en wijze van toepassen van MVI in de aanbestedingen, kwam goed overeen met de informatie die we ontvingen tijdens de interviews. Wel werd uit de interviews duidelijk, dat er grote verschillen bestaan in de mate van ambitie bij de verschillende aanbestedende diensten op het gebied van MVI: zeven van de acht ondervraagde aanbestedende diensten hadden aandacht voor MVI in hun opdracht, echter in de meeste gevallen

omvatte dit enkel eisen rond het vermijden van schadelijke stoffen en/of het gebruik van duurzaam hout en verpakkingsmateriaal. Hoewel dit eisen zijn die expliciet genoemd worden in de MVI milieucriteriatool, zijn dit aspecten die deels al wettelijk verplicht zijn en ook de huidige marktstandaard representeren. Hier is dus niet direct sprake van milieuwinst door MVI en dus ook niet van een hoog ambitieniveau bij de aanbestedende diensten.

Drie van de acht aanbestedende diensten hadden daarnaast strengere eisen dan het minimum (de marktstandaard) op het gebied van de vereiste levensduur: de minimumeisen stellen een levensduur van kantoormeubilair van minimaal 5 jaar (met nalevering van onderdelen tot minimaal 10 jaar na levering), maar in deze aanbestedingen werd respectievelijk 10, 20 en 25 jaar minimale levensduur geëist.

Twee aanbestedingen hadden Social Return opgenomen als eis in de aanbestedingen, respectievelijk voor 5% en 10% van de totale aankoopssom. Dit is in beide gevallen in de uiteindelijke uitvoer van het project ook daadwerkelijk gerealiseerd.

Een aanbesteding had als gunningscriterium opgenomen dat klimaatwinst geboekt moest worden doordat het meubilair vervaardigd moest worden in de EU, om zo verlaging van de transportafstand (en dus minder CO₂-uitstoot) te bewerkstelligen. Dit is uiteindelijk ook gebeurd.

Drie aanbestedingen sprongen er in positieve zin uit qua ambitieniveau op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen, en hun leverantie gaat dan ook verder dan wat nu de marktstandaard is. Naast bovengenoemde eisen op het gebied van milieukwaliteit, verpakking en levensduur, hebben zij de opdracht gegund aan een organisatie die een duidelijk duurzaamheidsplan kon overleggen en oog had voor circulariteit.

Zo is bij de een aanbestedende dienst gekozen voor multifunctioneel inzetbaar schoolmeubilair (dat dus minder snel vervangen hoeft te worden) met een levensduur van tenminste 20 jaar. Ook is aan de leverancier gevraagd een inrichtingsontwerp te maken waarbij het nieuwe meubilair gecombineerd werd met het bestaande (nog niet te vervangen) meubilair. Zo heeft een deel van de aanschaf van nieuw meubilair vermeden kunnen worden (R0- refuse).

Een andere aanbestedende dienst is in eerste instantie op zoek gegaan naar tweedehands of refurbished meubilair, maar dat was niet in voldoende mate voorhanden op de markt. Uiteindelijk is gekozen voor een leverancier die circulariteit al ver heeft doorgevoerd in de bedrijfsvoering. Er wordt bij de productie van het nieuwe meubilair voor zeker 20% gebruik gemaakt van materialen die gerecycled zijn in de eigen milieustraat. Ook heeft de uiteindelijke winnaar een overtuigende visie weten te presenteren op het gebied van circulariteit (levensduur, repareerbaarheid en herinname/herbruikbaarheid) van het meubilair. Gemeente Haarlemmermeer had daarnaast ook oog voor Social Return.

Bij een derde aanbestedende dienst is gekozen voor de aanbestedingsmethodiek, waarbij men probeert marktpartijen zoveel

mogelijk in het proces te betrekken: Rapid Circular Contracting (RCC). Met dit inkoopproces besteedt gemeente Hilversum geen vooraf volledig tot op de punt en komma uitgewerkte oplossing aan, maar wil zij marktpartijen uitdagen om met slimme, circulaire, oplossingen te komen om de ambities en doelstellingen die zij heeft met betrekking tot de inzet van meubilair te realiseren. Het traject loopt nog, er is een winnende inschrijver geselecteerd en daarmee is een raamdocument met afspraken opgesteld. Dit zal gedurende het project jaarlijks bijgestuurd worden. Men is met de daadwerkelijke invulling van het contract in 2021 gestart. Een deelproject is al volledig afgerond: voor de herinrichting van een vergaderruimte is voor 20% gebruik gemaakt van hergebruikt meubilair (tweedehands 'jonggebruikt' meubilair – R1 reuse). Het aanvullende nieuwe meubilair op circulair verantwoorde wijze geproduceerd: modulair opgebouwd dus meerdere toepassingsmogelijkheden en later weer herbruikbaar of recyclebaar. Er geldt voor alle meubilair een levensduur minimumeis van 10 jaar en de eis, dat het meubilair na afloop weer circulair ingezet wordt, dus elders hergebruikt, of op onderdelen gerecycled of refurbished wordt. De ondervraagde aanbestedende diensten gaven unaniem aan, dat er duidelijk een ontwikkeling is bij de leveranciers van kantoormeubilair op het gebied van MVI, met name rond circulariteit. Bijna alle leveranciers besteden hier aandacht aan in hun aanbiedingen en weten termen als 'refurbish' en 'circulair' te gebruiken. Men probeert ook steeds meer certificeringen te bemachtigen, zoals de CO2-prestatieladder. Echter, er zijn grote verschillen in de intrinsieke motivatie van de leveranciers. Pakweg de helft heeft MVI ook daadwerkelijk omarmd in de bedrijfsvoering. Wat ook opgemerkt wordt, is dat het voor kleine spelers op de markt moeilijk is om te voldoen aan de vele eisen en criteria. En om die toe te passen in hun aanbestedingsdocumenten. Dat is zeker het geval bij innovatieve aanbestedingen zoals het Rapid Circulair Contracting van de Gemeente Hilversum.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu

De eisen die in de onderzochte aanbestedingen opgenomen zijn op het gebied van het gebruik van schadelijke stoffen en verpakkingsmaterialen zijn weliswaar onderdeel van de genoemde eisen in de milieucriteriadocumenten van het Rijk (en worden zodanig erkend als MVI-eisen), maar zitten ook al in bestaande wet- en regelgeving en normstellingen. De eisen die gesteld worden op het gebied van verpakkingsmaterialen zijn al de huidige marktstandaard. De winst die op basis van MVI extra geboekt kan worden op het gebied van milieukwaliteit is dus nul.

Klimaat

Vier aspecten in de aanbestedingen dragen bij aan een verlaging van de CO₂-emissies bij het geleverde kantoormeubilair, te weten: 1) het verlagen van de transportafstand door fabricage in de EU, 2) het eisen van een langere levensduur dan de marktstandaard (en dus minder snel nieuwe productie), 3) het vermijden van aanschaf door inpassing bestaand meubilair (R0) en hergebruiken (R1) van tweedehands meubilair en 4) het eisen dat afgedankt materiaal wordt hergebruikt of gerecycled.

Circulair

Drie aspecten in de aanbestedingen dragen bij aan een verlaging van van het grondstoffengebruik bij het geleverde kantoormeubilair, te weten: 1) het eisen van een langere levensduur dan de marktstandaard (en dus minder snel nieuwe productie), 2) het vermijden van aanschaf door inpassing bestaand meubilair (R0) en hergebruiken (R1) van tweedehands meubilair en 3) het eisen dat afgedankt materiaal wordt hergebruikt of gerecycled.

Biobased

Geen van de aanbestedingen refereerde naar de transitie richting een biobased economie. De winst die op basis van MVI extra geboekt kan worden op het gebied van milieukwaliteit is dus nul.

Social return

Twee van de acht ondervraagde aanbestedende diensten hadden een eis op het gebied van Social Return opgenomen in hun aanbesteding, van resp. 5% en 10% van de totale aankoopssom.

*Effect van MVI in geïnvesteerde euro's**Klimaat*

De vier aanbestedingen die bijdroegen bij aan een verlaging van de CO₂-emissies, hadden een gezamenlijk aanbestedingsbedrag van 1.650.000 euro.

Circulair

De zeven aanbestedingen die bijdroegen bij aan een verlaging van het grondstoffengebruik en vergroting van de circulariteit, hadden een gezamenlijk aanbestedingsbedrag van 2.540.000 euro.

Social return

De twee aanbestedingen die Social Return opgenomen hadden in hun aanbesteding, hebben gezamenlijk voor totaal 28000 euro geïnvesteerd in Social Return, zie Tabel 11.3.

Tabel 12.3 gerealiseerde bedrag naar social return binnen de steekproef

% Social return	Aanbestedingsbedrag	Bedrag voor Social Return
5	€ 260.000,00	€ 13.000,00
10	€ 150.000,00	€ 15.000,00
Totaal		€ 28.000,00

*Effect van MVI in vermeden emissies**CO₂-eq emissies*

1) Transportafstand

Een aanbesteding eiste dat het meubilair geproduceerd zou worden binnen de EU, om zo de transportafstand zo laag mogelijk te houden. Concrete informatie over de herkomst van het kantoormeubilair geleverd in Nederland is niet bekend. Het Financieel Dagblad: 'De meubelmarkt produceert nog deels in Nederland, met name in het hogere segment, maar er wordt ook steeds meer uitgeweken naar lagelonenlanden in Oost-Azië voor de productie' (fd, 2014). Echter,

grote kantoormeubelfabrikanten (bv Gispen, Pastou) produceren voornamelijk in Nederland.

Voor deze schatting doen we daarom de aanname, dat het kantoormeubilair dat in Nederland geleverd wordt, voor 75% gefabriceerd is in Nederland en de EU en 25% in lagelonenlanden. Voor levering vanuit de EU of Nederland hanteren we een gemiddelde transportafstand (per vrachtauto) van 500 km. Voor levering vanuit Oost-Azië hanteren we een gemiddelde transportafstand (per boot) van 20.000 km. In de aanbesteding gaat het om de levering van bureaus, stoelen, fauteuils en tafels. Aangenomen wordt voorts, dat de lading per vrachtschip 5% van de totale lading van het schip is.

De CO₂-uitstoot van een zware vrachtwagen wordt gesteld op 3,23 kg CO₂/liter diesel. Bij een rendement van 1 liter diesel op 5 km is dit 0,65 kg CO₂-eq/km (www.milieubarometer.nl). De uitstoot van een containerschip wordt gesteld op 0,411 kg CO₂-eq/km (www.milieubarometer.nl). Op basis van deze gegevens is de besparing door verlaging van de transportafstand door deze aanbesteding 30 kg CO₂-eq, zie Tabel 11.4.

Tabel 12.4 Berekening van de besparing van CO₂-eq door verlaging van de transportafstand bij een aanbesteding

Percentage herkomst	Herkomstland	Transportafstand	CO ₂ -eq per km	CO ₂ -eq
Markstandaard				
25%	China	20000	0,44	110
75%	EU	500	0,65	242
				353
Aanbesteding eis EU				
100%	EU	500	0,65	323

2) Langere levensduur

Twee aanbestedingen eisten een langere levensduur dan de 10 jaar die geldt als de huidige markstandaard. Een aanbesteding eiste een levensduur van het meubilair van 25 jaar, de andere een levensduur van tenminste 20 jaar. Dat betekent, dat resp. 1,5x en 1x de aanschaf van nieuw meubilair vermeden wordt. In Tabel 12.5a en 12.5b wordt de bespaarde besparing in CO₂-eq emissies weergegeven voor de twee aanbestedingen, uitgesplitst naar type meubilair. De gegevens voor de CO₂-eq emissies behorend bij de productie van de verschillende meubelstukken zijn verkregen van TurnToo (2017) en RWS (2018). Hierbij is aangenomen, dat leerlingenstoelen en leerlingentafels een CO₂-eq uitstoot kennen die 50% bedraagt van een bureaustoel resp. tafel.

Tabel 12.5a Berekening van de besparing van CO₂-eq (kg) door verlenging van de levensduur. Aanbesteding met levensduur eis van 25 jaar.

Type meubelstuk	#	CO ₂ -eq per meubelstuk	CO ₂ -eq	CO ₂ -eq winst door 25 jaar levensduur
Leerlingenstoelen	240	34,4	8249	12373
Bureaustoelen	16	68,7	1100	1650
Tafels	24	63,0	1511	2267
Bureaus	8	106,7	854	1280
Leerlingtafels	240	31,5	7556	11335
Totaal			19270	28905

Tabel 12.5b Berekening van de besparing van CO₂-eq (kg) door verlenging van de levensduur. Aanbesteding met levensduur eis van 20 jaar.

Type meubelstuk	#	CO ₂ -eq per meubelstuk	CO ₂ -eq	CO ₂ -eq winst door 20 jaar levensduur
Leerlingenstoelen	864	34,4	29696	29696
Bureaustoelen	36	68,7	2475	2475
Tafels	36	63,0	54406	54406
Bureaus	36	106,7	3841	3841
Leerlingtafels	864	31,5	27203	27203
Totaal			117621	117621

De totale ingeschatte besparing van CO₂-eq emissies door de eis van langere levensduur in de totale steekproef bedraagt dus 28905 + 117621 = 146.525 kg CO₂-eq.

3) Refuse en reuse. Twee aanbestedingen zagen af van een deel van de aankoop van nieuw meubilair door danwel het behoud van bestaand meubilair (R0-refuse), danwel door de aanschaf van bestaand meubilair (R1-reuse). Het ging hierbij niet om leerlingmeubilair, dat wel aan vervanging toe was. Exacte samenstelling van het bestaande/hergebruikte meubilair is niet bekend, maar aangenomen is, dat het gaat om bureaus en vergadertafels. De CO₂-eq emissies behorend bij de productie van deze typen meubilair is afkomstig van TurnToo (2017). In de aanbestedingen is resp. 20% en 25% van de aanschaf van nieuw meubilair in dit segment vermeden. In Tabel 12.5 wordt berekend hoeveel CO₂-eq emissies hiermee bespaard zijn. Voor de twee aanbestedingen samen bedroegen de vermeden CO₂-eq emissies 3054 kg CO₂-eq.

Tabel 12.6 Berekening van de besparing van CO₂-eq (kg) door refuse en reuse.

Column1	Percentage refuse/reuse	# refuse/reuse	Vermeden CO ₂ -eq per meubelstuk	Vermeden CO ₂ -eq
# Bureaus	20%	10	106,7	1067
# Vergadertafels	20%	10	62,97	630
# Bureaus	25%	8	106,7	854
# Vergadertafels	25%	8	62,97	504
Totaal		36		3054

4) Recycling:

Twee aanbestedingen eisen expliciet dat het meubilair na afloop van de levensduur weer wordt ingenomen door de leverancier en wordt gerecycled of heringezet. TurnToo (2017) en RWS (2018) hebben beraamd wat de vermeden CO₂-eq emissies zijn door het terugwinnen van onderdelen en grondstoffen per type meubelstuk. Op basis van deze getallen en de (geschatte) hoeveelheden meubelstukken die voor recycling worden aangeboden, is in tabel de vermeden CO₂-eq emissie berekend. Voor de twee aanbestedingen gezamenlijk is de CO₂-eq besparing 9944 kg CO₂-eq.

Tabel 12.7 Berekening van de besparing van CO₂-eq door recycling voor twee aanbestedingen.

		CO ₂ -eq vermindering door recycling per meubelstuk	CO ₂ -eq vermeden
# bureaus	20	62,68	1254
# vergadertafels	20	13,15	263
# bureaustoelen	40	26,99	1080
# vergaderstoelen	40	3,57	143
Totaal aanbesteding			2739
# bureaus	50	62,68	3134
# vergadertafels	50	13,15	658
# bureaustoelen	100	26,99	2699
# vergaderstoelen	200	3,57	714
Totaal aanbesteding			7205
Totaal			9944

De totale CO₂-eq winst door de vier aspecten tezamen wordt geraamd op bijna 160.000 kg CO₂-eq. In tabel 12.8 wordt dit getal opgesplitst naar de verschillende aspecten van klimaatwinst.

Tabel 12.8 Totale CO₂-eq winst in de steekproef.

Type maatregel	CO ₂ -eq vermeden (kg)
Transportafstand	323
Langere levensduur	146526
Refuse/reuse	3054
Recycling	9944
Totaal	159847

Grondstoffenbesparing (circulariteit)

Grondstoffenbesparing treedt op door twee aspecten in de aankoopkeuze: 1) de eis voor langere levensduur van het meubilair (langer dan de huidige marktstandaard van 10 jaar) en 2) het vermijden van nieuwe aankoop (refuse/reuse van het meubilair).

1) langere levensduur: Een aanbesteding eiste een levensduur van het meubilair van 25 jaar, de andere een levensduur van tenminste 20 jaar. Dat betekent, dat resp. 1,5x en 1x de aanschaf van nieuw meubilair vermeden wordt.

Voor de berekeningen wordt gebruik gemaakt van de methode van CE Delft en RIVM uit 2020 (Zijp et al., 2020) en de daarbij gehanteerde gewichten van de meubelstukken. Voor leerlingenstoelen en leerlingentafels waren geen gegevens beschikbaar. Daarvoor is aangenomen, dat het gewicht van een leerlingentafel en een leerlingenstoel gelijk is aan 50% van respectievelijk een bureau en een bureaustoel.

Tabel 12.9 Berekening van de besparing grondstoffen door verlenging van de levensduur. a. Aanbesteding met levensduur eis van 25 jaar. b. Aanbesteding met levensduur eis van 20 jaar

(A)Type meubelstuk	#	Materiaal (kg) per meubelstuk	Materiaal (kg)	Materiaalbesparing door 25 jaar levensduur
Leerlingenstoelen	240	5,2	1248	1872
Bureaustoelen	16	10,4	166,4	250
Tafels	24	14,9	357,6	536
Bureaus	8	29,9	239,2	359
Leerlingtafels	240	14,9	3576	5364
Totaal			5587,2	8381

(B)Type meubelstuk	#	Materiaal (kg) per meubelstuk	Materiaal (kg)	Materiaalbesparing door 20 jaar levensduur
Leerlingenstoelen	864	5,2	4492,8	4493
Bureaustoelen	36	10,4	374,4	374
Tafels	36	14,9	536,4	536
Bureaus	36	29,9	1076,4	1076
Leerlingtafels	864	14,9	12873,6	12874
Totaal			19353,6	19354

2) Refuse en reuse: Twee aanbestedingen zagen af van een deel van de aankoop van nieuw meubilair door danwel het behoud van bestaand meubilair (R0-refuse), danwel door de aanschaf van bestaand meubilair (R1-reuse). In de aanbestedingen is resp. 20% en 25% van de aanschaf van nieuw meubilair in dit segment vermeden. In tabel 12.10 wordt berekend hoeveel grondstoffenbesparing hiermee behaald is.

Tabel 12.10 Berekening van de besparing grondstoffen door refuse en reuse

Column1	Percentage refuse/reuse	# refuse/reuse	Grondstoffenbesparing (kg)	
			# meubelstuk	Grondstoffenbesparing (kg)
# Bureaus	20%	10	5,98	59,8
#Vergadertafels	20%	10	2,98	29,8
# Bureaus	25%	8	7,47	59,8
#Vergadertafels	25%	8	3,72	29,8
Totaal		36		179,2

De totale grondstoffenbesparing in de huidige steekproef komt daarmee uit op 8381 + 19354 + 179 kg = 27914 kg. Omdat de samenstelling van de verschillende soorten meubilair niet bekend was, kan dit niet uitgesplitst worden naar type materiaal.

Stap 6: Extrapolatie

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 130.648 kg CO₂-eq bespaard. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in Tendered voor 2018-2019 gezamenlijk, komen we tot een geschatte CO₂-eq besparing van 6146943 kg CO₂ eq (ofwel 6146 ton CO₂-eq).

Tabel 12.11 Geëxtrapolerde milieuwinst voor de gehele populatie voor CO₂-eq (kg)

	Omvang (euro)	Vermeden CO ₂ -eq (kg)
Steekproef	€ 5.315.000	130684
Populatie	€ 250.000.000	6146943

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 27.914 kg aan grondstoffen bespaard. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in Tendered voor 2018-2019 gezamenlijk, komen we tot een geschatte CO₂-eq besparing van 6.146.943 kg CO₂ eq (ofwel 6146 ton CO₂-eq).

Tabel 12.12 Geëxtrapolerde milieuwinst voor de gehele populatie voor grondstoffenbesparing (kg).

	Omvang (euro)	Grondstoffenbesparing (kg)
Steekproef	€ 5.315.000	27914
Populatie	€ 250.000.000	1312982

Referenties:

TurnToo. 2017. De route naar een circulaire categorie kantoorinrichting. Verandering in perspectief van circulair product naar circulaire categorie. RWS, 2018. CO₂-berekening circulaire kantoorinrichting. Memo RWS. Zijp et al, 2020: https://ce.nl/wp-content/uploads/2021/03/CE_Delft_190215_Effect_meten_circulair_inkopen_DEF.pdf

13 Productgroep: Schoonmaak

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Schoonmaak de dagelijkse en periodieke reiniging van interieurs in overheidsgebouwen. Hierbij gaat het zowel om reguliere als specialistische reiniging. Onder de afbakening vallen ook vloeronderhoud, schoonmaak van sanitaire voorzieningen en glasbewassing.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 320 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond (Tabel 13.1).

Tabel 13.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep schoonmaak en de betreffende CPV-codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
33771000	Papieren producten voor sanitair gebruik	1	0
39800000	Producten voor schoonmaken en poetsen	2	0
42995000	Diverse reinigingsmachines	1	0
75130000	Ondersteunende diensten voor de overheid	1	0
79313000	Controle van prestaties	1	0
79620000	Diensten voor de terbeschikkingstelling van personeel, met inbegrip van tijdelijk personeel	1	0
79992000	Receptiediensten	1	0
90000000	Diensten inzake afvalwater, afval, reiniging en milieu	3	0
90510000	Afvalverzameling en -verwerking	1	0
90690000	Diensten voor graffitiwrijving	1	0
90900000	Schoonmaak- en afvalverwijderingsdiensten	137	3
90910000	Reinigingsdiensten	18	2
90911000	Reiniging van woningen en gebouwen en glazenwassersdiensten	18	0
90911100	Reinigen van accommodatie	2	0
90911200	Reiniging van gebouwen	9	0
90911300	Wassen van ramen	45	2
90919000	Reinigingsdiensten van kantoren, scholen en kantoorapparatuur	14	0
90919200	Schoonmaken van kantoren	20	2
90919300	Schoonmaken van scholen	42	1
92330000	Diensten inzake recreatiegebieden	1	0
98310000	Wasserij- en stomerijdiensten	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 509 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare financiële gegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

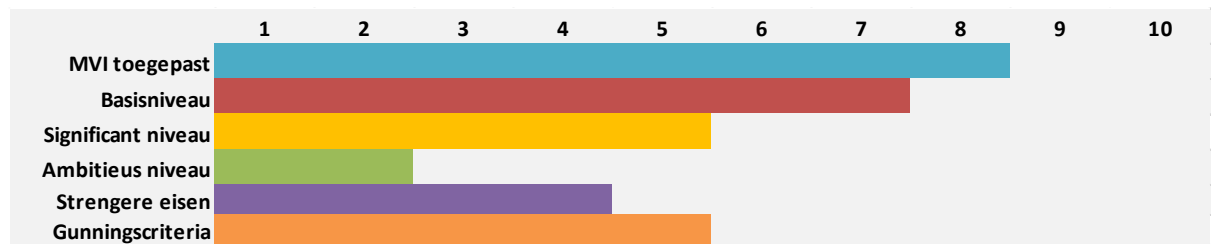
Uit de populatie is een steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte twee aanbestedingen van onderwijsinstellingen (primair en voortgezet onderwijs), drie van gemeenten, één van een waterschap, één van een ministerie, één van een netwerkbedrijf, één van een omroeporganisatie en één van een universiteit. De steekproef vertegenwoordigt 5% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 27 miljoen euro.

Tabel 13.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst.

typeAD	Count N	Count n
Onderwijs	108	2
Ziekenhuizen	4	0
Belastingsamenwerking	1	0
Bibliotheken	2	0
Brandweer	1	0
Zelfstandige bestuursorganen	5	0
Gemeenten	52	3
Waterschappen	10	1
Hogescholen	13	0
Luchthavens	1	0
Ministeries	7	1
Musea	4	0
Netwerkbedrijven	3	1
Vervoerders	4	0
Omgevingsdienst	1	0
Omroeporganisaties	3	1
Opleidingsinstituten	5	0
Universiteiten	7	1
Provincies	7	0
Sociale werkvoorzieningen	1	0
Uitvoeringsorganisaties	5	0
Veiligheidsregio's	6	0
Waterbedrijven	2	0
Zorgorganisaties	3	0

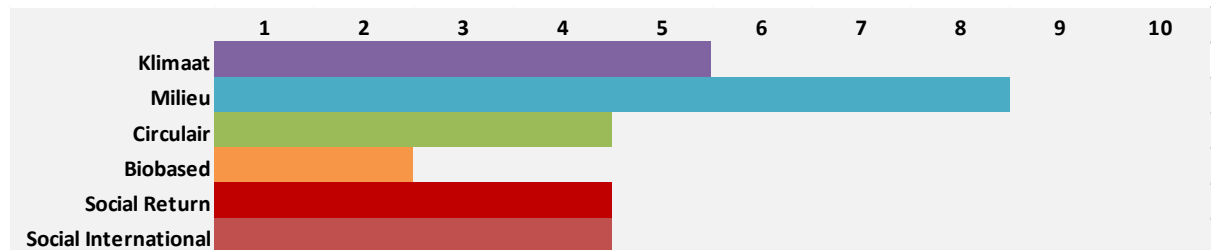
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 13.1 en Figuur 13.2.

Figuur 13.1 Score op MVI voor de productgroep schoonmaakdiensten

Acht van de aanbestedende diensten pasten MVI toe. Zeven stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, vijf stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, twee stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus uit de MVI-criteriatool. Vier van de aanbestedende diensten stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus uit deze criteriatool. Vijf stelden gunningscriteria.

Figuur 13.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor schoonmaakdiensten

Vijf aanbestedingen zetten in op het thema klimaat, door schone voertuigen en energiezuinige apparatuur te vragen. Acht aanbestedende diensten stellen eisen op het thema milieu; het gaat onder andere om aanbestedingen waar gevraagd wordt om doseersystemen die voorkomen dat er te veel schoonmaakmiddel wordt gebruikt of door chloor- en fosfaathoudende middelen te verbieden. Vier aanbestedingen besteden aandacht aan het thema circulair door te vragen naar plannen met betrekking tot herbruikbare flacons, recycling of door single-use plastics te verbieden. Twee aanbestedingen besteden aandacht aan het thema biobased door biobased schoonmaakmiddel te eisen. Vier aanbestedingen besteden aandacht aan het thema social return. Vier aanbestedingen besteden aandacht aan het thema Internationale Sociale Voorwaarden.

Vergelijking voorgaande monitor

Deze productcategorie is deze periode voor het eerst opgenomen. Daarom is er geen vergelijking met voorgaande monitoren mogelijk.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI werd benoemd. Acht van de tien aanbestedende diensten hebben schriftelijk dan wel telefonisch vragen beantwoord. De standaardvragen voor de productgroep luiden als volgt:

- Is er bij de aanbesteding volgens de inkoper maatschappelijk verantwoord ingekocht?

- Wat is de omvang van de aanbesteding in euro's? Wat waren de geschatte kosten en de uiteindelijke kosten?
- Wat is de overeengekomen contractduur?
- Hoe zijn de thema's milieu en klimaat opgenomen in de aanbesteding?
- Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding, zoals social return, ISV of circulariteit?
- Wat was de variatie in duurzame ambities binnen de verschillende inschrijvingen?
- Wat is er uiteindelijk geleverd? In hoeverre is daarbinnen voldaan aan de afgesproken MVI-eisen/criteria?
- Zou er iets anders zijn ingekocht als er geen rekening gehouden zou zijn met MVI?
- Is de MVI inkoop anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Er is geen kwantificeerbare informatie gedeeld (zoals hoeveelheden gebruikt schoonmaakmiddel of gerealiseerde uitstoot). Veel inkopers vroegen hier ook niet naar bij de opdrachtnemer. Een aantal MVI-effecten is daarom semi-kwantitatief beoordeeld op basis van de MVI-criteria en MVI-gerelateerde keurmerken uit de schoonmaakbranche. De geïnventariseerde keurmerken staan in tabel Tabel 13.3. Deze tabel is samengesteld op basis van criteria die keurmerken online hebben gepubliceerd. Het cijfer 1 is toegekend wanneer een keurmerk in de criterialijst aandacht besteedt aan het desbetreffende MVI-thema.

Tabel 13.3 overzicht van MVI-gerelateerde keurmerken binnen de schoonmaakbranche. Hiervoor zijn criterialijsten van de keurmerken vergeleken met MVI-thema's. Keurmerken met waarde "1" hebben criteria opgenomen die overeenkomen met het desbetreffende MVI-thema. Wanneer er "0" is ingevuld zijn er voor dat MVI thema geen criteria in het label opgenomen.

Product	Naam keurmerk	Klimaat	biodiversiteit	Milieu, Water- en bodem	Circulair (grondstoffen)	biobased	Sociaal internat
Schoonmaakmiddelen	Cradle-to-cradle certificaat	1	1	1	1	1	1
Schoonmaakdiensten	EU-Ecolabel	1	0	1	1	0	0
Schoonmaakdiensten	Nordic Swan Ecolabel	1	1	1	1	0	1
Diversen	ISO 14001 certificering	0	0	1	0	0	0
Diversen	Eco Management and Audit Scheme (EMAS)	0	0	1	0	0	0
Schoonmaakmiddelen	AISE charter for Sustainable Cleaning	1	0	1	1	0	0
Schoonmaakdiensten	OSB keurmerk G&G Glas- en	0	0	1	0	0	0
Diversen	Gevelreiniging	0	0	1	0	0	0
Diversen	Gold Standard Certificaat	1	0	0	0	0	0

De volgende kwalitatieve inzichten zijn verkregen uit de contacten met de inkopers en contractmanagers:

Klimaat, milieu en circulair

- Eén aanbestedende dienst eiste emissieloos vervoer en dat werd ook gerealiseerd. De klimaatwinst kon niet worden gekwantificeerd, omdat deze aanbestedende dienst geen uitstootcijfers kon overhandigen.
- Eén aanbestedende dienst eiste van inschrijvers om met een milieuplan te komen voor glasbewassing. De winnende partij had als plan om:
 - het optimaliseren van transportplanning: minder afstand rijden (bijv. d.m.v. carpoolen);
 - inzet van een hybride energiezuinige apparatuur en elektrisch vervoer;
 - Aanbrengen van zonnepanelen op de deksels van aanhangers voor het aandrijven van het osmosepompsysteem;
 - Opvangen van regenwater om osmosewater van te maken;
 - Opdrachtnemer compenseert eigen CO₂-uitstoot met Gold Standard Certificaten, maar rapporteert die verder niet terug naar de aanbestedende dienst.
- Eén aanbestedende dienst verbood het gebruik van chloor- en fosfaathoudende middelen.
- Eén aanbestedende dienst verbood expliciet single-use verpakkingen (voor eenmalig gebruik), tenzij er geen alternatief is.
- Het valt op dat een aantal aanbestedende diensten een SMART aanpak hoger waardeerde, maar van geen van de inschrijvers dit voldoende deed en dat er dus ook geen meetbare informatie wordt overhandigd. Een andere aanbesteder vroeg om SROI SMART te formuleren, maar kreeg dit van de inschrijvende partijen niet altijd voldoende geformuleerd terug.

Social return en maatschappelijke doelen

- Vier van de tien aanbestedingen uit de steekproef heeft social return geëist, maar het gerealiseerde effect kon slechts in twee gevallen worden berekend. Opvallend is dat het percentage social return bij deze inkopende organisaties met 30% dan wel hoog ligt. Beide vroegen 5 tot 10% social return, maar van de winnaar 30% gekregen. In één geval voldeed de winnaar al aan 30% en geeft bij de aanbestedende dienst aan naar 40% te willen. Het is niet bekend of deze 30% de loonsom of de opdrachtsom betreft.
- Eén aanbestedende dienst gaf aan dat het uitvragen van social return niet nodig was, omdat de aanbesteding een voorbehoud vermeldt, in overeenstemming met artikel 2.82 van de Aanbestedingswet. "deelname aan deze aanbestedingsprocedure is voorbehouden aan sociale werkplaatsen en aan ondernemers die de maatschappelijke en professionele integratie van gehandicapten of kansarmen tot hoofddoel hebben. Ten minste 30% van de werknemers van deze werkplaatsen of ondernemingen zijn gehandicapte of kansarme werknemers." Dat betekent dus dat er alleen inschrijving mogelijk is wanneer aan deze eis wordt voldaan. Omdat deze dienst geen cijfers kon

overhandigen van de daadwerkelijke invulling voor deze opdracht, is dit effect niet gekwantificeerd.

- Redenen om juist geen social return te vragen zijn omdat de dienst uitgevoerd moet worden in het buitenland en de aanbestedende dienst aangeeft dat social return daar nog niet goed is gedefinieerd of omdat er specialistische reiniging in kleine ruimtes plaatsvindt, waarbij het vereist is dat er volledig zelfstandig wordt gewerkt.
- Een aanbestedende dienst geeft als reden om geen social return te vragen aan dat kleine opdrachtnemers hier vaak niet aan kunnen voldoen. Hun ervaringen met lokale partijen zijn beter dan met grote schoonmaakbedrijven. Communicatie met grote partijen verliep eerder moeizaam wanneer er niet goed werd gewerkt en deze aanbestedende dienst heeft de indruk dat medewerkers ongelukkiger zijn bij een grote organisatie.
- Eén aanbestedende dienst had due diligence als eis dat jaarlijks gemonitord wordt. De opdrachtnemer is vervolgens meegenomen met een due diligence traject.
- Een andere aanbestedende dienst had diversiteit en inclusie opgenomen in de aanbesteding, maar kan niet zeggen op welke manier dit is uitgevoerd.

Gunningsprocedure

- Het merendeel van de aanbestedende diensten heeft de opdracht (deels) gegund aan een lokale partij. Eén van die diensten vroeg zelfs specifieke criteria uit om kleinere partijen een kans te geven door naar het ziekteverzuimpercentage en vakvolwassenheid van de medewerkers te vragen. De gedachtegang daarachter was dat kleinere organisaties een hogere mate van vakbekwaamheid zouden hebben. Regionaal inkopen is in deze monitor geen MVI-thema waar op kan worden gescoord.
- Eén aanbestedende dienst vertelt niet meer met milieugunningscriteria te werken, alleen nog met eisen. Omdat men merkte dat innovaties in de schoonmaakbranche relatief hoog zijn en goed worden overgenomen, werd bij dit gunningscriterium door alle inschrijvers dan hetzelfde vermeld.
- Eén aanbestedende dienst laat ook weten dat MVI-criteria niet doorslaggevend waren bij de gunning, dat waren prijs en veiligheid.

Markstandaard

- Eén aanbestedende dienst gaf aan dat glasbewassing met osmosewater de markstandaard is.
- Drie aanbestedende diensten gaven aan dat schoonmaak met microvezeldoekjes de markstandaard is. Eén daarvan geeft aan dat daarbij (bijna) geen schoonmaakmiddel wordt gebruikt. Er wordt bij deze inkopende dienst alleen nog schoonmaakmiddel gebruikt voor luchtverfrissers, handzeep en toiletontkalker.
- Eén aanbestedende dienst gaf aan dat navulbare flacons voor schoonmaakmiddelen de marktstandaard is, een ander meldt dat een doseersysteem ook gangbaar is. Beide zien we ook terug bij een aantal andere aanbestedende diensten.

Stap 5: Kwantificeren

Per aanbesteding wordt met de beschikbare informatie en data een schatting gemaakt van het effect van MVI. Dit wordt onderzocht per MVI-thema door middel van indicatoren. Voor deze productgroep zijn de volgende indicatoren gebruikt.

Milieu

Acht van de tien aanbestedingen binnen de steekproef besteedden aandacht aan het thema milieu. Vier hiervan hebben ingezet op producten met een duurzaamheidslabel of dit gekregen van hun leverancier op basis van gunningscriteria. Op basis van het duurzaamheidslabel is kwantitatief te bepalen welke effecten gerealiseerd zijn. In dit geval kan niet verder worden gekwantificeerd, omdat geen van de aanbestedende diensten cijfers heeft kunnen overhandigen van de hoeveelheden gebruikte producten, dan wel de besparing die is gerealiseerd.

Klimaat

Vijf van de tien aanbestedende diensten uit de steekproef heeft klimaatcriteria opgenomen in de aanbesteding. Dit is gerealiseerd door de klimaataspecten zoals benoemd in stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers. De leverancier van schoonmaakdiensten van één aanbestedende diensten overhandigde wel cijfers: deze stoot jaarlijks 4,7 ton CO₂-eq uit. De vermeden CO₂-uitstoot is echter niet te kwantificeren, omdat er geen basisjaar werd gegeven.

Circulair

Vier aanbestedende diensten vroegen om maatregelen op het thema circulair van hun opdrachtnemers. Er zijn echter geen cijfers achterhaald over het beperken van het grondstoffengebruik in de onderzochte contractperiode.

Biobased

Twee aanbestedingen hadden aandacht voor het thema biobased. Het is echter onduidelijk hoe dit is gerealiseerd.

Social Return

Twee aanbestedende diensten hadden social return geëist en één had de aanbesteding voorbehouden met minimaal 30% social return. Het is onbekend of dit de loonsom of opdrachtsom betreft. Het gecombineerde bedrag dat is besteed aan social return van deze drie diensten is € 2,5 miljoen, wat neerkomt op 100 voltijdbanen (FTE).

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

In de onderstaande Tabel 13.4 is op basis van de voorgaande effectverwachting voor de verschillende MVI-thema's en de totale omvang van de aanbestedingen die bijdragen aan dit effect de financiële indicator weergegeven. Van sommige aanbestedingen was de omvang niet of niet volledig bekend.

Het effect in geïnvesteerde euro's is toegekend wanneer een opdrachtnemer één of meerdere keurmerken uit Tabel 13.4 heeft ingezet.

Tabel 13.4 Aantal euro's geïnvesteerd in (verwachte) MVI-winst voor de steekproef over de hele contractperiode

MVI-thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	2.414.000
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	17.420.000
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar een circulaire economie	€	1.694.000
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	1.694.000
Social Return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	2.509.000
ISV	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in sociaal internationaal	€	1.694.000

Effect van MVI in vermeden emissies

Eén aanbestedende dienst gaf aan dat de leverancier van schoonmaakdiensten jaarlijks 4,7 ton CO₂-eq uitstoot. Dat komt voor deze aanbesteding neer op 1 gram CO₂-eq per geraamde euro. De vermeden emissies konden niet worden berekend, omdat er bij geen van de aanbestedingen uit de steekproef een basisjaar bekend is.

Stap 6: Extrapolatie

Van de 320 aanbestedingen schoonmaak gepubliceerd in de periode 2019-2020 is de totale waarde circa € 510 miljoen. Door dit bedrag te vermenigvuldigen met de eerder bepaalde 1 gram CO₂-eq per euro, kon de totale broeikasgasuitstoot van de aanbestedingen schoonmaak uit 2019-2020 worden geschat op zo'n 500 ton CO₂-equivalent. Naast een financiële extrapolatie voor de overige thema's, kon het totaal aantal voltijdbanen dankzij investeringen in social return worden gekwantificeerd (zie Tabel 13.5). Eén FTE staat gelijk aan ongeveer €25.000.

Tabel 13.5 Geëxtrapolerde milieuwinst voor de gehele populatie (N=320)

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Klimaat (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in klimaatwinst)	€	€ 45.371.000
Broeikasgasuitstoot (N=320)	ton CO ₂ -eq	518
- Waarvan gecompenseerde uitstoot	ton CO ₂ -eq	Onbekend
Vermeden uitstoot t.o.v. grijs (N=320)	ton CO ₂ -eq	Onbekend

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Milieu (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in milieuwinst)	€	€ 327.409.000
Circulair (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in circulariteit)	€	€ 31.839.000
Biobased (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in biobased)	€	€ 31.839.000
Social return	€	€ 47.167.000
- Uitgedrukt in voltijdbanen	FTE	1.887

14 Bedrijfskleding

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Bedrijfskleding zowel leveringen van bedrijfskleding als de diensten die met de levering van bedrijfskleding worden aangeboden.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen. Dit resulteerde in een lijst met 88 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 87 aanbestedingen (Tabel 14.1). De meeste aanbestedingen omvatten de levering van totaalpakketten werkkleding, inclusief jassen en schoeisel. Enkele aanbestedingen gingen specifiek over veiligheidskleding en/of persoonlijke uitrusting.

Tabel 14.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep Bedrijfskleding en de betreffende CPV codes

CPV- code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
18000000	Kleding, schoeisel, bagage-artikelen en accessoires	8	1
18100000	Beroepskleding, speciale werkkleding en toebehoren	24	4
18200000	Bovenkleding	20	2
18300000	Kledingstukken	4	0
18400000	Speciale kleding en accessoires	5	0
18800000	Schoeisel	10	0
35113400	Beschermende veiligheidskleding	8	2
35810000	Persoonlijke en ondersteunende uitrusting	8	1

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 318 miljoen euro, gemiddeld per aanbesteding is dat ongeveer 3,6 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruik gemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding. In de lijst van TenderGuide stonden enkele zeer grote aanbestedingen, die het gemiddelde behoorlijk omhoog trekken.

Stap 2: Steekproef

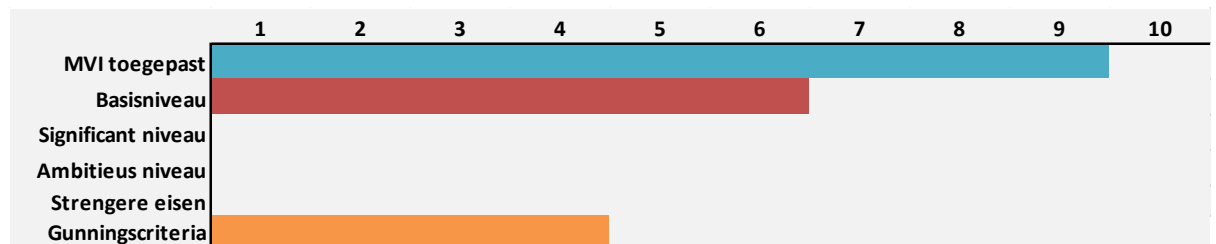
Uit de steekproef is een {gestratificeerde} steekproef genomen van tien aanbestedingen. De steekproef bevatte vier gemeenten, drie ministeries, een waterschap en twee overig (sociale werkvoorziening en netwerkbedrijf). De steekproef vertegenwoordigt 6% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 20 miljoen euro.

Tabel 14.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst.

TypeAD	Aantal populatie	Aantal steekproef
Gemeente	19	4
Provincie	1	0
Waterschap	8	1
Ministerie	23	3
Veiligheidsregio	8	0
Overig	18	2

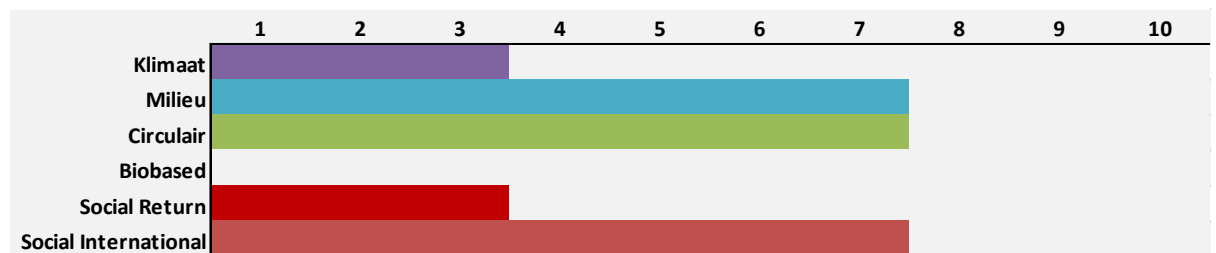
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 14.1 en Figuur 14.2.

Figuur 14.1 Score op MVI voor de productgroep Bedrijfskleding

Negen van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Zes stelden eisen overeenkomstig met MVI ambitieniveau basis. Er werden door geen van de aanbestedende diensten eisen gesteld op significant of ambitieus niveau of strenger. Echter, vier aanbestedingen stelden wel gunningscriteria specifiek rond MVI.

Figuur 14.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor Bedrijfskleding

Bij zeven aanbestedingen kwamen eisen of criteria terug die inzetten op het thema milieu. Het ging hierbij met name om watergebruik, waterzuivering, chemicaliëngebruik en afvalmanagement. Ook het verminderen van verpakkingsmateriaal wordt genoemd. Het thema klimaat kwam bij drie verschillende aanbestedingen terug. Deze aanbestedingen zetten in op het verminderen van het aan de opdracht gerelateerde transport (personeel en middelen). Een gemeente geeft aan dat het ernaar streeft klimaatneutraal te worden. Er worden hieromtrent geen specifieke eisen gesteld aan de leverancier, maar deze wordt wel gevraagd aan te geven hoe hij hieraan bij kan dragen.

Het thema biobased had bij een van de onderzochte aanbestedingen de aandacht, maar dit is niet verder uitgewerkt in de aanbesteding. De opdrachtgever stelt geen specifieke eisen, maar vraagt wel de leverancier om dit thema uit te werken in de offerte. Uiteindelijk is dit niet gebeurd.

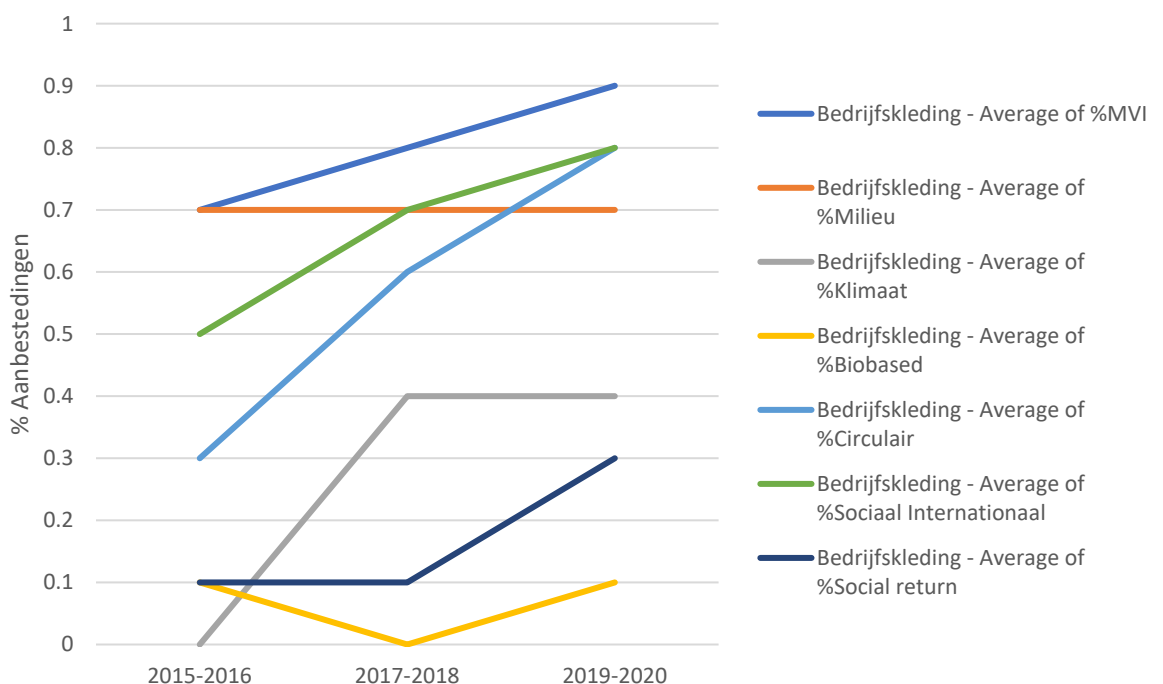
Het thema circulair kwam bij zeven aanbestedingen terug. Bij dit thema gaat het met name over het gebruik van gerecycled materiaal in de kleding, de recycleerbaarheid van de kledingstukken en het terugnemen en hergebruiken van afgedankte kledingstukken (gecontroleerde retourstroom).

Drie aanbestedingen vroegen de aannemer leverancier aandacht te besteden aan het thema social return. Het aandeel dat de leverancier diende te besteden aan social return was 2% van de totale opdrachtsom of niet nader gespecificeerd.

Internationale sociale voorwaardes kwamen bij zeven van de tien aanbestedingen aan bod. Er is maatschappelijk relatief veel aandacht voor arbeidsomstandigheden en kinderarbeid in de kledingindustrie. Dit zie je terug in de aanbestedingsdocumenten; bijna alle aanbestedende diensten vragen hier expliciet aandacht voor te hebben. Er wordt verwezen naar afspraken in de Fair Wear Foundation en er wordt om ketentransparantie gevraagd.

Vergelijking voorgaande monitor

Ten opzichte van voorgaande jaren is er een stijging in het aantal aanbestedingen dat aandacht besteed aan MVI, van 70% in 2015-2016 en 80% in 2017-2018 naar 90% in 2019-2020. Met name de thema's sociaal internationaal, social return en circulariteit krijgen momenteel meer aandacht. Dit zijn thema's die ook in de maatschappij de afgelopen jaren meer aandacht hebben gekregen. Klimaat en milieu zijn thema's die in de huidige monitor evenveel voorkomen als in de vorige.

Figuur 14.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was verwerkt, telefonisch en via email. Acht van de tien aanbestedende diensten waren bereid mee te werken aan het onderzoek middels een interview en vragenlijst. Twee aanbestedende diensten werkten niet mee in verband met te drukke werkzaamheden.

Aan de overige acht aanbestedende diensten zijn een aantal basisvragen gesteld en is meer in detail gesproken over de wijze van aanbesteden die men gehanteerd heeft en de overwegingen die men heeft gemaakt in de uiteindelijke keuze voor leverancier/contracthouder en invulling van het project.

De basisvragen die gesteld zijn, waren:

- Wat was de omvang aanbesteding (uiteindelijke bedrag)?
- Wat is er gekocht? In hoeverre is daarin tegemoetgekomen aan de MVI-eisen/criteria? En is dat ook daadwerkelijk geleverd?
- Welke andere inschrijvingen waren er en wat was de variatie in duurzame ambities?
- Wat is het beeld van de inkoper over de referentie van het aangeschafte product: is het product op MVI-gebied anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Het beeld dat we met de inputmonitor gevormd hadden over de mate en wijze van toepassen van MVI in de aanbestedingen, kwam goed overeen met de informatie die we ontvingen tijdens de interviews. Van de acht ondervraagde aanbestedende diensten, hadden er zeven MVI toegepast in hun aanbesteding. Zes daarvan stelden eisen op het basis-ambitieniveau en drie diensten hadden daarnaast gunningscriteria rond MVI geformuleerd. Een aanbestedende dienst had MVI enkel in de gunningscriteria opgenomen.

De meeste eisen en gunningscriteria richtten zich op de thema's 'milieu' en 'circulariteit'. Voor wat betreft milieu waren er eisen rond het gebruik van schadelijke stoffen in de bedrijfskleding. Zij hingen de eisen op aan de 'List of banned and restricted substances' of het Oeco-TEX label. Ook waren er eisen rond het gebruik van verpakkingsmateriaal. Een aanbestedende dienst stelde aanvullende eisen rond vervoer van de goederen naar de locatie (voor het vervoer dient binnen Nederland gebruik gemaakt te worden van voertuigen welke ten minste aan de Euro -V (voertuigen zwaarder dan 3500 kg) of Euro-5 norm (voertuigen lichter dan 3500 kg) voldoen), wat leidt tot een reductie van NOx en fijnstof.

Circulariteitseisen richtten zich op recycling, en dan voornamelijk (vier van de vijf) op de inname en recycling van de kleding na de gebruikperiode bij het bedrijf. De meeste organisaties leggen het proces van retourneren en recycling van kleding volledig bij de leverancier neer, zij hebben dus geen zicht op de hoeveelheid materiaal die uiteindelijk gerecycled wordt. Een aanbestedende dienst stelde eisen rond het gebruik van gerecyclede materialen in de kleding, te weten minimaal 10% van het gewichtpercentage. Een van de andere aanbestedende diensten gaf aan wel gerecycled materiaal te willen

gebruiken, maar dat dat nog in onvoldoende mate wordt aangeboden op de markt. Zij werken samen met een leverancier (Havep), die zich wel tot doel gesteld heeft om binnen 15 jaar een pakket bedrijfskleding aan te bieden dat volledig circulair is.

Een van de aanbestedende diensten gaf aan ook op het thema 'klimaat' te scoren, door eisen te stellen aan het transport van de goederen naar de locatie (voor het vervoer dient binnen Nederland gebruik gemaakt te worden van voertuigen welke ten minste aan de Euro -V (voertuigen zwaarder dan 3500 kg) of Euro-5 norm (voertuigen lichter dan 3500 kg) voldoen).

Van de ondervraagde aanbestedende diensten, gaf een dienst aan te werken met 'social return', te weten voor 2% van het totale aanbestedingsbedrag. De meeste diensten hadden aandacht voor het thema 'sociaal internationaal'. De werkomstandigheden in de kledingateliers in onder andere India en Bangladesch is een thema, dat maatschappelijk veel aandacht heeft gehad de afgelopen jaren. De aanbestedende diensten vinden het dan ook belangrijk om dit aspect mee te nemen in hun keuzes. Een aantal stelt de eis dat de leverancier is aangesloten bij de Fair Wear Foundation.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu. De eisen die in de onderzochte aanbestedingen opgenomen zijn op het gebied van het gebruik van schadelijke stoffen en verpakkingsmaterialen zijn weliswaar onderdeel van de genoemde eisen in de milieucriteriadocumenten van het Rijk (en worden zodanig erkend als MVI-eisen), maar zitten ook al in bestaande wet- en regelgeving en normstellingen. De eisen die gesteld worden op het gebied van verpakkingsmaterialen zijn al de huidige marktstandaard. De winst die op basis van MVI extra geboekt kan worden op het gebied van milieukwaliteit is dus nul.

Klimaat. Drie aspecten in de aanbestedingen dragen bij aan een verlaging van de CO₂-emissies bij de geleverde bedrijfskleding, te weten: 1) het gebruik van gerecyclede textielvezels, 2) het eisen dat afgedankt materiaal wordt hergebruikt of gerecycled en 3) het stellen van eisen aan het type vervoer. Dit laatste punt werd door slechts een aanbestedende dienst genoemd en geldt alleen binnen Nederland, dus de reductie in CO₂-emissies door dit laatste aspect zal marginaal zijn.

Circulair. Twee aspecten in de aanbestedingen dragen bij aan een verlaging van het grondstoffengebruik bij het geleverde kantoormeubilair, te weten: 1) het gebruik van gerecyclede textielvezels, 2) het eisen dat afgedankt materiaal wordt hergebruikt of gerecycled.

Biobased. Geen van de aanbestedingen refereerde naar de transitie richting een biobased economie. De winst die op basis van MVI extra geboekt kan worden op het gebied van milieukwaliteit is dus nul.

Social return. Een van de acht ondervraagde aanbestedende diensten had een eis op het gebied van Social Return opgenomen in hun aanbesteding, van 2% van de totale aankoopssom.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

Klimaat

De vijf aanbestedingen die bijdroegen aan een verlaging van de CO₂-emissies, hadden een gezamenlijk aanbestedingsbedrag van 2.312.000 euro. Echter, de eis dat de bedrijfskleding na gebruik gerecycled zal worden, levert in de huidige levenscyclus niet direct CO₂-winst op. Deze potentiële CO₂-winst zal dus in de toekomst behaald gaan worden. De aanbesteding die daadwerkelijk gebruik van gerecycled materiaal eist, had een aanbestedingsbedrag van 100.000 euro.

Circulair

De zeven aanbestedingen die bijdroegen aan een verlaging van het grondstoffengebruik en vergroting van de circulariteit, hadden een gezamenlijk aanbestedingsbedrag van 2.312.000 euro. Echter, de eis dat de bedrijfskleding na gebruik gerecycled zal worden, levert in de huidige levenscyclus niet direct grondstoffenwinst op. Deze potentiële grondstoffenwinst zal dus in de toekomst behaald gaan worden. De aanbesteding die daadwerkelijk gebruik van gerecycled materiaal eist, had een aanbestedingsbedrag van 100.000 euro.

Social return

De aanbesteding die Social Return opgenomen had, had een omvang van 100.000 euro. Deze organisatie heeft dus voor 2000 euro geïnvesteerd in Social Return.

Effect van MVI in vermeden emissies

CO₂-eq emissies

1) Refuse en Reuse. Een aanbestedende dienst stelde de eis, dat minimaal 10% van het gebruikte materiaal zou bestaan uit gerecyclede vezels. CE Delft heeft onderzoek gedaan naar de (vermeden) emissies bij diverse afvalstromen, waaronder die van textiel (CE Delft, 2021). In hun onderzoek concluderen zij, dat bij recycling van 1 ton katoen netto 2110 kg CO₂-eq emissies vermeden worden ten opzichte van verbranding van het materiaal in een AVI. Voor de recycling van polyester liggen de vermeden CO₂-eq emissies op 2660 kg CO₂-eq per ton polyester.

De aanbestedende dienst die de eis stelde van 10% gerecycled materiaal in de geleverde goederen had geen inzicht in het type materiaal dat geleverd is (polyester of katoen). Daarom hebben we een analyse gemaakt van de samenstelling van beschikbare bedrijfskleding (jas, werkbroeck, shirt) en daarbij de aannames gedaan dat ook het gerecyclede materiaal in deze verhouding verwerkt is, zie Tabel 14.3. De levering van bedrijfskleding in de betreffende aanbesteding bedroeg ongeveer 80 sets van jassen, broeken en shirts. Daarvan is het gewicht bepaald en vervolgens de bijbehorende netto CO₂-eq besparing, zie Tabel 14.3.

Tabel 14.3 CO₂-eq besparing in kg katoen en polyester door MVI

Type kleding	Aantal	Gewicht per stuk (g)	Totaal gewicht (kg)	% katoen	% polyester	CO ₂ -eq besparing katoen (kg)	CO ₂ -eq besparing polyester (kg)	CO ₂ -eq besparing totaal (kg)
Jas	80	800	64	20	80	27,0	136,2	163,2
Broek	80	500	40	40	60	33,8	63,8	97,6
Shirt	80	200	16	100	0	33,8	0,0	33,8
Totaal			120			94,5	200,0	294,6

Uit deze analyse blijkt, dat door het toepassen van deze MVI-eis ongeveer 295 kg CO₂-eq emissies vermeden zijn in de betreffende aanbesteding

Door de eis te stellen, dat het huidige materiaal dat in de bedrijfskleding wordt toegepast later gerecycled wordt (eis gesteld door vijf aanbestedende diensten), zal in de toekomst voor deze kleding ook CO₂-winst te boeken zijn. Dit kan echter nog niet meegenomen worden in de kwantificatie van de CO₂-winst in de huidige levenscyclus.

Grondstoffenbesparing (circulariteit)

Voor de aanbesteding die 10% gebruik van gerecycled materiaal eiste, is een grondstoffenbesparing in de vorm van katoen en polyester behaald. Het totaalgewicht van het materiaal dat ingekocht is, bedroeg 120 kg, dus er is 12 kg virgin materiaal bespaard. Uitgesplitst naar katoen en polyester is dit resp. 4,5 kg en 7,5 kg, zie tabel 14.4.

Tabel 14.4 Grondstoffenbesparing in kg katoen en polyester door MVI

Type kleding	Aantal	Gewicht per stuk (g)	Totaal gewicht (kg)	% katoen	% polyester	grondstof besparing katoen (kg)	grondstof besparing polyester (kg)	grondstof besparing totaal (kg)
Jas	80	800	64	20	80	1,3	5,1	6,4
Broek	80	500	40	40	60	1,6	2,4	4,0
Shirt	80	200	16	100	0	1,6	0,0	1,6
Totaal			120			4,5	7,5	12,0

Stap 6: Extrapolatie

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 295 kg CO₂-eq bespaard. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderNed voor 2019-2020 gezamenlijk, komen we tot een geschatte CO₂-eq besparing van 4682 kg CO₂ eq (ofwel 4,7 ton CO₂-eq).

Tabel 14.5 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie

	Omvang (euro)	Vermeden CO ₂ -eq (kg)
Steekproef	€ 20.038.554	295
Populatie	€ 318.012.041	4682

In de gehele steekproef is 2000 euro besteed aan social return. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderNed

voor 2019-2020 gezamenlijk, komen we tot een geschatte besteding aan social return van ruim 31.740 euro.

Tabel 14.6 Gextrapoleerde winst op social return over de gehele populatie

	Omvang (euro)	Social return (euro)
Steekproef	€ 20.038.554	€ 2000
Populatie	€ 318.012.041	€ 31.740

In de gehele steekproef is 12 kg grondstoffen bespaard. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderNed voor 2019-2020 gezamenlijk, komen we tot een geschatte besparing van grondstoffen van 190 kg.

Tabel 14.7 Geëxtrapoleerde grondstoffenbesparing voor de gehele populatie

	Omvang (euro)	Grondstoffenbesparing (kg)
Steekproef	€ 20.038.554	12
Populatie	€ 318.012.041	190

Referenties:

Klimaatimpact van afvalverwerkroues in Nederland. CO₂-kentallen voor recyclen en verbranden voor 13 afvalstromen. Marijn Bijleveld, Mart Beeftink, Maarten Bruinsma en Meis Uijttewaal. CE Delft, 2021.

15 Catering

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Catering de cateringdienst en het assortiment. Als evenementencatering onder hetzelfde contract valt, zijn de criteria ook van toepassing op de evenementencatering.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 72 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en waar toepasselijk op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 72 aanbestedingen (Tabel 15.1). De meeste aanbestedingen gingen over het leveren van zowel catering- als kantinediensten. Ook veel aanbestedingen omhelsden alleen cateringdiensten en enkele beperkten zich tot kantinebeheer en -diensten.

Tabel 15.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep Catering en de betreffende CPV-codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
55500000	Catering- en kantinediensten	41	7
55510000	Kantinediensten	2	0
55511000	Diensten voor kantines en andere niet openbare cafetaria's	0	0
55512000	Kantinebeheer	1	0
55520000	Cateringdiensten	27	3

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 132 miljoen euro, gemiddeld per aanbesteding is dat ongeveer 1,8 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

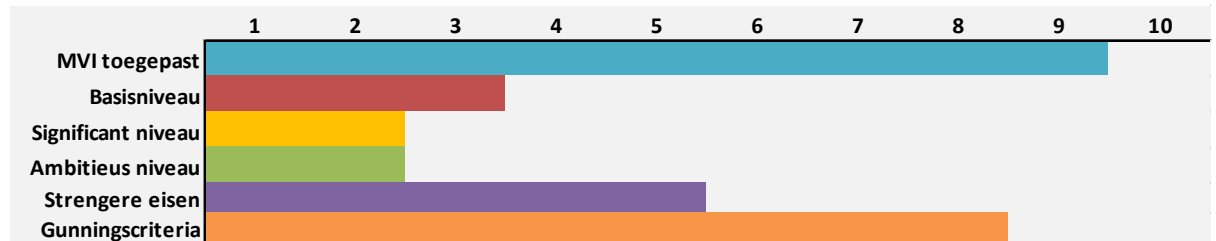
Uit de steekproef is een steekproef genomen van tien aanbestedingen. De steekproef bevatte drie gemeenten, twee scholen, een waterschap, een ziekenhuis en twee stichtingen en de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De steekproef vertegenwoordigt 16% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 21 miljoen euro.

Tabel 15.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst.

TypeAD	Aantal populatie	Aantal steekproef
Gemeente	19	3
Provincie	3	0
Rijksoverheid	1	0
School/Universiteit	44	2
Stichting/vereniging	41	2
Waterschap	3	1
Ziekenhuis	3	1
Overig	11	1

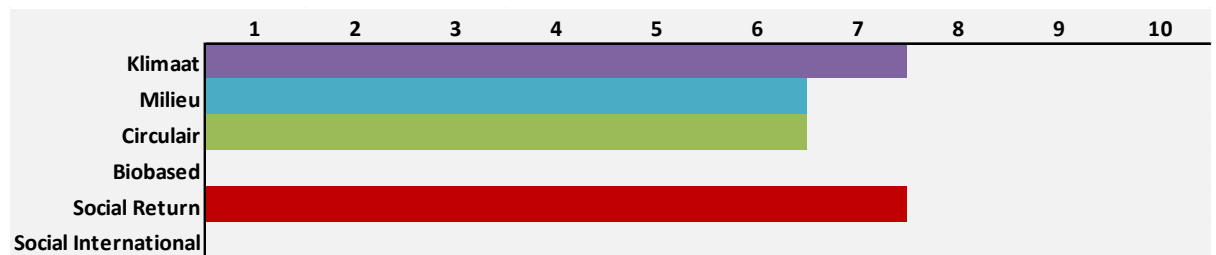
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 15.1 en Figuur 15.2.

Figuur 15.1 Score op MVI voor de productgroep catering

Negen van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Drie stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, twee aanbestedingen stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, twee stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus van de MVI-criteriatool. Vijf stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Acht aanbestedingen stelden gunningscriteria rond MVI.

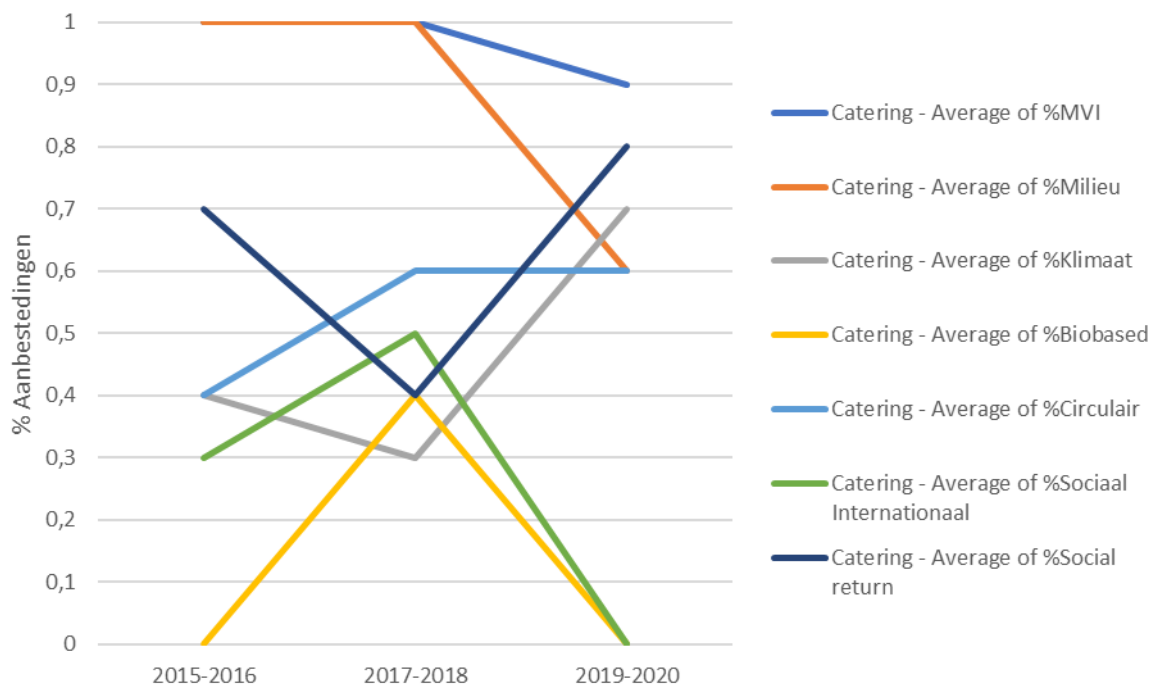
Figuur 15.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor Catering

Bij zes aanbestedingen kwamen eisen of criteria terug die inzetten op het thema milieu. Het ging hierbij met name om watergebruik, afval- en afvalscheiding, verpakkingen en het gebruik van reinigingsmiddelen. Een aanbestedende dienst vroeg aandacht te hebben voor opleiding en werkinstructies van de medewerkers op het gebied van milieu. Het thema klimaat kwam bij zeven verschillende aanbestedingen terug. Deze aanbestedingen zetten onder andere in vermindering van energiegebruik, verminderen van het aan de opdracht gerelateerde transport (personeel en middelen) en het verminderen van CO₂-uitstoot door goede assortimentskeuze/inzet op duurzaamheidslabels. Het thema biobased had bij geen van de onderzochte aanbestedingen de aandacht. Het thema circulair kwam bij zes aanbestedingen terug. Bij dit thema werd het aspect van het vermijden van verspilling van voedingsmiddelen genoemd. Zeven aanbestedingen vroegen de aannemer leverancier aandacht te besteden aan het thema social return. Het aandeel dat de leverancier diende te besteden aan social return varieerde van 2% tot 5% van de totale opdrachtsom. Internationale sociale voorwaarden kwamen niet terug bij deze aanbestedingen.

Vergelijking voorgaande monitor

Ten opzichte van voorgaande jaren is er een lichte daling in het aantal aanbestedingen dat aandacht besteed aan MVI, van 100% in 2015-2016 en 2017-2018 naar 90% in 2019-2020. Daarnaast is een flinke verschuiving te zien in de thema's rond MVI die aan bod komen in de aanbestedingsdocumenten. De thema's milieu, sociaal internationaal en biobased scores ruim lager dan in 2017-2018, terwijl de thema's social return en klimaat juist vaker de aandacht krijgen. Voor het thema circulariteit is de inzet in de uitvraag gelijk gebleven.

Een daling in de omzet van duurzaam voedsel in de 'foodservice' in 2019 wordt ook herkend door de WUR in hun Monitor Duurzaam Voedsel 2020 (<https://edepot.wur.nl/551814>), die dat vooral wijten aan corona-gerelateerde beperkingen.

Figuur 15.3 Inzet op de verschillende MVI-thema's over de jaren

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was verwerkt, telefonisch en via email. Vijf van de tien aanbestedende diensten waren bereid mee te werken aan het onderzoek middels een interview en vragenlijst. Met een aanbestedende dienst is het niet gelukt in contact te komen. Vier aanbestedende diensten werkten niet mee in verband met te drukke werkzaamheden en het feit dat de betreffende contractmanagers niet meer werkzaam waren in de organisatie en men geen goed inzicht meende te hebben in de dossiers.

Aan de overige vijf aanbestedende diensten zijn een aantal basisvragen gesteld en is meer in detail gesproken over de wijze van aanbesteden die men gehanteerd heeft en de overwegingen die men heeft gemaakt

in de uiteindelijke keuze voor leverancier/contracthouder en invulling van het project.

De basisvragen die gesteld zijn, waren:

- Wat was de omvang aanbesteding (uiteindelijke bedrag)?
- Wat is er gekocht? In hoeverre is daarin tegemoetgekomen aan de MVI-eisen/criteria? En is dat ook daadwerkelijk geleverd?
- Welke andere inschrijvingen waren er en wat was de variatie in duurzame ambities?
- Wat is het beeld van de inkoper over de referentie van het aangeschafte product: is het product op MVI-gebied anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Daarnaast zijn een aantal vragen gesteld die specifiek van toepassing waren op de cateringsector:

- Kunt u verder aangeven welke acties u uitvoert op de volgende aspecten:
 1. Samenstelling assortiment (plantaardig/dierlijk, vis, bio etc)
 - a. Seizoensproducten inkopen
 - b. Producten met een keurmerk/duurzaamheidslabel inkopen
 - c. Mogelijkheden groter aandeel vegetarische producten bekijken
 - d. Gezondere alternatieven stimuleren
 - e. Mogelijkheden voor een duurzaam assortiment onderzoeken
 2. Aanschaf duurzamere keukenapparatuur/Servies dat meerdere malen gebruikt kan worden kiezen
 3. Verspilling tegengaan
 - a. Werkelijk lunchgebruik inventariseren
 4. Duurzame verpakkingen kiezen

Voor zover men bereid was mee te werken, kwam het beeld dat we met de inputmonitor gevormd hadden over de mate en wijze van toepassen van MVI in de aanbestedingen matig overeen met de informatie die we ontvingen tijdens de interviews. Van de vijf ondervraagde aanbestedende diensten, hadden allen MVI toegepast in hun aanbesteding. Vijf daarvan stelden eisen op het basis-ambitieniveau en twee diensten hadden daarnaast gunningscriteria rond MVI geformuleerd. Uit de inputmonitor hadden we het beeld gekregen, dat meer aanbestedende diensten strengere eisen stelden dan het basis ambitieniveau, maar men gaf in twee gevallen aan dat er geen inschrijvingen waren die aan al die eisen voldeden, en dat andere aspecten als prijs en gezonde voeding zwaarder wogen, zodat de eisen op het gebied van duurzaamheid teruggeschroefd zijn naar het basis ambitieniveau.

Een van de ondervraagde aanbestedende diensten gaf bijvoorbeeld aan dat bij de aanbesteding duurzaamheid niet de eerste focus had, maar dat de focus meer lag op gezonde voeding. Duurzaamheid was daarbij een 'nice to have' aanvulling. Bij deze aanbesteding ging het zeker niet op vergroting van het aanbod in plantaardig versus dierlijke producten. De aanbestedende dienst ziet die vraag momenteel wel sterk groeien, maar dat was in 2019, op het moment van de uitvraag, nog niet direct

het geval. Een aanbesteding had wel expliciet aandacht voor een verschuiving van het aanbod naar meer vegetarische producten.

Een aanbesteding hanteerde de minimumeisen van de MVI-criteriatool en ook was er een gunningsvraag op het gebied van duurzaamheid. Nadruk lag daarbij op het vermijden van het gebruik van disposables (wegwerpverpakkingen) en op verminderen verspilling, door het inventariseren van de restanten bij snel bijschakelen in aanbod. De leverancier geeft aan, dat verder veel aandacht is voor informatieverstrekking over zowel gezonde als duurzame voeding, en dat ook meegedaan wordt met activiteiten als 'eet geen dierendag', 'Dutch food week' en 'week van de duurzaamheid'.

Bij een van de ondervraagde aanbestedingen was expliciet aandacht voor SROI, en wel op een bijzondere manier: Er is geëist en ook geleverd, dat mensen van het speciaal onderwijs binnen de eigen scholenstichting stage kunnen lopen bij de cateraar. Een van de overige aanbestedende diensten, waarbij een interview is afgenomen, kon bevestigen dat ook daadwerkelijk aandacht is besteed aan SROI door middel van het inzetten van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt in de catering.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu

Alle vijf aanbestedende diensten die bereid waren mee te werken aan dit onderzoek besteedden allen aandacht aan het thema milieu. Allen hebben op dit vlak ingezet op producten met een keurmerk/duurzaamheidslabel. Van een van de vijf aanbestedende diensten hebben we de gegevens ontvangen van welke duurzaamheidslabels voorkomen op hun producten. Van één aanbesteding was het mogelijk om het percentage producten met een duurzaamheidslabel te bepalen op basis van aantal geleverde producten. Hierbij zijn de zogenaamde 'topkeurmerken' van MilieuCentraal gemonitord. Van vier aanbestedingen waren die gegevens niet voorhanden en kon niet kwantitatief worden bepaald hoeveel producten met een duurzaamheidslabel zijn geleverd. Bij de ene aanbesteding waarbij dat wel mogelijk was, gold de afspraak: in het begin van de periode levert de leverancier voor minimaal 15% van het inkoopvolume duurzame producten (met keurmerk/label), dit groeit stapsgewijs tot minimaal 50% in 2025. Bij deze aanbesteding hanteren we daarom een gemiddelde van 25% van de producten met een duurzaamheidslabel.

Klimaat

Bij twee van de vijf aanbestedingen is het mogelijk geweest om een effect te kwantificeren met betrekking tot klimaat. Dit is gedaan voor vermindering van voedselverspilling en het omschakelen naar meer vegetarische maaltijden. Voor beide maatregelen geldt, dat zij ook effecten hebben op andere (milieu) thema's, al zijn die niet direct kwantificeerbaar.

Het effect van vermindering van voedselverspilling is gekwantificeerd op basis van een gemiddeld Nederlands dieet. Bij een gemiddeld Nederlands dieet komt ongeveer 5 kg CO₂-eq vrij per dag (Vellinga, 2020). Binnen een aanbesteding ging het voornamelijk om warme

(avond)maaltijden. Avondmaaltijden, maken 47% uit van de voedsel gerelateerde broeikasgasemissies per dag en hebben gemiddeld een impact van 2,35 kg CO₂-eq. Bij de aanbestedende dienst worden er per jaar zo'n 10.000 maaltijden geserveerd en is er vermindering van 4 procentpunt aan derving van voedsel gerealiseerd. Dit komt neer op een vermindering van 1410 kg CO₂-eq per jaar.

Bij de andere aanbesteding waarbij voedselverspilling is tegengegaan, ging het vooral om lunchmaaltijden, waarvoor een gemiddelde impact van 1,8 kg CO₂-eq is aangenomen. Zij schatten de vermindering aan derving in op 10%. Met zo'n 20.000 maaltijden per jaar komt dit uit op een verminderen van 3600 kg CO₂-eq per jaar.

Bij overschakeling naar een meer vegetarisch aanbod, is men gaan sturen op 40% vegetarisch en 60% niet-vegetarisch ten opzichte van 100% niet-vegetarisch in het verleden. Een vegetarische maaltijd heeft een gemiddelde CO₂-eq uitstoot van 0,9 kg (<http://sustainablefootprint.org/nl/nederlands-casus-hoe-vervuilend-is-je-maaltijd/>), dat is dus een vermindering van 1,45 kg CO₂-eq per maaltijd. Voor 40% van 10.000 maaltijden is dat op jaarbasis een vermindering van CO₂-emissies van 58000 kg CO₂-eq.

Circulair

Het aspect van het verminderen van voedselverspilling is hierboven uitgewerkt bij het thema Klimaat. Dit aspect zou ook geschaard kunnen worden onder het thema Circulair. Om dubbeltelling te voorkomen, is er echter voor gekozen om dit hier alleen bij het thema Klimaat kwantitatief uit te werken. Voor geen van de aanbestedingen was het mogelijk om een ander effect dan vermindering van verspilling te kwantificeren op het thema Circulair.

Biobased

Voor geen van de aanbestedingen was het mogelijk om een effect te kwantificeren op het thema Biobased.

Social return

Bij twee aanbestedingen was zeker dat er daadwerkelijk aandacht is besteed aan SROI. Een daarvan ging over de inzet van stagiairs uit het speciaal onderwijs. Hiervoor is het moeilijk een prijsindicatie te geven. Voor de andere was het mogelijk een effect te kwantificeren voor de inzet van Social Return On Investment. Bij deze aanbestedingen is 5% van de omvang van € 630.000 ingezet als social return. Dit komt neer op een omvang van in totaal € 31.500 ofwel 1,3 FTE.

Sociaal Internationaal

Voor geen van de aanbestedingen was het mogelijk om een effect te kwantificeren op het thema Sociaal Internationaal.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

De twee aanbestedingen die beide kwantificeerbare informatie hebben geleverd op het gebied van milieu- en klimaatwinst, hadden een omvang van respectievelijk € 630.000 en € 675.000. Samen komt dit dus neer op een bedrag van € 1.325.000.

De aanbesteding die kon worden gekwantificeerd op het thema SROI, is samengevat in Tabel 15.3.

Tabel 15.3 Overzicht van de geïnvesteerde euro's in SROI die gekwantificeerd konden worden.

% Social return	Aanbestedingsbedrag	Bedrag voor Social Return
5	€ 630.000,00	€ 31.500,00

Effect van MVI in vermeden emissies

De vermindering in CO₂-eq emissies die is behaald door maatregelen rond het verminderen van voedselverspilling en het overschakelen naar een meer vegetarisch aanbod, is samengevat in tabel 15.4. De beschrijving van de berekening is in voorgaande paragraaf gegeven. Uit de tabel blijkt, dat vooral het verminderen van het aanbod van vlees een relatief groot effect heeft op de CO₂-eq uitstoot.

Tabel 15.4 Overzicht van de vermeden CO₂-eq emissies door de verschillende MVI maatregelen die gekwantificeerd konden worden.

Maatregel	%	kg CO₂-eq per jaar	kg CO₂-eq totale contractperiode
Verminderen verspilling	4	1410	5640
Verminderen verspilling	10	3600	14400
Overschakelen vegetarisch	40	58000	232000
Totaal		63010	252040

Voor de cateringsector was het niet mogelijk een inschatting te geven van het vermeden grondstoffenverbruik door MVI.

Stap 6: Extrapolatie

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 252040 kg CO₂-eq bespaard, voor wat betreft de aanbestedingen die kwantificeerbaar waren. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderNed voor 2018-2019 gezamenlijk, komen we tot een geschatte CO₂-eq besparing van 1600813 kg CO₂ eq (ofwel 1601 ton CO₂-eq). Dit is een onderwaarde, omdat andere aanbestedingen uit de steekproef ook wel MVI-maatregelen genomen hebben, maar geen kwantitatieve gegevens beschikbaar hadden of geen tijd/gelegenheid mee te werken aan het onderzoek.

Tabel 15.5 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie voor CO₂-eq (kg).

	Omvang (euro)	Vermeden CO₂-eq (kg)
Steekproef	€ 20.714.000	252.040
Populatie	€ 131.564.000	1.600.813

In de gehele steekproef is door een aanbesteding 31.500 euro besteed aan Social Return. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderNed voor 2018-2019 gezamenlijk, komen we tot een geschatte inzet op Social Return van 200.000 euro (ofwel 8 FTE).

Tabel 15.6 Geëxtrapoleerde inzet op Social Return voor de gehele populatie

	Omvang (euro)	Social Return (€)
Steekproef	€ 20.714.000	31.500
Populatie	€ 131.564.000	200.070

16 Buitenlandse dienstreizen

Binnen de productgroep Buitenlandse dienstreizen gaat het om de bemiddeling van reisbureaus en de door hen aangeboden diensten. Het gaat hierbij om de volgende diensten: de reis per vliegtuig, trein, touringcar of huurauto, het vervoer in land van bestemming, de overnachting in een hotel.

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 17 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. De aanbestedingen voor buitenlandse dienstreizen in de jaren 2019 en 2020 zijn hier op basis van zoekwoorden uitgefilterd. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 13 aanbestedingen (Tabel 16.1).

Tabel 16.1 Aanbestedingen in de longlist en in de steekproef voor de productgroep Buitenlandse dienstreizen en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal Populatie	Aantal Steekproef
63000000	Ondersteunende en aanvullende vervoersdiensten; reisbureaudiensten	1	1
63510000	Reisbureaudiensten en dergelijke	2	1
63516000	Reisorganisatiediensten	3	3
63700000	Ondersteunende diensten voor vervoer over land, te water en door de lucht	1	1
79997000	Organiseren van zakenreizen	6	4

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 48 miljoen euro over de looptijd van de contracten, aanbesteed in 2019-2020. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang en contractduur van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

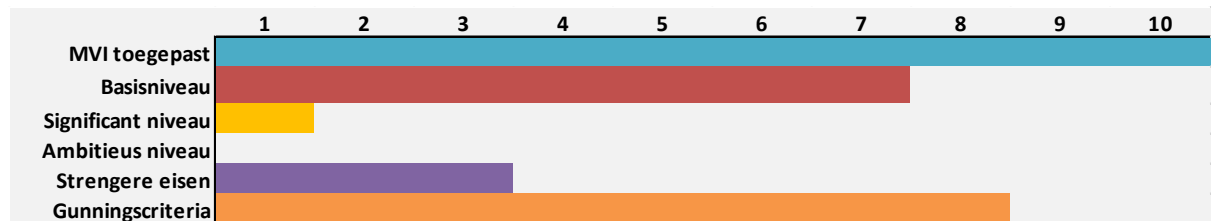
Uit de populatie is een steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte vier aanbestedingen van hogescholen, drie van universiteiten, één van een netwerkbedrijf, één van een provincie en één van een zelfstandig bestuursorgaan. De steekproef vertegenwoordigt 90% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 43,2 miljoen euro.

Tabel 16.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst.

Type AD	Aantal Populatie	Aantal steekproef
Zelfstandig bestuursorgaan	1	1
Musea	1	0
Gemeenten	2	0
Hogescholen	4	4
Universiteiten	3	3
Netwerkbedrijven	1	1
Provincies	1	1

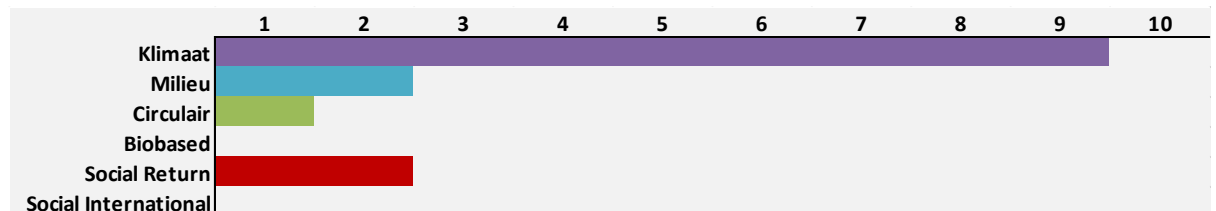
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 16.1 en Figuur 16.2.

Figuur 16.1 Score op MVI voor de productgroep buitenlandse dienstreizen

Alle aanbestedende diensten pasten MVI toe. Zeven stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, één stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, geen enkele stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus (dit ambitieniveau bestaat nog niet voor deze productgroep) uit de MVI-criteriatool. Drie van de aanbestedende diensten stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Die eisen gingen over het verplicht aanbieden van een reisoptie met trein of bus binnen een afstand of reistijd die verder lag dan de ambitieniveaus. Acht aanbestedende diensten stelden gunningscriteria op MVI thema's.

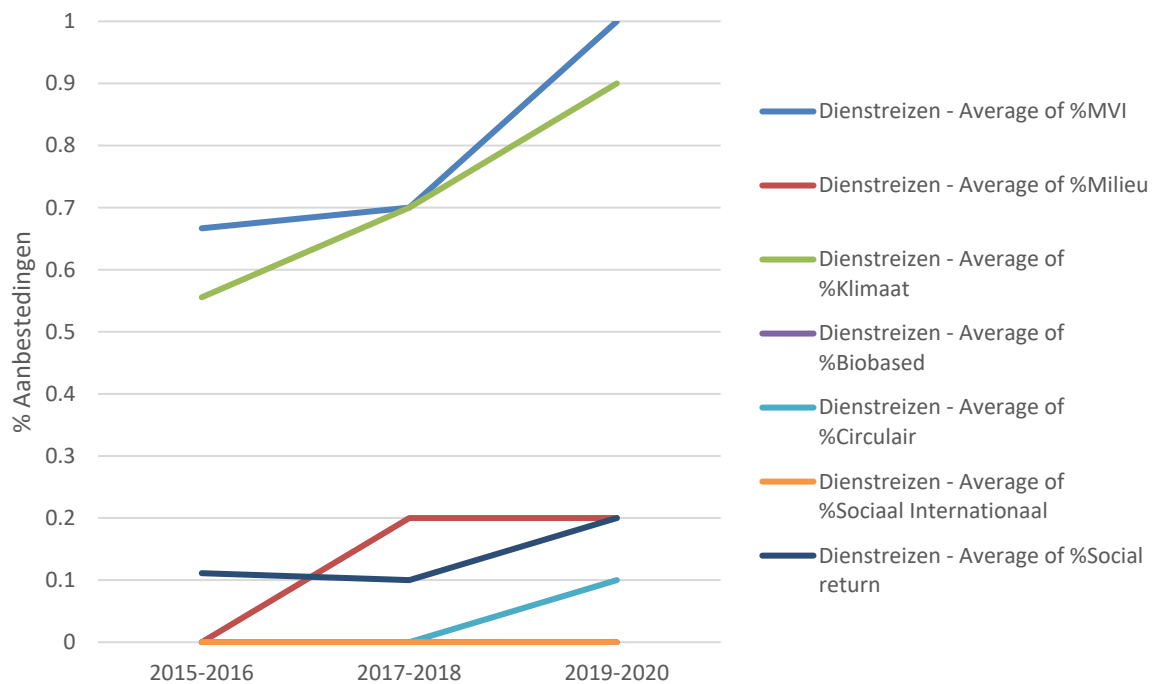

Figuur 16.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor buitenlandse dienstreizen

Negen aanbestedingen zetten in op het thema klimaat, dit doen ze door CO₂-compensaties van de dienstreizen te verplichten en door laag-emissie vervoer als treinreizen te eisen. Twee aanbestedende diensten stelden eisen op het thema milieu, het gaat onder andere om aanbestedingen waar gevraagd wordt om vermindering van fijnstofuitstoot. Eén aanbesteding besteedde aandacht aan het thema circulair door te vragen naar plannen met betrekking tot recycling. Geen aanbestedingen besteedde aandacht aan het thema biobased. Twee

aanbestedingen zetten in op het thema social return. Geen van de aanbestedingen besteedde aandacht aan het thema International Sociale Voorwaarden.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 16.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren.

Ten opzichte van voorgaande jaren maken meer aanbestedingen in de steekproef gebruik van MVI (+30%-punt t.o.v. 2017-2018). Evenveel aanbestedingen zetten in op het thema milieu. Meer aanbestedingen zetten in op het thema klimaat (+20%-punt t.o.v. 2017-2018). De thema's biobased en sociaal internationaal komen in geen enkel tijdvak terug. Social return komt vaker terug ten opzichte van voorgaande jaren (+10%-punt) en circulair komt voor het eerst als thema bij dienstreizen voor.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Voor elk van de aanbestedingen is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met inkopers en contractmanagers van de aanbesteding. Afhankelijk van de mate waarin MVI is opgenomen in de aanbestedingsteksten zijn de volgende vragen gesteld, per mail of telefonisch:

- Is er bij de aanbesteding volgens de inkoper maatschappelijk verantwoord ingekocht?
- Wat is de omvang van de aankoop in euro's? Wat waren de geschatte kosten en de uiteindelijke kosten?
- Wat is de overeengekomen contractduur?
- Wat is de jaarlijks gerealiseerde CO2-compensatie? Zijn er losse compensaties aanbesteed?
- Hoeveel kilometer is er met de trein internationaal gereisd naar locaties die ook nog wel eens bevlogen worden?

- Wat hielden de plannen voor verduurzaming in en wat is daarvan gerealiseerd?
- Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding, zoals social return, ISV of circulariteit?
- Is de MVI inkoop anders dan wat er gemiddeld op de markt is?

Uit het contact met de aanbestedende diensten bleek dat niet alle eisen en criteria effect hadden in de praktijk.

Welke criteria hadden effect in de praktijk?

- Door COVID-19 is er door alle aanbestedende diensten minder gereisd. Een groot deel heeft sinds de aanvang van het contract zelfs helemaal niets uitgegeven aan buitenlandse dienstreizen. Deze besparing wordt als klimaatwinst gerekend.
- Van de vijf aanbestedingen die compensatie van CO₂-uitstoot als criterium hebben meegenomen, is er door drie ook daadwerkelijk gecompenseerd. Ze hebben deze uitstoot gecompenseerd via de leverancier van de dienst of in een losse aanbesteding op basis van een overzicht van CO₂-uitstoot dat door de leverancier is geleverd. Eén van de vijf geeft aan dat er helemaal niet is gecompenseerd, omdat er ook niet is gereisd. Een andere aanbestedende dienst geeft aan geen cijfers te kunnen overleveren, omdat de uiteindelijke compensatie aan de reiziger zelf is en daarvan geen administratie wordt bijgehouden.
- Eén aanbestedende dienst die wel compenseert, meldt dat er om administratieve redenen nog niet voor de volledige uitstoot gecompenseerd is zoals was geëist.
- In de twee aanbestedingen die social return uitvroegen, is van één bekend dat dit niet is geleverd, omdat er helemaal niet is gereisd. De tweede aanbesteding heeft niet op onze vragen gereageerd. Social return kan voor deze productgroep dus niet worden gekwantificeerd.

Stap 5: Kwantificeren

In deze productgroep worden meerjarencontracten gegund. Dat varieert van contracten voor één tot voor vier jaar, met optionele verlenging tot maximaal acht jaar. De MVI-afspraken binnen deze contracten gelden voor de periode van de contractduur. In het contract is bepaald wat de milieuwinst en de sociale winst is die over de hele contractperiode wordt behaald. Voor andere productgroepen is daarom de gemeten winst geëxtrapoleerd naar de hele contractperiode. Voor deze productgroep is dat niet gedaan, omdat COVID-19 significante invloed heeft op het aantal reisbewegingen. Hoe de reisbewegingen zich de komende jaren zullen ontwikkelen, is nog allerm minst zeker. Er is daarom, net als bij de voorgaande MVI Monitor 2017-2018 niet geëxtrapoleerd naar de hele contractperiode, maar gerapporteerd over de ontvangen gegevens over het begin van de contractperiode tot aan het ophalen van de gegevens in april 2022.

Klimaat

Een aantal aanbestedende diensten geeft aan dat voor korte afstanden (<500 km) een trein- of busreis verplicht is (3 aanbestedingen). Eén

aanbestedende dienst hanteert deze norm ook bij reizen tot 700 kilometer. Vanwege de beperkte reisbewegingen en hierdoor de beperkt aangeleverde gegevens is echter niet na te gaan of er sinds de start van de opdracht meer met de trein is gereisd dan voorheen. Wanneer er in de inkoopopdracht voor is gekozen om niet te reizen, vindt er geen uitstoot plaats wat kan worden gerekend als vermeden broeikasgasuitstoot. De klimaatwinst wordt in deze productgroep dus in euro's uitgedrukt door de uitgespaarde kosten door het niet-reizen tot en met maart 2022 te nemen.

Tabel 16.3 Aantal euro's geïnvesteerd in MVI-winst voor de steekproef vanaf de start van de contractperiode tot en met maart 2022.

MVI thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	5.535.000
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	0
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar een circulaire economie	€	0
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	0
Social Return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	Niet te berekenen
ISV	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in sociaal internationaal	€	0

Effect van MVI in vermeden en gecompenseerde emissies

In deze stap schatten we de CO₂-emissies, de compensaties en hoeveel CO₂-uitstoot er is bespaard door met andere vervoersmiddelen of niet te reizen. De volgende aspecten dienen in acht te worden genomen:

- De uitgespaarde kosten uit de vorige paragraaf worden vermenigvuldigd met de gemiddelde emissiecoëfficiënt (in kg CO₂-eq/€, zie Tabel 16.3).
- Deze emissiecoëfficiënt is bepaald op basis van de Spend Impact Analyse 2021 met Nederlandse kengetallen voor transportmodaliteiten uit Exiobase en het aantal afgelegde kilometers per modaliteit van één aanbestedende dienst over 2019 en 2020.
- Eén aanbestedende dienst heeft een overzicht aangeleverd van de afgelegde kilometers per vervoersmodaliteit over 2019 en 2020. Op basis van deze gegevens is de *modal split* bepaald (verdeling van persoonsverplaatsingen over de vervoersmodaliteiten).
- Voor elke vervoersmodaliteit is een emissiecoëfficiënt per euro overgenomen uit de Spend Impact Analyse voor de Nederlandse overheid (Steenmeijer et al, 2021). Zie Tabel 16.4. De gemiddelde emissiecoëfficiënt is bepaald op basis van het reisgedrag van één aanbestedende dienst.

Tabel 16.4 Emissiefactoren in kg CO₂-eq per eenheid (bron: CO₂emissiefactoren.nl stand januari 2022) en bijbehorende emissiecoëfficiënten in kg CO₂-eq per bestede euro (SIA, 2021).

Type	Eenheid	Emissiefactor (kg CO ₂ -eq/eenheid)	Emissiecoëfficiënt (kg CO ₂ -eq/bestede euro)
Trein Internationaal	Reizigerskilometer	0,026	0,26
Vliegtuig kort (<700 km)	Reizigerskilometer	0,234	1,61
Vliegtuig medium (700-2500 km)	Reizigerskilometer	0,172	1,61
Vliegtuig lang (>2500 km)	Reizigerskilometer	0,157	1,61
Bus (toeringcar)	Reizigerskilometer	0,033	0,23
Auto (huur)	Voertuigkilometer	0,193	0,30
Gemiddeld op basis van modal split (n=1)	-	-	1,08

Hoewel slechts één aanbestedende dienst het aantal afgelegde kilometers per modaliteit heeft opgegeven, is er van meerdere aanbestedingen (4) bekend wat de totale compensaties zijn en hoe groot de daadwerkelijke uitstoot over de periode tot nu toe was. Deze informatie kon worden opgehaald bij de aanbieder van de dienstreizen en uit duurzaamheidsverslagen van de aanbestedende diensten met carbon footprint en compensatie rapportages. Zie Tabel 16.5.

Tabel 16.5 Overzicht totale broeikasgasuitstoot, vermeden emissies en gecompenseerde emissies van steekproef (n=10)

	Eenheid	Resultaat
Geraamde broeikasgasuitstoot (n=10) op basis van verwachte uitgaven hele contractperiode	ton CO ₂ -eq	38.618
- Waarvan bespaard t/m maart 2022 (n=10)	ton CO ₂ -eq	13.448
- Waarvan gecompenseerd t/m maart 2022 (n=4)	ton CO ₂ -eq	6.526

Stap 6: Extrapolatie

De financiële omvang van de hele longlist is naar schatting € 36 miljoen. Het totale effect van MVI van dienstreizen in 2019-2020 is geëxtrapoléerd naar dit bedrag. De resultaten staan in Tabel 16.6.

Tabel 16.6 Kwantificatie MVI-winst voor de longlist over de hele contractperiode

MVI-thema		Eenheid	Resultaat
Klimaat	Totale vermeden impact op klimaatverandering (= CO ₂ -besparing)	ton CO ₂ -eq	17.889
CO₂-compensatie	Hoeveelheid CO ₂ gecompenseerd.	ton CO ₂ -eq	8.681
Social return	Gerealiseerde banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt	fte	Niet te berekenen

Referenties

Steenmeijer, M.A. (2021). The environmental impact of EUR 85 billion in annual procurement by all Dutch governments. A study that helps to prioritise in sustainable public procurement (SPP).

17 Transportdiensten

De productcategorie transportdiensten zoals gehanteerd in dit document is in de milieucriteriadocumenten van de Rijksoverheid ingedeeld in twee losse categorieën bestaande uit de gelijknamige categorie Transportdiensten en de categorie Contractvervoer (zie website PIANOo). Tezamen omvatten deze categorieën onder andere diensten als leerlingenvervoer, vraagafhankelijk vervoer, post- en pakketbezorging, verhuizingen, en overige transportproducten.

Voor de categorieën transportdiensten en contractvervoer zijn documenten beschikbaar met milieucriteria waarin specifieke criteria worden behandeld gerelateerd aan Energie en Klimaat, Materialen en Grondstoffen, Leefomgeving, en Gezondheid en Welzijn (Rijksoverheid, milieucriteria Transportdiensten, maart 2017; Rijksoverheid, milieucriteria Contractvervoer, maart 2017, zie website van PIANOo).

Stap 1: Longlist

TenderGuide heeft een longlist opgesteld op basis van de bovenstaande CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen. Dit resulteerde in een lijst met 184 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. In dit proces zijn geen specifieke aanbestedingen uitgesloten waardoor de definitieve longlist eveneens 184 aanbestedingen telde (Tabel 17.1).

Tabel 17.1 Aanbestedingen in de longlist en in de steekproef voor de productgroep Transportdiensten en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal populatie	Aantal steekproef
60130000	Diensten voor speciaal personenvervoer over land.	43	4
98392000	Verhuizingsdiensten	34	2
60100000	Wegvervoersdiensten.	18	0
64110000	Postdiensten	16	1
60140000	Personenvervoer zonder dienstregeling.	16	0
60000000	Vervoersdiensten (uitg. vervoer van afval).	15	1
60120000	Taxidiensten	11	0
64100000	Post- en koeriersdiensten	6	0
64120000	Koeriersdiensten	4	0
60180000	Verhuur van voertuigen voor goederenvervoer met chauffeur	3	0
64000000	Post- en telecommunicatiediensten	2	1
64112000	Brievenpostdienst	2	0
64121100	Postbezorging	1	0
79000000	Zakelijke dienstverlening: juridisch, marketing, consulting, drukkerij en beveiliging.	1	0
64121000	Multimodale koeriersdiensten	1	0
64121200	Pakketbezorging	1	0

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal populatie	Aantal steekproef
60600000	Vervoer te water	1	1
63700000	Ondersteunende diensten voor vervoer over land, te water en door de lucht.	1	0
60170000	Verhuur van voertuigen voor personenvervoer met chauffeur	1	0
60172000	Bus- en autobusverhuur met chauffeur	1	0
79613000	Verhuizen van personeel	1	0
63711000	Ondersteunende diensten voor vervoer per spoor	1	0
85300000	Maatschappelijke en aanverwante diensten	1	0
34139300	Volledige chassis	1	0
63710000	Ondersteunende diensten voor vervoer over land	1	0
60181000	Verhuur van vrachtwagens met chauffeur	1	0

Gemeenten vormden met ongeveer 57% het grootste aandeel van de aanbestedende diensten in deze productcategorie. Universiteiten, ziekenhuizen, uitvoeringsorganisaties, regionale opleidingen en hogescholen vormden tezamen 23% van de aanbestedende diensten en 12% van de gecombineerde opdrachtsom van 356 miljoen euro.

Stap 2: Steekproef

Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van een tiental aanbestedingen. De steekproef bevatte zes gemeenten, één ministerie, en drie onderwijsinstellingen waaronder één MBO, één hogeschool, en één universiteit. De steekproef vertegenwoordigt 6% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 9,05 miljoen euro.

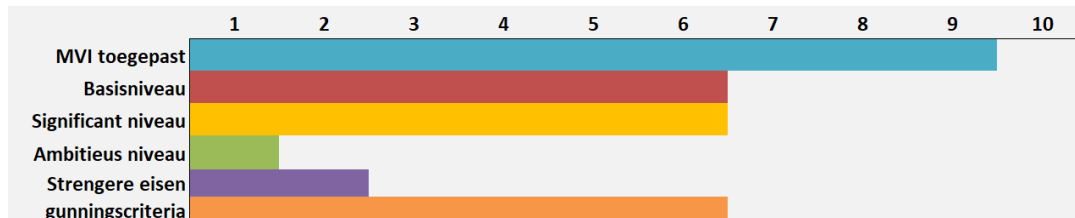
Tabel 17.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

TypeAD	Aantal populatie	Aantal Steekproef
Gemeenten	104	6
Universiteiten	13	1
Ziekenhuizen	8	0
Uitvoeringsorganisatie	8	0
Regionale Opleidingscentra	7	0
Hogescholen	7	1
Zelfstandige Bestuursorganen	5	0
Scholen	5	1
Ministeries	4	1
Provincies	3	0
Waterbedrijven	3	0
Agentschappen	3	0
Vervoerders	2	0
Uitvoeringsorganisaties	2	0
Parlement	2	0
Waterschappen	2	0
Netwerkbedrijven	1	0

TypeAD	Aantal populatie	Aantal Steekproef
Gemeenschappelijke Regeling	1	0
Archief	1	0
Havenbedrijven	1	0
Musea	1	0
Orkest	1	0

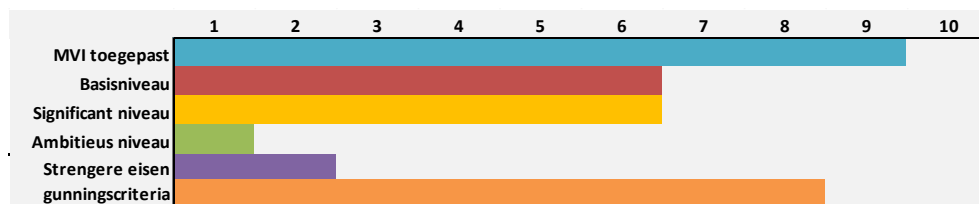
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 17.1 en Figuur 17.2.

Figuur 17.1 Score op MVI voor de productgroep Transportdiensten

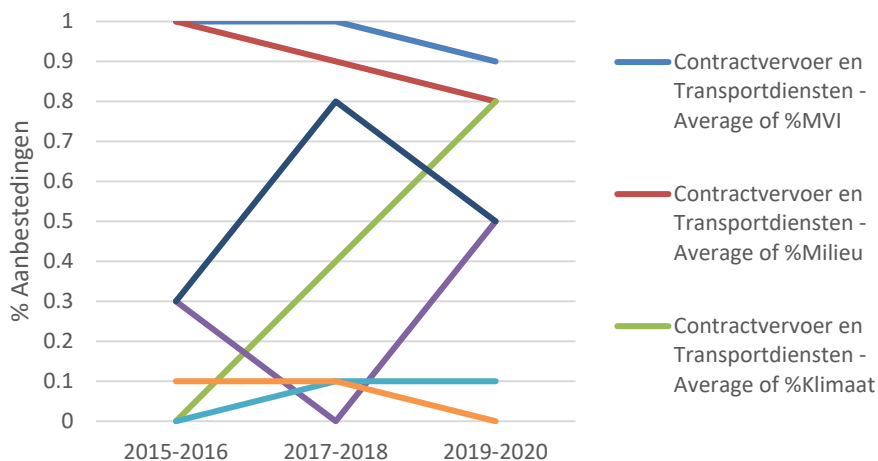
Acht van de tien vermeldde MVI in de aanbestedingsteksten. Zes stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, hetzelfde aantal stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, slechts één aanbestedende dienst stelde eisen die deels overeenkomstig zijn met het ambitieniveau ambitieus van de MVI-criteriatool. Dezelfde aanbestedende dienst stelde daarmee eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Tevens namen twee aanbestedende diensten extra milieucriteria op die niet vallen onder de ambitieniveaus. In zes gevallen werden MVI-gerelateerde gunningscriteria opgenomen in de aanbestedingsteksten.

Figuur 17.2 MVI thema's in de aanbestedingsteksten voor transportdiensten

Acht aanbestedingen stelden eisen op het thema milieu. Het gaat onder andere om aanbestedingen waar gevraagd wordt om voertuigen met EURO-VI label of vermindering van de NOx en fijnstofuitstoot. Eveneens acht aanbestedingen zetten in op het thema klimaat, dit doen ze door in te zetten op zero-emission voertuigen en door de aannemer uit te dagen om de opdracht zo mogelijk CO2-neutraal uit te voeren. Eén aanbesteding besteedde aandacht aan het thema circulair door te vragen naar plannen met betrekking tot recycling en materiaalkeuze. Vijf aanbestedingen besteedden aandacht aan het thema biobased, dit doen ze door in te zetten op groen gas of biobrandstoffen. Vijf aanbestedingen besteedden aandacht aan het thema social return. Geen van de aanbestedingen besteedde aandacht aan het thema circulair.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 17.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren

Ten opzichte van voorgaande jaren maken minder aanbestedingen gebruik van MVI (-10%-punt). Minder aanbestedingen zetten in op het thema milieu (-30%-punt t.o.v. 2015-2016). Veel meer aanbestedingen zetten in op het thema klimaat (+70%-punt), volgens een enkele contractmanager (zie stap 4) waarschijnlijk het gevolg van het steeds grotere marktaanbod van zero-emissie of lage-emissie voertuigen waardoor de marktstandaard verhoogd is. Het thema biobased zien we bij meer aanbestedingen terug (+20%-punt). Social return komt vaker terug ten opzichte van 2015-2016 (+20%-punt), maar minder vaak dan in 2017-2018 (-30%-punt).

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

De inkopers en contractmanagers van de aanbestedende diensten uit de steekproef zijn per email en telefoon benaderd. Acht van de tien aanbestedende diensten waar in het kader van deze productcategorie contact mee is opgenomen hebben geheel of deels meegewerkt met het onderzoek. Eén van de overige twee aanbestedende diensten toonde geen tekenen van medewerking, de ander gaf aan wegens veiligheidsoverwegingen niet inhoudelijk in te kunnen gaan op de vragen.

In zes gevallen bleek de inkoopadviseur, contractmanager, of dossierhouder betrokken bij het opstellen en begeleiden van het inkoopproces niet langer werkzaam te zijn bij de aanbestedende dienst. Dit leidde in de helft van de gevallen tot slechts gedeeltelijke beantwoording van de gestelde vragen en had als gevolg dat het effect van MVI binnen de productgroep Transportdiensten zeer beperkt gekwantificeerd kon worden.

De volgende standaardvragen zijn bij het eerste mailcontact uitgezet;

- Uit ons vooronderzoek blijkt dat bij bovenstaande aanbesteding principes van maatschappelijk verantwoord inkopen zijn gebruikt, is dat juist?.
- Hoe zijn de thema's milieu en klimaat opgenomen in uw aanbesteding?

- Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding? Zoals circulariteit, Social Return of Internationale Sociale Voorwaarden (ISV)?
- Heeft u het beeld dat de aanbesteding geleid heeft tot een contract dat duurzamer is dan marktstandaard/ dan wat u had gekregen wanneer u geen MVI criteria had opgenomen?
- Wat was de variatie in duurzame ambities van de verschillende aanbieders? Waren er ook aanbestedingen die al duurzamer waren?
- Wat was de definitieve omvang van de aanbesteding in euro's?
- Wat is de overeengekomen contractduur?
- Wat is de (verwachte) hoeveelheid kilometers die er binnen dit contract gereden gaan worden/zijn gereden?
- Zijn de MVI eisen die uitgevraagd zijn ook geleverd?
- Zijn er verder nog duurzaamheidsmaatregelen genomen die niet in de aanbestedingsteksten naar voren kwamen?

De interviews toonden op de MVI thema's grote verschillen tussen de deelcategorieën verhuisdiensten, leerlingenvervoer, en postdiensten zowel tijdens de aanbestedingsprocedure als de contractperiode. Zo is circulariteit niet voorgekomen in de aanbesteding van leerlingenvervoer en circulair weinig bij postdiensten. Vanwege dit verschil worden de inzichten uit de steekproef puntsgewijs behandeld per thema en per deelcategorie. In totaal zijn inzichten opgedaan uit contact met vier aanbestedende diensten binnen deelcategorie leerlingenvervoer, twee binnen deelcategorie verhuisdiensten, en twee binnen deelcategorie post- en pakketdiensten.

Milieu en Klimaat

- Leerlingenvervoer:
 - In alle vier gevallen werd geëist dat leerlingen zouden worden vervoerd met minimaal EURO 6 voertuigen en in drie gevallen werden gunningscriteria gehanteerd voor een duidelijk duurzaamheidsplan of een wagenpark met lage-emissie voertuigen. Dit leidde volgens de contractmanagers tot en significant duurzamer aanbod dan de marktstandaard in de vorm van een hoger percentage elektrische voertuigen (40% - 50% van het wagenpark) en voertuigen met alternatieve brandstoffen (10% - 60% van het wagenpark).
 - Tijdens de uitvoering van het leerlingenvervoer bleek bij twee inschrijvers dat het wagenpark niet in lijn was met de belofte tijdens inschrijving. Binnen één contract was deze evaluatie standaard onderdeel van de opdracht, bij de ander werd een controle geëist door een concurrent van de opdrachtnemer. Beide evaluaties zijn uitgevoerd door de kentekens van de ingezette voertuigen binnen de opdracht te controleren. Na terugkoppeling en benadrukking van de voorwaarden uit de opdracht toonde de opdrachtnemers betering waardoor na een tweede controle tenminste één bedrijf uiteindelijk voldeed aan de zero-emissie inschrijving van 40%.
 - Eén vervoerder beloofde 60% lage-emissie voertuigen door toepassing van biobrandstoffen of hybride-voertuigen. Dit is

uiteindelijk niet gehaald door verwachte kentering in het publieke debat over biobrandstoffen.

- Verhuisdiensten
 - Bij beide aanbestede verhuisdiensten uit de steekproef is het thema klimaat teruggekomen in de aanbestedingsprocedure en uitvoering van de opdracht. Zo werden levering van nieuwe producten, verhuizing, afvoering van oude producten, en inzet voor andere werkgevers zo geregeld dat het totaal aantal reisbewegingen sterk werd gereduceerd ten opzichte van voorgaande opdrachten.
 - Ook is ingezet op voertuigen met een gemiddeld lagere emissie. Eén opdrachtnemer gebruikte uitsluitend EURO 6 voertuigen en reed zo veel mogelijk met hybride bestelwagens zodat interne verhuisbewegingen elektrisch afgelegd konden worden. Alle emissies werden conform de Clean Development Mechanism (CDM)-richtlijnen gecompenseerd (Gunningscriterium 4 van de MVI richtlijn voor transportdiensten, 2017).
- Post- en pakketdiensten
 - De gemeente en universiteit die post- en pakketdiensten hebben aanbesteed gaven beide aan klimaat meegenomen te hebben in de procedure. De universiteit heeft hier gunningscriteria aan gewijd zodat duurzaamheid voor ruim 14% werd meegewogen in de beoordeling prijs-kwaliteit. Dit leidde na de eerste acht maanden van het vijfjarige contract tot een opdrachtvervulling met een volledig elektrisch wagenpark.
 - De gemeente daarentegen vroeg naar een zoveel mogelijk CO₂-neutrale opdrachtvervulling inclusief een jaarlijkse rapportage van de CO₂-uitstoot en eventuele compensatie. Dit rapport is uiteindelijk ook aangeleverd door de opdrachtnemer waaruit bleek dat de inzet van lage-emissie voertuigen in desbetreffende wijken is verhoogd gedurende de opdrachtperiode.

Circulair

- Verhuisdiensten
 - Eén aanbestedende dienst heeft recycling en materiaalkeuzes mee laten wegen in de gunningscriteria. Dit is uiteindelijk ook uitgevoerd door het verhuisbedrijf in de vorm van een sterke reductie van single-use materialen tijdens de verhuizing en gebruik van herbruikbare hulpmiddelen als spanbanden, houten beschermhoeken, en meterbakken in plaats van kartonnen dozen.
 - De andere geïnterviewde contractmanager gaf aan dat tijdens de contractperiode een deel van de niet meeverhuisde producten door de verhuizer naar locaties is gebracht voor hergebruik en recycling. Helaas bleek niet te achterhalen om wat voor aantallen dit ging.
- Postdiensten

- Eén aanbestedende dienst heeft de inschrijver ertoe bewogen minder tot geen single-use plastics te gebruiken bij de bezorging van post. Het is echter niet bekend wat voor besparingen dit heeft opgeleverd ten opzichte van de marktstandaard.

Social return

- Leerlingenvervoer:
 - Drie van de vier gemeenten gaven aan de standaard criteria voor SROI van 5% te hebben gevolgd. Alhoewel een enkele gemeente een Social Return coördinator inhuurt voor het opstellen van een SROI plan met de opdrachtnemer bleek geen van de contractmanagers zicht te hebben op de inzet van SROI gedurende de contractperiode.
 - Wel gaf een manager aan dat in haar ervaring vervoersdiensten in het verleden bij uitstek potentie hebben geboden voor SROI aangezien werknemers met fysieke beperkingen als gevolg van een fysiek zware baan nog jaren als chauffeur kunnen werken.
- Verhuisdiensten
 - Ten tijde van de inschrijving heeft één opdrachtnemer bewijs geleverd voor SROI-naleving in de vorm van lopende arbeidscontracten met drie arbeidsongeschikten in hun loodsen. De inschrijver gaf aan 5% van de opdrachtsom in te zetten voor deze werknemers en mogelijk anderen. Toch is niet bekend of deze toezegging is nageleefd.
- Postdiensten
 - Bij één van de twee aanbestedende diensten binnen de deelcategorie postdiensten is alle post- en pakketbezorging uitgevoerd door werknemers met een afstand tot de arbeidsmarkt terwijl Social Return niet expliciet is uitgevraagd. Toch heeft de opdrachtnemer de opdracht gewonnen door het aanbod van social return.

Naleving en overige overwegingen

- Drie contractmanagers gaven aan voorzichtig te willen zijn met MVI-criteria om ten tijde van hoge werkgelegenheid niet te eindigen met een zeer laag aantal inschrijvers.
- Ook werd getwijfeld aan de rol van biobrandstoffen en waterstof in de mobiliteitstransitie tegenover volledig elektrische voertuigen. Deze twijfel kwam met name voort uit een ervaren gebrek aan duidelijke definities en betrouwbare bronnen voor zulke afwegingen.
- Daarnaast waren adviseurs zich bewust van de discrepantie tussen de kosten van nieuwe lage-emissie voertuigen en de opdrachtsom. Door zulke twijfel voelden managers zich minder in de positie om eisen te stellen aan het wagenpark van inschrijvers.

Stap 5: kwantificeren

Voor de aanbestedingen in de steekproef is met de beschikbare gegevens gepoogd een schatting te maken van het effect van MVI. In deze sectie zal eerst een schatting worden gemaakt van de investeringen per thema op basis van de opdrachtsom en de inclusie van MVI-criteria in de opdrachtomschrijving en uitvoering. Dan wordt het effect berekend in de relevante (milieu)indicatoren per thema. Dit bleek niet bij alle thema's mogelijk te zijn door de nadruk op kwalitatieve monitoring tegenover kwantitatieve evaluatie door aanbestedende diensten.

Milieu

Bij acht van de tien aanbestedingen in de productgroep transportdiensten is aandacht geweest voor milieuaspecten. Zo werd meermaals gevraagd naar een wagenpark met als minimale norm de EURO 6 emissiestandaard. Naast reducties in CO₂ en CO₂-equivalente uitstoot (zie onder) leidt dit ook tot een reductie van fijnstofuitstoot. In één geval is het thema milieu uitgebreid door aandacht te geven aan de milieueffecten van smeermiddelen, toch is niet bekend of hier daadwerkelijk op gemonitord is waardoor het thema milieu niet op extra indicatoren kan worden gekwantificeerd.

Klimaat

Bij eveneens acht aanbestedende diensten is aandacht geweest voor het thema klimaat. Dit is met name gerealiseerd door uitvoering met een wagenpark met een hoger percentage lage-emissie voertuigen dan de marktstandaard. In een drietal gevallen kunnen de vermeden CO₂-equivalente emissies ten opzichte van de marktstandaard geschat worden aan de hand van het gereden aantal kilometers binnen de opdracht.

SROI

Social return is meegenomen in vijf van de tien aanbestedingsprocedures. In alle vijf was de SROI-toezegging financieel van aard in de vorm van 5% van de totale opdrachtsom. De financiële ruimte die hierdoor bij de werkgever wordt gecreëerd kan in twee gevallen met zekerheid, en in drie gevallen met gemiddelden gekwantificeerd worden.

Circulair

Circulair inkopen kwam slechts voor in één aanbestede verhuisdienst. De opdrachtnemer heeft significante stappen gezet op weg naar circulair ondernemen waardoor aangenomen kan worden dat een deel van de aankoopsom daartoe is ingezet. Toch kan het effect van de uitvraag niet verder gekwantificeerd worden aangezien niet is bijgehouden wat de materiaalbesparingen ten opzichte van de standaardpraktijk zijn geweest gedurende de contractperiode.

Biobased

Biobased, in deze categorie vooral in de vorm van biobrandstoffen, is meegenomen in de gunningscriteria in vijf van de tien aanbestedingsprocedures. Uit de interviews blijkt echter dat biobrandstoffen niet zijn ingezet (zie stap 4) en in plaats daarvan de

keuze is gemaakt voor elektrisch/hybride. Daarom wordt het thema Biobased niet verder gekwantificeerd.

Investerings in MVI

In Tabel 17.3 staat de totale opdrachtsom van de aanbestedingen binnen de steekproef uitgesplitst per MVI-thema. Dit zijn dus de euro's aan inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst, milieu, circulair, biobased, en social return.

Tabel 17.3 Aantal euro's geïnvesteerd in (verwachte) MVI-winst voor de steekproef over de hele contractperiode

MVI thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	40.585.313
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	41.505.589
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar een circulaire economie	€	300.000
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	40.429.313
Social Return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	1.538.992

Vermeden emissies

Aangeleverde informatie door een drietal contractmanagers maakt het mogelijk om voor de deelcategorieën leerlingenvervoer, post- en koeriersdiensten, en verhuisdiensten een voorzichtige schatting te maken van de vermeden emissies ten gevolge van de specifieke reactie van opdrachtnemers op de vraag van aanbestedende diensten voor een duurzamere vervulling van de opdracht.

In het geval van leerlingenvervoer is voor een deelperiode van het contract voor 30% met elektrisch vervoer gereden waarna dit uiteindelijk werd opgeschroefd naar 40% (overeenkomstig met de oorspronkelijke inschrijving). Bij de post- en koeriersdiensten is vanaf de achtste maand van de in totaal vijf jaar durende opdracht volledig ingezet op elektrisch vervoer. Bij de vervulling van de verhuisopdracht was één tiende van het wagenpark hybride.

De hieruit volgende vermeden emissies worden voor de gehele contractperiode berekend, wat betekent dat de realisatie van de vermeden emissies tot 2025 plaats zal vinden. Emissiegegevens voor de relevante voertuigen zijn opgevraagd uit Ecoinvent v2.0, co2emissiefactoren.nl, en CE Delft's STREAM personenvervoer via de intern ontwikkelde [MVI Rekentool](#) Milieueffecten Transport. Deze emissiegegevens worden vervolgens met de door de contractmanagers aangedragen informatie gecombineerd tot de resultaten in Tabel 17.4. Te zien is dat de vermeden emissies door een beperkte inzet op hybride voertuigen zeer laag is als de overige voertuigen de EURO 6 norm hanteren. Volledige of gedeeltelijke elektrificatie van het wagenpark

heeft een groter effect, alhoewel het wordt gelimiteerd door de milieueffecten van de huidige Nederlandse stroommix.

Tabel 17.4 Vermeden emissies door duurzamere opdrachtvervulling door een drietal aanbestedingen binnen de steekproef.

Deelcategorie	Besparing CO ₂ (eq. kg)	Besparing NO _x (kg eq.)	Besparing PM (kg eq.)
Leerlingenvervoer	42.561	63,22	3,86
Post- en koeriersdiensten	8.923	5,12	0,34
Verhuisdiensten	34	0,003	0,00
Totaal	51.517	68,35	4,19

Stap 6: Extrapolatie

In onderstaande tabel zijn de effecten van MVI vanuit de steekproef geëxtrapoleerd naar de totale productgroep transportdiensten. Dit is gedaan op basis van de hoeveelheden in euro's die binnen de steekproef beschikbaar zijn voor inzet op de MVI thema's (zie stap 5) in relatie tot de totale aanbestedingssom van de steekproef. Deze verhouding is vervolgens geëxtrapoleerd met de totaalsom van 356 miljoen euro voor de gehele productgroep. Het aantal voltijdbanen in FTE is gebaseerd op jaarsalarissen van 26.200 euro.

Voor het extrapoleren van de vermeden emissies is binnen de steekproef de milieuwinst per uitgegeven euro bepaald van alle opdrachten per deelcategorie. Vervolgens is deze verhouding vermenigvuldigd met de totale opdrachtsom van de deelcategorie binnen de overkoepelende productcategorie. Een voorbeeld is leerlingenvervoer binnen de steekproef (4,1 miljoen) naar de totale deelcategorie leerlingenvervoer (56 miljoen) in de overkoepelende categorie transportdiensten. Hiermee wordt aangenomen dat alle opdrachten die niet gekwantificeerd konden worden volgens de marktstandaard zijn uitgevoerd. Het resultaat van deze extrapolatiestap is dus zeer waarschijnlijk een onderschatting van de totale milieuwinsten binnen deze productgroep.

Tabel 17.5 Geëxtrapoleerde effecten van MVI binnen de productgroep Transportdiensten

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Klimaat (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in klimaatwinst)	€	€ 611.963.594
- Geëxtrapoleerd effect van duurzamer wagenpark	Kg CO ₂ eq.	1.758.513
Milieu (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in milieuwinst)	€	€ 625.839.929
- Geëxtrapoleerd effect van een duurzamer wagenpark	Kg NO _x	1426
- Geëxtrapoleerd effect van een duurzamer wagenpark	Kg PM	91
Circulair (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in circulariteit)	€	€ 4.523.535

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Biobased (aanbestedingsgeld geïnvesteerd in biobased)	€	€ 609.611.356
Social return	€	€ 8.537.276
- Uitgedrukt in voltijdbanen	FTE	341

Referenties

CO2emissiefactoren.nl (2022). CO2 emissie factoren 2022, Lijst emissiefactoren: <https://www.co2emissiefactoren.nl/wp-content/uploads/2022/08/CO2emissiefactoren-2022-2015-dd-14-7-2022.pdf>

Frischknecht R., Jungbluth N., Althaus H.-J., Doka G., Dones R., Heck T., Hellweg S., Hischer R., Nemecek T., Rebitzer G. and Spielmann M., 2005, The ecoinvent database: Overview and methodological framework, International Journal of Life Cycle Assessment 10, 3–9
 Otten, M.B.J., 't Hoen, M.J.J., den Boer, L.C.. (2015). STREAM personenvervoer 2014: Studie naar TRansportEmissies van Alle Modaliteiten Emissiekentallen versie 1.1, 2011 Delft, CE Delft, maart 2015.

PIANOO (2017a). Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van Transportdiensten. Versie maart 2017: <https://www.pianoo.nl/sites/default/files/documents/documents/milieucriteria-transportdiensten-maart2017.pdf>

PIANOO (2017b). Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van contractvervoer. Versie 30 maart 2017: <https://www.pianoo.nl/sites/default/files/documents/documents/milieucriteria-contractvervoer-maart2017.pdf>

RIVM, PIANOo (2022). Rekentool milieueffecten Transport. Versie November 2022: <https://www.pianoo.nl/nl/document/17075/rekentool-milieueffecten-transport>

18 Dienstauto's

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Dienstauto's de inkoop, lease en huur van motorvoertuigen voor het vervoer van maximaal negen personen, inclusief het onderhoud aan deze voertuigen. Het betreft daarmee zowel de inhuur van diensten als de inkoop van fysieke voertuigen (PIANOO, Milieucriteria Dienstauto's, maart 2017).

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 113 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 111 aanbestedingen (Tabel 18.1).

Tabel 18.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep Dienstauto's en de betreffende CPV-codes.

CPV-code (main)	Omschrijving	Count N	Count n
34000000	Vervoersmaterieel en bijbehorende producten	2	0
34100000	Motorvoertuigen	12	1
34110000	Personenwagens	21	3
34111000	Auto's: stationcars en sedans	2	0
34113300	Terreinwagens	1	1
34114000	Speciale voertuigen	1	0
34115200	Motorvoertuigen voor personenvervoer van minder dan 10 personen	4	0
34130000	Motorvoertuigen voor goederenvervoer	3	0
34131000	Kleine vrachtwagentjes	1	0
34136000	Bestelwagens	7	0
34136100	Lichte bestelwagens	2	0
34140000	Zware motorvoertuigen	1	0
34144000	Motorvoertuigen voor speciale doeleinden	1	0
34144213	Brandweerwagens	1	0
34144700	Bedrijfswagens	13	2
34144900	Elektrische voertuigen	6	0
50000000	Reparatie- en onderhoudsdiensten	1	1
50100000	Reparatie, onderhoud en aanverwante diensten voor voertuigen en aanverwante uitrusting	2	1
50110000	Reparatie en onderhoud voor motorvoertuigen en aanverwante uitrusting	4	0
50111000	Beheer, reparatie en onderhoud van wagenpark	8	0
50111100	Beheer van wagenpark	9	1
50111110	Ondersteunende diensten voor wagenpark	4	0
50114000	Reparatie en onderhoud van vrachtwagens	1	0
50116000	Onderhoud en reparatie van speciale onderdelen van auto's	1	0
64216210	Diensten voor informatie met toegevoegde waarde	1	0
66114000	Financiële leasing	1	0
98000000	Overige gemeenschaps-, sociale en persoonlijke diensten.	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 0,43 miljard euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

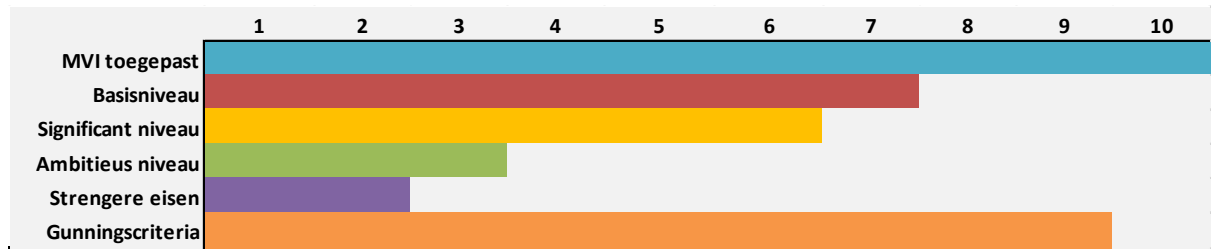
Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van 10 aanbestedingen. Bij het nemen van de steekproef is gezorgd dat er ten minste één aanbesteding was van de Rijksoverheid. De steekproef bevatte zes aanbestedingen van gemeentes, twee van waterschappen, één van provincies en één van een ministerie. De steekproef vertegenwoordigt 6% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 27 miljoen euro.

Tabel 18.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

TypeAD	Aantal populatie	Aantal steekproef
Waterschappen	7	2
Gemeenten	52	6
Intergemeentelijke sociale diensten	1	0
Regionale opleidingscentra	1	0
Uitvoeringsorganisaties	5	0
Opleidingsinstituten	1	0
Politie	3	0
Inkoopsamenwerkingen	1	0
Ministeries	1	1
Omroeporganisaties	3	0
Universiteiten	3	0
Zelfstandige bestuursorganen	7	0
Omgevingsdienst	3	0
Waterbedrijven	2	0
Netwerkbedrijven	2	0
Gemeenschappelijke regeling	4	0
Veiligheidsregio's	1	0
Vervoerders	1	0
CBR	1	0
Havenbedrijven	1	0
Hogescholen	3	0
Provincies	2	1
Overige	6	0

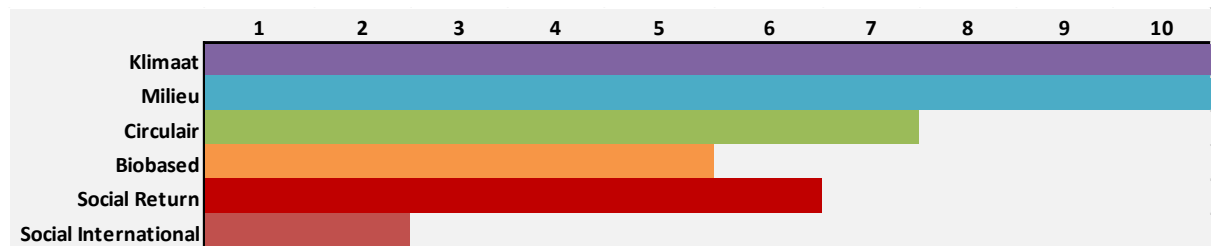
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de 10 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 18.1 en Figuur 18.2.

Figuur 18.1 Score op MVI voor de productgroep Dienstauto's

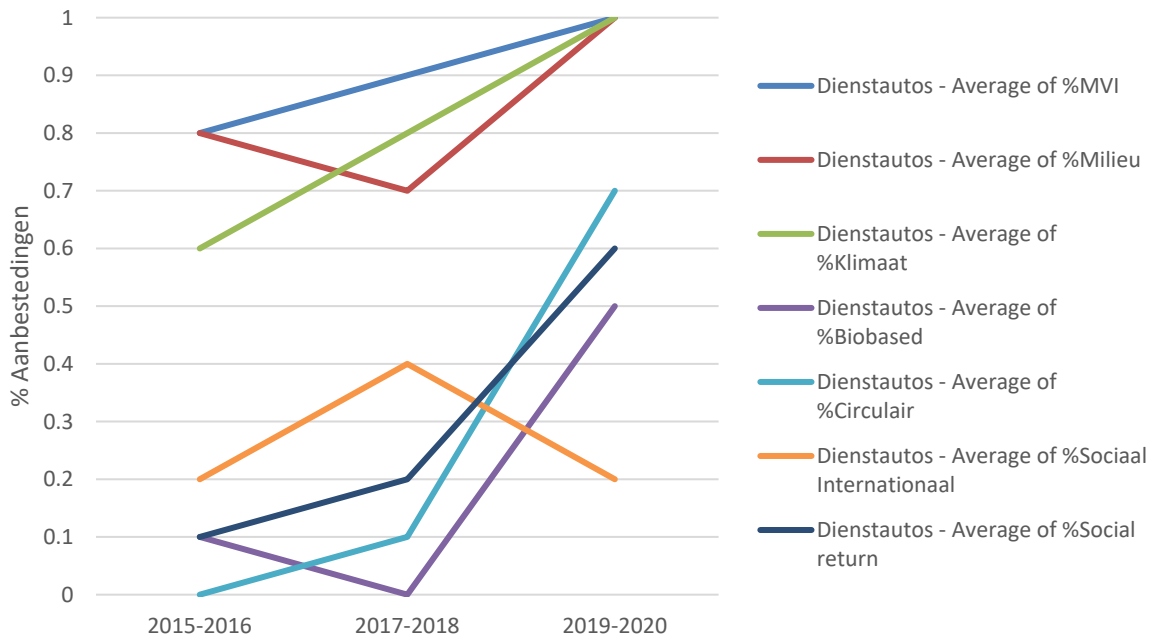
Alle tien aanbestedingen pasten MVI toe. Zeven stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, zes stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant en vier stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieuus van de MVI criteriatool. Twee stelden strengere eisen die verder niet zijn opgenomen in de ambitieniveaus van deze criteriatool. Negen aanbestedingen stelden gunningscriteria.

Figuur 18.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor dienstauto's.

Tien aanbestedingen zetten in op het thema Klimaat. Dit wordt gedaan door eisen te stellen aan o.a. de maximale CO₂-uitstoot van de dienstauto's, de rolweerstand van banden en het gebruik van alternatieve brandstoffen/elektrische aandrijving. Bij twee aanbestedingen worden expliciet de eisen uit de MVI criteria tool uitgevraagd. Tien aanbestedingen stellen eisen op het thema milieu, het gaat hier met name om eisen ten aanzien van uitlaatgas emissies, Euro-normering en alternatieve brandstoffen. Zeven aanbestedingen besteden aandacht aan het thema circulair door te vragen naar een plan van aanpak waarin aandacht aan circulaire oplossingen gegeven dient te worden als onderdeel van de gunning. Een aanbesteding stelt een opvallende eis dat de leverancier instaat moet zijn om bestaande auto's om te bouwen tot elektrisch en waterstof aangedreven auto's. Vijf aanbestedingen besteden aandacht aan het thema Biobased. Dit doen ze door eisen te stellen ten aanzien van brandstoffen zoals biogas en HVO diesel. Bij twee aanbestedingen worden expliciet de eisen uit de MVI criteria tool uitgevraagd. Bij andere aanbestedingen wordt er gevraagd naar een plan van aanpak voor o.a. alternatieve brandstoffen waaronder biobased brandstoffen kunnen vallen. Zes aanbestedingen besteden aandacht aan het thema Social return en hebben dit als eis opgenomen in de uitvraag. Twee aanbestedingen zetten in op het thema Social International door het stellen van eisen. Eén van de aanbestedingen vraagt expliciet naar de internationale sociale voorwaarden die van toepassing zijn in het beleid van de Rijksoverheid.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 18.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren

In vergelijking met voorgaande jaren wordt MVI vaker ingezet bij aanbestedingen. De grootste stijging in vergelijking met de vorige periode is op de thema's Circulair (+60%-punt), Biobased (+50%-punt) en Social Return (+40%-punt). Ook op thema's milieu (+30%-punt) en klimaat (+20%-punt) is een toename te zien. Het thema Sociaal Internationaal komt minder terug dan in de vorige periode (-20%-punt) en zit daarmee op hetzelfde niveau als in de periode 2015-2016. We zien dat de uitvraag op dienstauto's met alternatieve brandstoffen en elektrische aandrijving steeds vaker voorkomt en onderdeel wordt van de gang van zaken. In deze monitoringsperiode is het Klimaatakkoord gepresenteerd (28 juni 2019) door het Kabinet, waarin afspraken zijn opgenomen over het verduurzamen van de mobiliteitssector in Nederland.³ Binnen de Rijksoverheid en decentrale overheden is daarmee meer aandacht gekomen op het verduurzamen van de inkoop van dienstauto's, wat een verklaring kan zijn voor de grotere inzet op MVI.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen in de steekproef. In gespreken is aan de aanbestedende diensten een aantal basisvragen gesteld. Daarnaast zijn we ook in detail ingegaan over de aanbestedingen zelf. De basis vragen bestonden uit:

- Wat is de verwachte omvang in euro's? Wat is de daadwerkelijke omvang in euro's?
- Wat hebben jullie in de uitvraag opgenomen aan MVI?
- Wat was de variatie in duurzame ambities binnen de verschillende inschrijvingen?

³ [Mobiliteit | Klimaatakkoord](#); laatst bezocht op 30-11-2022

- Wat is er uiteindelijk geleverd? In hoeverre is daarbinnen voldaan aan de afgesproken MVI-eisen/criteria?
- Zou er iets anders zijn ingekocht als er geen rekening gehouden zou zijn met MVI?
- Is de MVI-inkoop anders dan wat er gemiddeld op de markt is?
- Hoeveel euro's of fte is er uiteindelijk aan Social return geleverd?

Specifiek voor de dienstauto's waarop MVI is uitgevraagd:

- Wat is per ingekochte dienstauto:
 - Het merk en model?
 - Het type (alternatieve) brandstof?
 - Het (gemiddelde) aantal gereden km op jaarbasis?
 - De CO₂-uitstoot in gram/km?
 - De Euronorm?
 - Het aantal jaren dat het in gebruik zal zijn?

Tien van de tien aanbestedingen hadden een vorm van MVI toegepast. Bij tien aanbestedingen is het gelukt om in contact te komen met de inkoper of contractmanager, waarvan zeven bereidwillig waren om te helpen en de overige drie gaven aan niet aan het onderzoek mee te willen werken vanwege werkdruk en één niet vanwege ziekte verzuim. Vier van deze zeven aanbestedende diensten hadden ook daadwerkelijk gegevens beschikbaar, en bij de rest heeft herhaaldelijk schriftelijk en telefonisch contact niet geleid tot het verkrijgen van een antwoord op de vragen. Bij drie aanbestedingen hebben we uiteindelijk een effect kunnen kwantificeren.

Stap 5: Kwantificeren

Per aanbesteding wordt met de beschikbare informatie en verzamelde aanbestedingsgegevens een schatting gemaakt van het effect van MVI. Dit wordt per MVI-thema op twee manieren geduid; eerst in termen van het aantal euro's dat wordt ingezet per thema en vervolgens in termen van specifieke (milieu)indicatoren per thema.

Milieu, Klimaat en Circulair

Bij drie aanbestedingen kon de effectmeting worden gedaan op basis van de geleverde dienstauto's met alternatieve brandstoffen/elektrische aandrijving; één hiervan had marktstandaard diesel voertuigen ingekocht waardoor geen MVI winst is behaald. De vermeden emissies zijn berekend door de uitstoot van dienstauto's met alternatieve aandrijving af te trekken van de uitstoot als de aandrijving conventioneel (diesel) zou zijn. De berekening is gemaakt met de Rekentool Milieueffecten Transport: <https://www.pianoo.nl/nl/document/17075/rekentool-milieueffecten-transport>.

Biobased

In één aanbestedingen worden naast dienstauto's met alternatieve aandrijving ook een dienstvoertuig geleverd dat gebruikt maakt van HVO diesel. Het effect van dit laatste voertuig is onderstaand opgenomen onder het thema Biobased.

Social return

Bij één aanbesteding kregen wij het antwoord dat Social return (SROI) wel is belegd en wordt gemonitord, maar dat SROI tot op heden nog niet is toegepast en dit nog wel kan gebeuren voor het einde van de contractperiode. Deze aanbestedingen nemen wij mee in de effectberekening.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

In de onderstaande Tabel 18.3 is op basis van de voorgaande effectverwachting het geschatte aantal euro's weergegeven dat per MVI-thema wordt geïnvesteerd.

Tabel 18.3 Aantal euro's geïnvesteerd in (verwachte) MVI-winst voor de steekproef over de hele contractperiode.

MVI-thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	3.700.000
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	3.700.000
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar Circulaire Economie	€	3.700.000
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	2.300.000
Social return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in Social return	€	1.400.000
ISV	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in Sociale Internationale Voorwaarden	€	-

Effect van MVI in vermeden emissies

In de onderstaande Tabel 18.4 is op basis van aanbestedingsgegevens over de ingekochte dienstauto's, gereden kilometers en contractwaarde de geschatte hoeveelheid vermeden klimaat- en milieu-emissies weergegeven.

Tabel 18.4 Overzicht MVI winst in de steekproef voor thema's Klimaat, Milieu, Circulair en Social Return

MVI-thema	Hoeveelheid	Eenheid
Klimaat	549	ton CO ₂ -eq
Milieu	1	ton NO _x
Milieu	0,03	ton PM
Circulair	6389	ton olie-eq
Social return	41500	euro

Stap 6: Extrapolatie

In deze stap worden de resultaten voor de steekproef geëxtrapoléerd naar de hele productgroep om een schatting te geven van de totale milieuwinst die binnen de aanbestedingsperiode 2019-2020 is behaald door het toepassen van MVI.

De totale omvang van alle aanbestedingen in de productgroep dienstauto's voor de periode 2019-2020 (n = 113) is 0,43 miljard euro over de hele contractperiode. De resultaten uit de steekproef zijn op basis van deze totale omvang geëxtrapoleerd. Er is aangenomen dat de totale populatie dezelfde verhouding aan MVI effect heeft als in de steekproef. Dit levert een bijdrage van 26 FTE aan Social return en een besparing verwacht worden van: 8700 ton CO₂-eq, 9 ton NO_x, 0,5 ton fijnstof en 100.000 ton olie-eq; zie onderstaande Tabel 18.5.

Tabel 18.5 Geëxtrapoleerde MVI-winst voor de gehele populatie

MVI-thema	Hoeveelheid	Eenheid
Klimaat	8685	ton CO ₂ -eq
Milieu	9	ton NO _x
Milieu	0,5	ton PM
Circulair	101061	ton olie-eq
Social return	656395	euro
Social return	26	FTE

19 Wegen

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Wegen alle wegtypen die onderscheiden zijn in het keuzemodel wegconstructies van CROW;

- Hoofdwegennet
- Zwaar belaste weg
- Gemiddeld belaste weg
- Licht belaste weg
- Weg in woongebied
- Weg in verblijfsgebied
- Fietspaden
- voetpaden

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 215 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Er zijn geen aanbestedingen afgevallen (Tabel 19.1).

Tabel 19.1 Aanbestedingen in de longlist voor de productgroep wegen en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal Populatie	Aantal steekproef
45233141	Wegenonderhoud	52	4
45233222	Bestratings- en asfalterwerkzaamheden.	42	3
45233120	Wegenbouwwerken.	13	0
45233000	Aanleg van snelwegen en wegen	13	0
45233100	Bouwwerkzaamheden voor hoofdwegen en wegen	13	1
45233220	Wegdekwerkzaamheden voor wegen	7	1
45432112	Aanbrengen van bestrating.	7	0
45232440	Aanleggen van rioleringsbuizen.	5	0
45233139	Onderhoud van hoofdwegen.	5	0
45220000	Civieltechnische en bouwwerkzaamheden	5	0
45200000	Volledige of gedeeltelijke bouw- en civieltechnische werkzaamheden	5	0
45232400	Bouwwerkzaamheden voor riool	4	0
45112000	Graafwerkzaamheden en grondverzet	3	0
45236000	Aanbrengen van verharding.	3	0
45233140	Wegwerkzaamheden	3	0
45000000	Bouwwerkzaamheden	3	1

CPV-code (main)	Omschrijving	Aantal Populatie	Aantal steekproef
45233252	Wegdekwerkzaamheden voor straten	2	0
77310000	Beplanten en onderhouden van groengebieden	2	0
45230000	Aanleggen van pijpleidingen, communicatielijnen en stroomleidingen, autowegen, wegen, vliegvelden en spoorlijnen; verhardingen.	2	0
45233162	Aanleggen van fietspad.	2	0
45221240	Bouwen van tunnels	2	0
45222000	Civieltechnische werkzaamheden, met uitzondering van bruggen, tunnels, schachten en ondergrondse doorgangen	1	0
45233126	Bouwen van ongelijkvloerse kruising.	1	0
45235210	Vernieuwen van wegdek van start- of landingsbaan.	1	0
45233130	Bouwwerkzaamheden voor hoofdwegen.	1	0
45233200	Diverse oppervlaktewerkzaamheden	1	0
45233300	Funderingswerkzaamheden voor (hoofd)wegen, straten en voetpaden.	1	0
45221111	Bouwen van verkeersbrug.	1	0
45233123	Bouwen van secundaire weg.	1	0
14212400	Grond	1	0
45233121	Aanleg van hoofdweg	1	0
45233128	Bouwen van rotonde.	1	0
45233320	Funderingswerkzaamheden voor wegen	1	0
45112500	Grondverzet	1	0
45233210	Wegdekwerkzaamheden voor hoofdwegen	1	0
45100000	Bouwrijp maken van terreinen	1	0
44113600	Bitumen en asfalt	1	0
45221100	Bruggenbouwwerkzaamheden.	1	0
50800000	Diverse reparatie- en onderhoudsdiensten	1	0
45112730	Landschappelijke vormgeving van wegen en snelwegen	1	0
45112710	Landschappelijk ontwerp voor groenzones	1	0
45233229	Onderhoud van bermen	1	0
45240000	Waterbouwwerkzaamheden	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 715 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

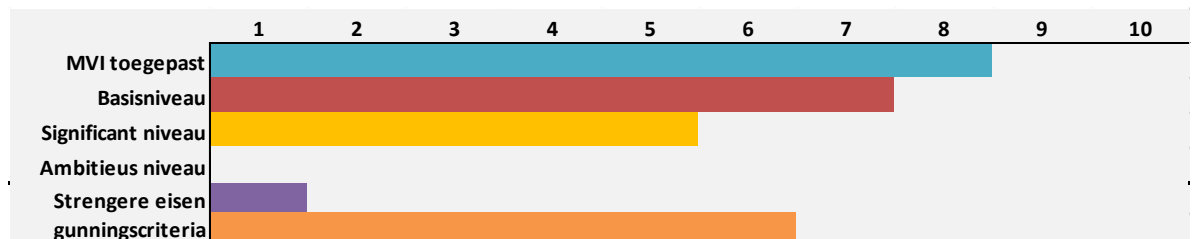
Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte zes aanbestedingen van gemeentes, drie aanbestedingen van provincies en één aanbesteding van een vervoerder, zie Tabel 19.2. De steekproef vertegenwoordigt ongeveer 7% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 47 miljoen euro.

Tabel 19.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

TypeAD	Aantal populatie	Aantal steekproef
Gemeenten	119	6
Provincies	66	3
Agentschappen	10	0
Waterschappen	8	0
Uitvoeringsorganisaties	6	0
Havenbedrijven	2	0
Vervoerders	1	1

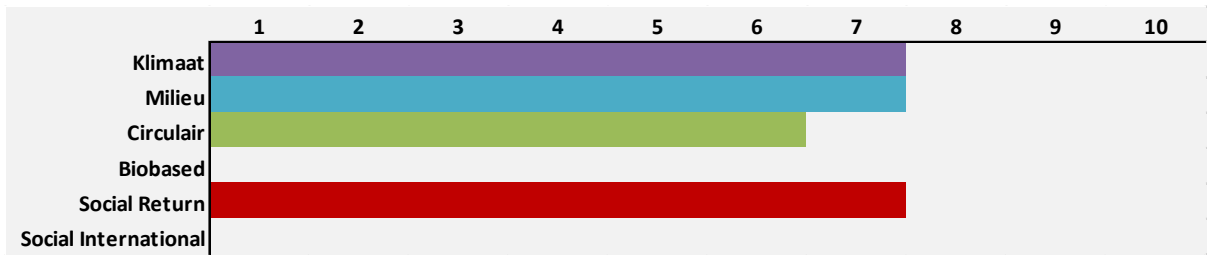
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 19.1 en Figuur 19.2.

Figuur 19.1 Score op MVI voor de productgroep Wegen

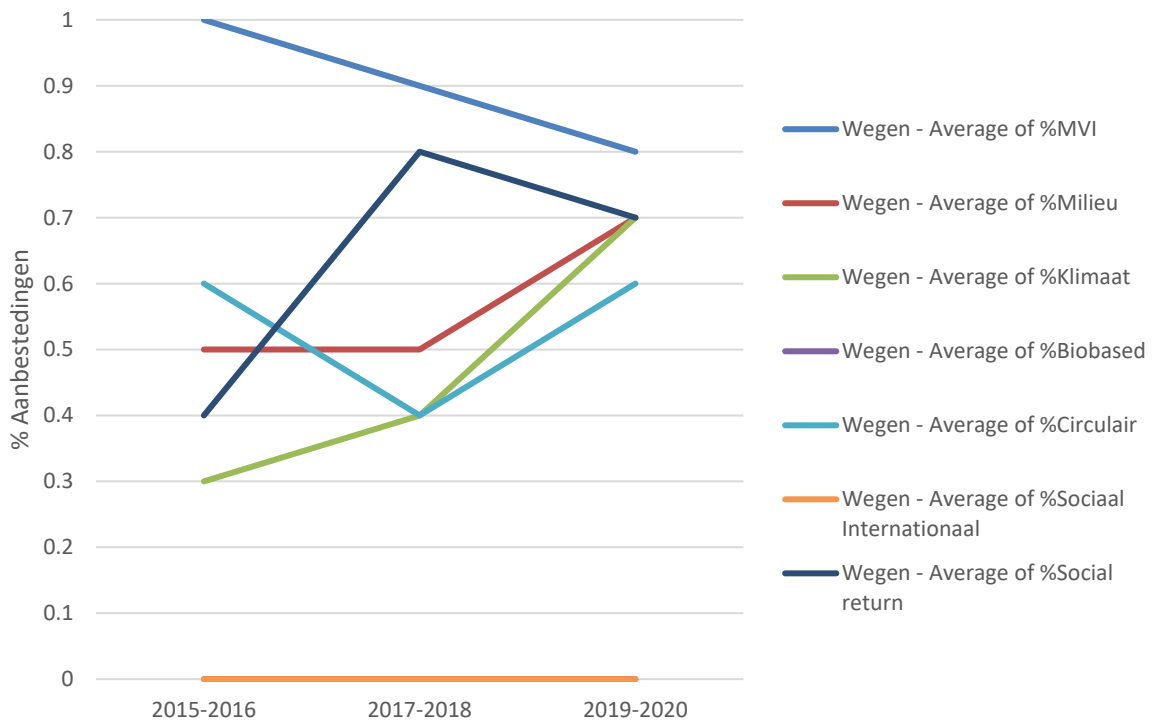
Acht van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Zes stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis uit de MVI-criteriatool, vijf stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, geen van de aanbestedingen stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus en één stelde eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Zes aanbestedingen stelden gunningscriteria.

Figuur 19.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor Wegen

Zeven aanbestedingen besteedden in hun uitvraag aandacht aan het thema klimaat, dit deden ze door te vragen naar de CO₂ prestatieladder, te vragen naar de MKI waarden van het asfaltmengsel (waarbij uitgesproken wordt dat CO₂-reductie een doel is) en te vragen naar voertuigen met duurzame brandstoffen. Zeven aanbestedingen besteedden aandacht aan het thema milieu. Dit kwam naar voren door in te zetten op de MKI van het asfalt en eisen te stellen aan de voertuigen die minimaal Euroklasse VI moeten hebben. Circulariteit kwam naar voren bij zes aanbestedingen. Dit kwam naar voren door eisen te stellen aan het secundair toeslagmateriaal in het asfalt en hergebruik van elementen. Geen van de aanbestedingen besteedde aandacht aan de thema's biobased of internationale sociale voorwaarden. Zeven aanbestedingen besteedden aandacht aan het thema social return.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 19.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren

In vergelijking met voorgaande jaren wordt MVI minder vaak ingezet bij aanbestedingen. De thema's milieu (+20%-punt) en klimaat (+30%-punt) worden wel vaker toegepast dan vorige jaren. Circulair komt net

zo vaak voor in 2019-2020 als in 2015-2016, maar vaker dan in 2017-2018 (+20%-punt). Het thema social return komt vaker terug dan in 2015-2016 (+30%-punt), maar iets minder vaak dan in 2017-2018 (-10%-punt). De thema's biobased en sociaal internationaal komen net als voorgaande jaren niet terug.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was verwerkt, telefonisch en via de mail. Acht van de tien aanbestedingen hadden een vorm van MVI toegepast. Voor zeven aanbestedingen is het gelukt om in contact te komen met de inkoper, deze waren allemaal bereidwillig om te helpen. Vijf aanbestedende diensten hadden ook daadwerkelijk gegevens beschikbaar en bij vier aanbestedingen hebben we een effect kunnen kwantificeren.

In gesprekken is aan de aanbestedende diensten een aantal basisvragen gesteld. Daarnaast zijn we ook in detail ingegaan over de aanbestedingen zelf. De basisvragen bestonden uit:

- Klopt het beeld dat we hebben van de aanbesteding? Is ingezet op de door ons geïdentificeerde MVI criteria? Zijn er daarnaast nog andere duurzaamheidseisen gesteld?
- Zijn de gevraagde MVI criteria ook gerealiseerd?
- Wat is de verwachting dat deze eisen/gunningscriteria opleveren?
- Is er een MKI berekening gedaan van het bouwwerk dan wel een berekening gedaan van de milieuwinst die de duurzame maatregelen opgeleverd hebben?
- Denkt u dat u met deze aanbesteding een duurzamere weg heeft gekregen dan marktstandaard (wanneer u geen MVI eisen had gesteld)?
- Uit de aanbestedingsdocumenten blijft het onduidelijk wat de financiële omvang van de aanbesteding was, kunt u mij vertellen wat de omvang was?

Het beeld dat we met de inputmonitor gevormd hadden over de mate en wijze van toepassen van MVI kwam goed overeen met het beeld dat we kregen vanuit de interviews. Wel zitten er grote verschillen tussen de manier waarop inkopers zelf kijken naar hoe duurzaam hun aanbesteding is. Social return wordt vaak genoemd als een standaard eis vanuit de organisatie. Ook wordt door sommige aanbestedende diensten benadrukt dat er ook al veel duurzaamheidswinst gemaakt kan worden vanuit het ontwerp en dat dit niet altijd duidelijk naar voren komt bij de aanbesteding.

Bij drie aanbestedingen is de milieukostenindicator (MKI) gebruikt als gunningscriterium, waarbij een lagere MKI een hogere fictieve korting gaf. Bij twee andere aanbestedingen is de MKI ook gebruikt maar als eis aan het asfaltmengsel om minimaal aan een bepaalde MKI te voldoen. Bij twee aanbestedingen was de MKI-berekening nog niet gedaan of wilde de aanbestedende dienst (AD) de MKI berekening niet delen. Van de overige drie aanbestedingen hebben we de eindresultaten van de MKI-berekening van het asfaltmengsel gekregen, uitgedrukt in bespaarde MKI-score ten opzichte van een referentie. Het bleek bij deze

berekeningen om (versimpelde) MKI-berekeningen te gaan die niet uitgesplitst waren naar verschillende onderliggende resultaten. De aanbestedende diensten die de MKI hebben ingezet als methode gaven aan hiermee ook een stap te zetten richting een circulaire economie. Hierbij ging het om hergebruik van elementen of om het nemen van circulaire maatregelen in het asfaltmengsel.

Eén aanbesteding had een soort van keuzemenu aan mogelijke maatregelen, waarbij de aannemer op vier focusgebieden in kon zetten [RIVM 161]. Aannemers konden inzetten op energie & klimaat, circulaire economie, minimale footprint en sociale inclusie. Bij deze aanbesteding is het echter onduidelijk gebleven op welke specifieke focusgebieden is ingezet.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu

Vijf aanbestedingen hebben de MKI gebruikt bij hun aanbesteding. Op basis van MKI-berekening zou het mogelijk moeten zijn om een effect op het thema klimaat te kunnen kwantificeren. Echter omdat we enkel de eindresultaten van de MKI berekening hebben gekregen hebben we hier geen effect op het thema milieu kunnen kwantificeren.

Klimaat

Van drie aanbestedingen hebben we de winst, uitgedrukt in bespaarde MKI, gekregen. De MKI is opgebouwd uit verschillende onderliggende impactcategorieën, waarvan klimaat er één is. Terugrekenen van MKI naar klimaatimpact is erg discutabel, want hiervoor moeten we weten welk aandeel van de MKI veroorzaakt wordt door schade aan het klimaat. Als aandeel van klimaat in de MKI voor asfalt doen we de aanname dat het gaat om 50% (EcoReview, 2021). De milieukosten voor CO₂-eq in de MKI is 0.05 per kg (CE Delft, 2017).

Eén aanbesteding had een MKI besparing van 25.251, dit vertaalt zich tot een besparing van 252.510 kg CO₂-eq.

Eén aanbesteding had een MKI besparing van 139.661, dit vertaalt zich tot een besparing van 1.396.614 kg CO₂-eq.

Eén aanbesteding had een MKI besparing van 13.664, dit vertaalt zich tot een besparing van 136.637 kg CO₂-eq. Dit maakt een totaal van 1.785.761 kg CO₂-eq dat bespaard is binnen de steekproef.

Circulair

Zes aanbestedende diensten hebben ingezet op circulariteit. Hierbij gaat het om hergebruik van elementen of circulaire maatregelen in het asfaltmengsel. Inkopers gaven echter aan dat het hergebruik van elementen marktstandaard is. De MKI-berekeningen hebben we niet in kunnen zien, waardoor we geen inschatting kunnen maken van hoeveel materiaal is hergebruikt in het asfalt. Hiermee is de winst op het vlak van circulariteit dat we op MVI kunnen schrijven nul.

Biobased

Geen van de aanbestedingen refereerde naar de transitie richting een biobased economie. De winst die op basis van MVI extra geboekt kan worden op het gebied van biobased is dus nul.

Social return

Vijf aanbestedingen hebben ingezet op SROI. Uit interactie met de inkopers blijkt dat er in totaal voor €401.921 aan SROI is uitgegeven. Dit komt neer op 16 fte aan SROI.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

De omvang van de zeven aanbestedingen die een effect hebben gehad op het thema milieu hadden samen een totale omvang van 35,4 miljoen euro.

De omvang van de zeven aanbestedingen die in hebben gezet op het thema klimaat was 35,4 miljoen euro.

De omvang van de vijf aanbestedingen die een effect hebben gehad op social return was 18,3 miljoen euro.

Stap 6: Extrapolatie

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 1786 ton CO₂-eq bespaard. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderGuide voor 2019-2020 gezamenlijk, komen we tot een geschatte CO₂-eq besparing van 29.728 ton CO₂-eq.

Tabel 19.3 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie voor CO₂-eq (kg)

	Omvang (euro)	Vermeden CO₂-eq (kg)
Steekproef	€ 41.382.000	1.785.761
Populatie	€ 688.918.000	29.728.752

In de gehele steekproef is naar schatting door MVI 401.921 euro aan SROI ingezet. Als we dit extrapoleren naar de som van alle aanbestedingen in TenderGuide voor 2019-2020 gezamenlijk, komen we tot een geschatte SROI inzet van 6.691.000 euro.

Tabel 19.4 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie voor grondstoffenbesparing (kg).

	Omvang (euro)	Gerealiseerde SROI (euro)	Gerealiseerde SROI (fte)
Steekproef	€ 41.382.000	401.921	16,1
Populatie	€ 688.918.000	6.691.000	268

Referenties

EcoReview, 2021. MRA Klimaatneutrale en circulaire inkoop. Handreiking asfalt en beton.

CE Delft, 2017. Handboek Milieuprijzen 2017

20 Openbare Verlichting

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Openbare Verlichting alle verlichting in de openbare ruimte. Binnen deze productgroep is sprake van zowel beheer als vernieuwing, waarvoor lampen, armaturen en masten worden aangeschaft. Aanbestedingen gaan zowel over ontwerp, realisatie en onderhoud (PIANOO, Milieucriteria voor het maatschappelijk verantwoord inkopen van openbare verlichting, maart 2017; mvicriteria.nl, 2022).

Stap 1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen, dit resulteerde in een lijst met 48 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 48 aanbestedingen (Tabel 20.1).

Tabel 20.1 Aanbestedingen in de longlist en de steekproef voor de productgroep openbare verlichting en de betreffende CPV codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Longlist	Steekproef
50232100	Onderhoud van straatverlichting	12	2
34993000	Straatverlichting	9	1
45316110	Installeren van straatverlichtingsuitrusting.	7	2
45316100	Installeren van buitenverlichting.	4	2
50232000	Onderhoud van installaties voor straatverlichting en verkeerslichten	3	1
45316000	Installeren van verlichting en signaleringssystemen	2	1
31500000	Verlichtingsuitrusting en elektrische lampen	2	0
34928500	Straatverlichtingsuitrusting	2	0
44322200	Kabelaansluitingen	1	1
31527210	Lantaarns.	1	0
50232110	Gebruiksklaarmaken van installaties voor straatverlichting	1	0
34928510	Straatlichtmasten	1	0
50230000	Reparatie, onderhoud en aanverwante diensten voor wegen en andere uitrusting	1	0
31527200	Buitenverlichting	1	0
45222000	Civieltechnische werkzaamheden, met uitzondering van bruggen, tunnels, schachten en ondergrondse doorgangen	1	0

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer 98 miljoen euro. Voor deze schatting is gebruikgemaakt van de beschikbare aanbestedingsgegevens over de omvang van de aanbesteding.

Stap 2: Steekproef

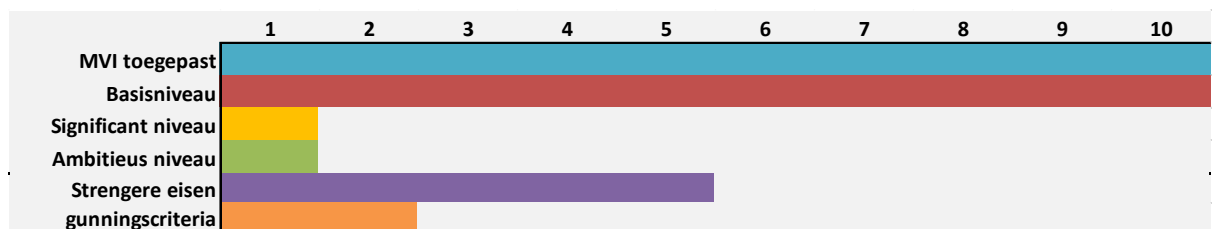
Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van tien aanbestedingen. De steekproef bevatte acht aanbestedingen van gemeentes, één aanbesteding van een uitvoeringsorganisatie en één aanbesteding van en school. De steekproef vertegenwoordigt 17% van de totale geschatte omvang, ofwel ongeveer 17 miljoen euro.

Tabel 20.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

Type AD	Longlist	Steekproef
Gemeenten	46	8
Uitvoeringsorganisaties	1	1
Scholen	1	1

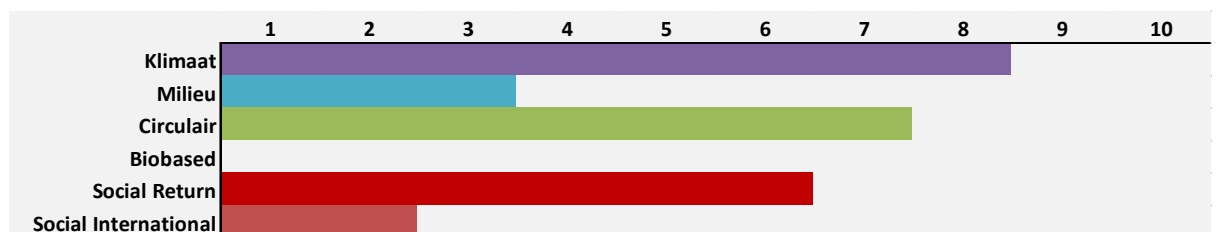
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de tien aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 20.1 en Figuur 20.2.

Figuur 20.1 Score op MVI voor de productgroep openbare verlichting

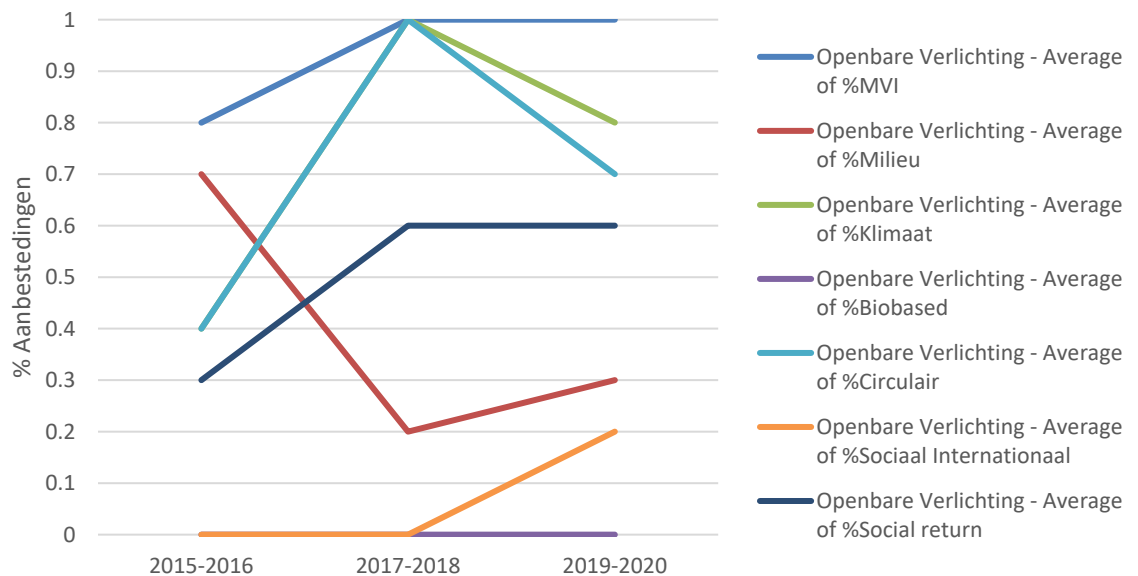
Alle tien aanbestedingen in de steekproef pasten MVI toe. Tien stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, één stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, één stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus van de MVI-criteriatool. Vier stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van deze criteriatool. Twee stelden gunningscriteria.

Figuur 20.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor openbare verlichting

Acht aanbestedingen besteden aandacht aan het thema klimaat. Dit doen ze door te vragen naar dimbare LED-verlichting. Het thema milieu komt bij drie aanbestedingen terug, door rekening te houden met de (milieu)veiligheid en gezondheid. Circulariteit komt bij zeven aanbestedingen terug, door te vragen naar LED-verlichting met langere levensduur (>100.000 branduren). Social return komt bij zes aanbestedingen terug en bij twee aanbestedingen komt sociaal internationaal terug.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 20.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren

De hoeveelheid aanbestedingen die aandacht besteden aan MVI ten opzichte van 2015-2016 is toegenomen (+20%-punt). Ten opzichte van 2015-2016 is de aandacht voor circulair toegenomen (+30%-punt), ten opzichte van 2017-2018 zien we echter een afname van 30%-punt. Social return is gelijk gebleven ten opzichte van de periode 2017-2018 en toegenomen ten opzichte van 2015-2016 (+30%-punt). Sociaal internationaal is ten opzichte van 2017-2018 toegenomen (+20%-punt). Aandacht voor het thema milieu is ten opzichte van 2015-2016 afgenomen (-50%-punt), maar gelijk gebleven ten opzichte van 2017-2018, dit is omdat we de installatie van LED-lampen nu als standaard zien. Het thema biobased komt net als voorgaande jaren niet naar voren in aanbestedingen voor openbare verlichting.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Er is contact opgenomen met de inkopers en contractmanagers van de aanbestedingen waarin MVI was verwerkt, telefonisch en via email. Acht van de tien aanbestedende diensten waren bereid mee te werken aan het onderzoek middels een interview en vragenlijst. Bij twee aanbestedende diensten is het niet gelukt om de juiste persoon te pakken te krijgen. Twee aanbestedende diensten hebben wel meegewerkt met het onderzoek, maar konden niet alle gegevens aanleveren. Zes aanbestedende diensten hebben gegevens aangeleverd, maar bij geen van deze aanbestedende diensten was er een effect van MVI te kwantificeren.

Aan de aanbestedende diensten zijn een aantal basisvragen gesteld en er is in detail gesproken over de wijze van aanbesteden en de overwegingen die men heeft gemaakt in de uiteindelijke keuze voor leverancier/contracthouder en invulling van het project. De basisvragen die gesteld zijn waren:

- Zijn de gevraagde MVI criteria ook gerealiseerd?
- Wat is de verwachting dat deze eisen/gunningscriteria opleveren?

- Is er bij deze aanbesteding een duurzaamheidsberekening gedaan zoals een MKI berekening? Zo ja, zouden we die in mogen zien?
- Denkt u dat er met deze aanbesteding een duurzamer product hebt gekregen dan marktstandaard, wanneer u geen MVI had toegepast bij de aanbesteding?
- Wat was de omvang van de aanbesteding?

Het gevormde beeld uit de inputmonitor, over hoe en op wat voor manier MVI in de aanbesteding was toegepast, kwam goed overeen met de informatie die we halen uit de interviews. Alle aanbestedingen besteden in hun aanbesteding aandacht aan MVI. In praktijk blijkt de aandacht voor MVI echter nog wel eens tegen te vallen. Eén inkoper gaf zelf al aan dat er weinig ambitieus was uitgevraagd. Eén inkoper gaf ook aan dat zijn aanbesteding niet de meest ambitieuze aanbesteding was op het gebied van duurzaamheid.

Stap 5: Kwantificeren

Milieu

Eén aanbesteding benoemde de noodzaak voor een veiligheids- en gezondheidsplan. Dit plan bleek echter een wettelijke verplichting waar aan voldoen moest worden. Er kon om deze reden dus geen effect op het thema milieu door toepassing van MVI berekend worden.

Klimaat

Zes aanbestedingen vroegen om dimbare ledverlichting. Echter ging het in alle gevallen om vervanging van afgeschreven verlichting. Enkel het actief vervangen van spaarlampen en oude armaturen voor led rekenen we onder vernieuwend en kwantificeren we een effect. Het effect dat we kunnen rekenen door toepassing van MVI op het thema klimaat is dus nul.

Circulair

Vijf aanbestedingen hadden aandacht voor langere levensduur van de lampen. Echter werd over de langst gevraagde levensduur, van minimaal 100.000 uur, gemeld dat dit niet een eis is die verder gaat dan marktstandaard. Verder werd er gevraagd om een beschrijving te geven van hoe circulariteit vorm had gekregen binnen de. Het is onduidelijk gebleven hoe circulariteit in deze aanbesteding uiteindelijk vorm heeft gekregen. Het effect dat we kunnen rekenen door toepassing van MVI op het thema circulariteit is dus nul.

Biobased

Geen van de aanbestedende diensten heeft ingezet op het thema biobased. Het effect dat we kunnen rekenen door toepassing van MVI op het thema biobased is dus nul.

Social return

Zeven aanbestedingen besteden in hun aanbesteding aandacht aan SROI. Eén gaf bij de interviews aan dat SROI uiteindelijk niet is toegepast. De overige zes aanbestedingen hebben geen gegevens aangeleverd over SROI waardoor niet kon worden gecontroleerd of SROI

ook daadwerkelijk is toegepast en hoeveel er naar SROI is gegaan. Het effect op SROI is daarmee nul.

Stap 6: Extrapolatie

Op basis van de geleverde gegevens kon er geen extrapolatie gemaakt worden van het MVI effect.

21 Gas

In de productgroepen-indeling van het Rijk omvat de productgroep Gas alle gas die van het openbare gasnet en via transport over de weg betrokken wordt door een eindverbruiker. Het gas is gewonnen uit gasproductievelden in binnen- en buitenland en/of uit biomassa.

Stap1: Longlist

Een longlist is opgesteld door TenderGuide op basis van CPV-codes en TenderGuide's eigen zoektermen. Dit resulteerde in een lijst met 60 aanbestedingen. Deze lijst is handmatig doorgelopen en op basis van de omschrijving opgeschoond. Dit resulteerde in een definitieve longlist van 59 aanbestedingen (Tabel 21.1).

Tabel 21.1 Aanbestedingen in de longlist voor de productgroep Gas en de betreffende CPV-codes

CPV-code (main)	Omschrijving	Longlist (N)	Steekproef (n)
71314000	Energie en aanverwante diensten	1	0
09000000	Aardolieproducten, brandstof, elektriciteit en andere energiebronnen	17	4
09100000	Brandstoffen	1	0
09120000	Gasvormige brandstoffen	2	1
09123000	Aardgas	28	2
09200000	Aardolie, steenkool en olieproducten	1	0
09300000	Elektriciteit, verwarming, zonne- en kernenergie	1	0
09310000	Elektriciteit	8	3
	Totaal	59	10

De totale geschatte omvang van de longlist is ongeveer € 490 miljoen. Voor deze schatting is de gemiddelde prijs per m³ uit de steekproef vermenigvuldigd met het gasvolume van de totale populatie.

Stap 2: Steekproef

Uit de steekproef is een gestratificeerde steekproef genomen van 10 aanbestedingen. De steekproef bevatte twee aanbestedingen van een gemeente, drie van niet gecategoriseerde organisaties (in dit geval twee inkoop samenwerkingen van scholen en één inkoop samenwerking van gemeenten), een ziekenhuis, een provincie, een onderwijsinstelling en een onderzoeksinstituut, zie Tabel 21.2. De steekproef vertegenwoordigt 105.320.000 Nm³ ofwel € 60 miljoen euro, dat is 12% van de longlist.

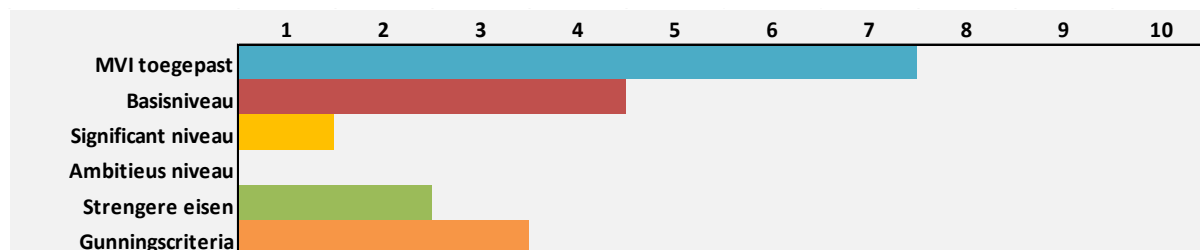
Tabel 21.2 Aantal aanbestedingen naar type aanbestedende dienst

Type aanbestedende dienst	Longlist N	Steekproef n
Gemeenten	15	2
Onbekend	10	3
Uitvoeringsorganisaties	1	1
Ziekenhuizen	2	1
Provincies	1	1

Type aanbestedende dienst	Longlist N	Steekproef n
Onderwijs/universiteiten	15	1
Onderzoeksinstituten	1	1
Bibliotheken	1	0
Havenbedrijven	1	0
Zelfstandige bestuursorganen	1	0
Inkoopsamenwerkingen	1	0
Intergemeentelijke sociale dienst	1	0
Musea	1	0
Netwerkbedrijven	2	0
Omroeporganisaties	1	0
Politie	1	0
Veiligheidsregio's	1	0
Waterschappen	1	0
Waterbedrijven	1	0
Zelfstandige bestuursorganen	1	0

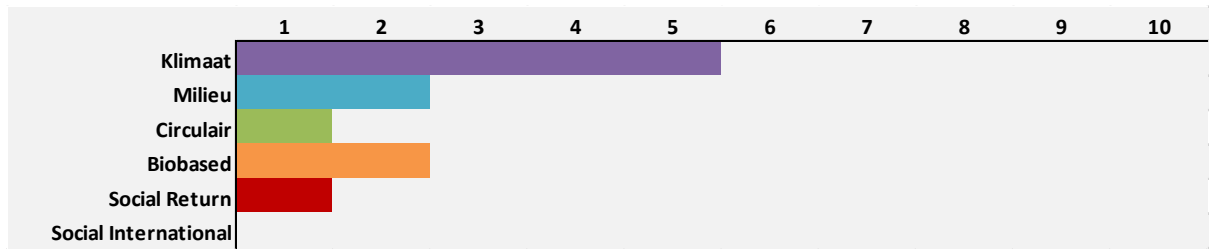
Stap 3: Aanbestedingsteksten

Van de 10 aanbestedingen binnen de steekproef zijn de aanbestedingsteksten doorgenomen en gescoord op MVI. Dit is herhaald door een tweede onderzoeker. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 21.1 en Figuur 21.2.

Figuur 21.1 Score op MVI voor de productgroep gas

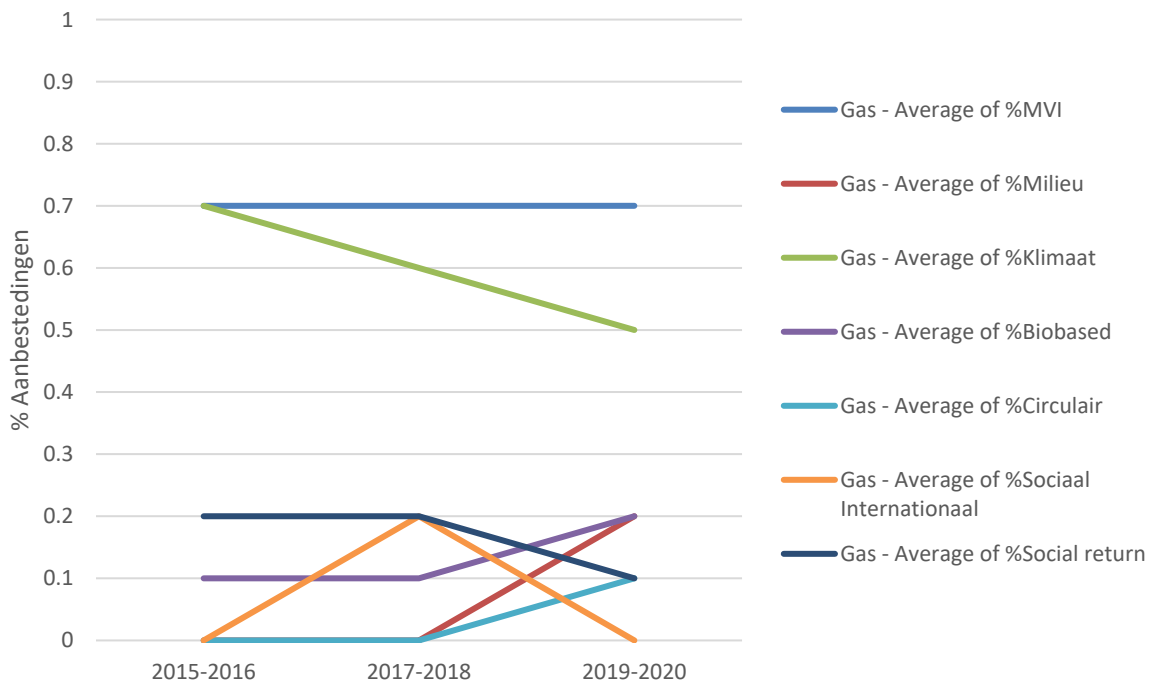
Zeven van de tien aanbestedingen pasten MVI toe. Vier aanbestedende diensten stelden eisen overeenkomstig met ambitieniveau basis, één stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau significant, geen van de aanbestedingen stelde eisen overeenkomstig met ambitieniveau ambitieus (deze eisen zijn voor deze periode ook nog niet uitgewerkt op mvicriteria.nl) en twee van de aanbestedingen stelden eisen die verder gingen dan de ambitieniveaus van de MVI criteriatool. De strengere eisen waren het opnemen van een bandbreedte voor gecontracteerd gasvolume met groen gas certificaten (GGC's) zoals in een suggestie wordt genoemd op mvicriteria.nl. Groen gas is hernieuwbaar gas dat ontstaan is uit de vergisting van bijvoorbeeld GFT of rioolwaterzuiveringsslib. Daarnaast stelde één aanbestedende dienst al strengere eis dat al het groen gas uit bestaande of nieuwe Nederlandse projecten afkomstig moet zijn. Drie aanbestedende diensten stelden gunningscriteria.

Figuur 21.2 MVI-thema's in de aanbestedingsteksten voor de productgroep gas.

Er werd het vaakst ingezet op het MVI thema Klimaat. Alle aanbestedende diensten die op dit thema inzetten, formuleerden dit als eis in de vorm van verplichte levering van groen gas of compensatie. Het MVI thema Biobased wordt eveneens gedekt door de eis voor groen gas die twee keer voorkwam. Social Return was bij één aanbestedende dienst een eis. De thema's Circulair en Milieu zijn uitgevraagd door gunningscriteria op te stellen waarin de opdrachtnemer kan uitleggen hoe de thema's worden geborgd.

Vergelijking voorgaande monitor

Figuur 21.3 Inzet op de verschillende MVI thema's over de jaren

In vergelijking met voorgaande jaren wordt MVI in de periode 2019-2020 net zo vaak ingezet als in andere jaren (70% van de steekproef). De thema's klimaat en sociaal internationaal (beide - 20%-punt) worden minder vaker toegepast dan vorige jaren. Voor het eerst wordt er ook op milieu gescoord, omdat een aanbestedende dienst inzet op minder gasstook (en daarmee minder fijnstofuitstoot). Een andere aanbestedende dienst stelt milieueisen aan de herkomst van de grondstoffen voor groen gas en scoort daarmee ook op het thema milieu. Voor het gebruik van groen gas wordt verder op de thema's biobased en klimaat gescoord. Het thema circulair wordt door één

aanbestedende dienst als gunningscriterium benoemd. Onduidelijk is hoe hier gehoor aan is gegeven.

Op een aantal thema's is in deze monitor strenger gescoord dan voorgaande jaren, omdat de marktstandaard ook wijzigt. Het ondertekenen van een verklaring tegen bijvoorbeeld kinderarbeid in het Uniform Europees Aanbestedingsdocument (UEA) wordt niet langer als sociaal internationaal (ISV) aangemerkt.

Stap 4: Contact met de inkopers en contractmanagers

Voor elk van de aanbestedingen is schriftelijk en telefonisch contact gezocht met inkopers en contractmanagers van de aanbesteding. Afhankelijk van de mate waarin MVI is opgenomen in de aanbestedingsteksten zijn de volgende vragen gesteld, per mail of telefonisch:

- De vragen gingen onder andere over:
 - Is er bij de aanbesteding volgens de inkoper maatschappelijk verantwoord ingekocht?
 - Wat voor soort gas is er gekocht? In hoeverre is daarin tegemoetgekomen aan de MVI-eisen/criteria? Is dit ook daadwerkelijk geleverd?
 - Hoeveel gas is/wordt er uiteindelijk jaarlijks geleverd? (Nm³/jaar)
 - Wat is de omvang van de aankoop in euro's? Wat waren de geschatte kosten en de uiteindelijke kosten?
 - Wat is de overeengekomen contractduur?
 - Wat is de herkomst van het gas?
 - Zijn er nog andere duurzaamheidsaspecten die een rol gespeeld hebben in de aanbesteding, zoals social return, ISV of circulariteit?
 - Zijn er los compensaties aanbesteed? In een apart perceel of een aparte aanbesteding? Hoe is er gecommenteerd? (welke certificatie, compensatiesysteem)?

Stap 5: Kwantificeren

Per aanbesteding wordt met de beschikbare informatie en data een schatting gemaakt van het effect van MVI. Dit wordt onderzocht per MVI-thema door middel van indicatoren.

Effect van MVI in geïnvesteerde euro's

In de onderstaande Tabel 21.3 is op basis van de voorgaande effectverwachting voor de verschillende MVI-thema's en de totale omvang van de aanbestedingen die bijdragen aan dit effect de financiële indicator weergegeven. Van drie aanbestedingen was de omvang niet of niet volledig bekend. De omvang van de overige aanbestedingen is geschat op basis van de gemiddelde euro's per Nm³ van de aanbestedingen waar wel een omvang van bekend is. Compensaties en groen gas worden gerekend tot klimaatwinst. De levering van groen gas, als gecertificeerd Vertogas, wordt tot het thema biobased gerekend.

Tabel 21.3 Aantal euro's geïnvesteerd in (verwachte) MVI-winst voor de steekproef (n=10) over de hele contractperiode

MVI thema	Sub-thema	Eenheid	Resultaat
Klimaat	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in klimaatwinst	€	12.189.000
Milieu	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in milieuwinst	€	0
Circulair	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar een circulaire economie	€	0
Biobased	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in transitie naar biobased	€	5.477.000
Social Return	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in social return	€	187.000
ISV	Euro's inkoop waarin ook wordt geïnvesteerd in sociaal internationaal	€	0

Vier van de tien aanbestedende diensten uit de steekproef compenseerden het gasverbruik of kochten groen gas in. Ze scoren daarmee op het MVI thema klimaat. Eén aanbestedende dienst meldt compensaties los te hebben aanbesteed, maar meldt niet om welke omvang het gaat. Daarom kon deze compensatie niet mee worden gerekend. Eén aanbesteder eiste compensaties, maar maakte er uiteindelijk geen gebruik van. Een ander noemde compensatie als wens en maakte er eveneens geen gebruik van.

Twee aanbestedingsopdrachten eisten groen gas en kregen dit ook geleverd. Daarmee scoorden beide diensten op het thema biobased. Het bedrag voor social return kwam van één aanbestedende dienst die 5% van de aankoopsom reserveerde voor social return.

Effect van MVI in vermeden emissies

In deze stap schatten we de CO₂-emissies per jaar en de CO₂-emissies voor de gehele contractperiode. De volgende aspecten dienen in acht te worden genomen:

- De berekeningen zijn gedaan op basis van de geraamde hoeveelheid gasinkoop per jaar van elke aanbesteding.
- Bij omrekening naar de totale contractperiode zijn optie jaren ook meegenomen.

Tabel 21.4 Emissiefactoren CO₂-eq in kg per Nm³ (bron: CO₂emissiefactoren.nl stand januari 2020)

Type	Emissiefactor
Aardgas	1,884 (kg CO ₂ /Nm ³)
Groengas (gemiddeld)	0,723 (kg CO ₂ /Nm ³)

Tabel 21.5 Overzicht hoeveelheid gas, CO₂-emissies en vermeden emissie van steekproef (n=10)

	Eenheid	Resultaat per jaar	Resultaat per contractperiode
Hoeveelheid gas	Nm ³	18.256.883	105.320.425
- Waarvan gecompenseerd	Nm ³	3.363.227	16.066.134
- Waarvan groen gas	Nm ³	2.078.635	11.715.931
Broeikasgasuitstoot totaal (n=10)	kg CO ₂ -eq	31.982.672	184.821.485
- Waarvan gecompenseerd (n=4)	kg CO ₂ -eq	6.336.319	30.268.597
Vermeden uitstoot t.o.v. aardgas (n=2)	kg CO ₂ -eq	2.413.295	13.602.195

Van de tien aanbestedingen op aardgas is per jaar 3.363.227 Nm³ van de in totaal 18.256.883 Nm³ geraamd aardgas gecompenseerd en nog eens jaarlijks 2.078.635 Nm³ afkomstig uit hernieuwbare bronnen (groen gas). De compensatie en duurzame herkomst komen daarmee op 30% van de totale jaarlijkse steekproef. In totaal wordt jaarlijks 2,4 kton CO₂-eq vermeden op een totale uitstoot van 32 kton. 6,3 kton van de totale uitstoot wordt gecompenseerd door de aanbestedende diensten. De broeikasgasuitstoot is berekend door de ongecompenseerde uitstoot van aardgas en die van groengas bij elkaar op te tellen. De vermeden uitstoot is berekend door de uitstoot van groen gas af te trekken van als er aardgas gebruikt zou zijn (met een hogere emissiefactor, zie Tabel 21.4).

Social return (SROI)

In één van de tien aanbestedingen was aandacht voor SROI. Het is niet duidelijk of deze ook daadwerkelijk is gerealiseerd. Er is totaal binnen de steekproef € 187 duizend euro aan SROI besteed voor aanbestedingen van gas in de periode 2019-2020.

Stap 6: Extrapolatie

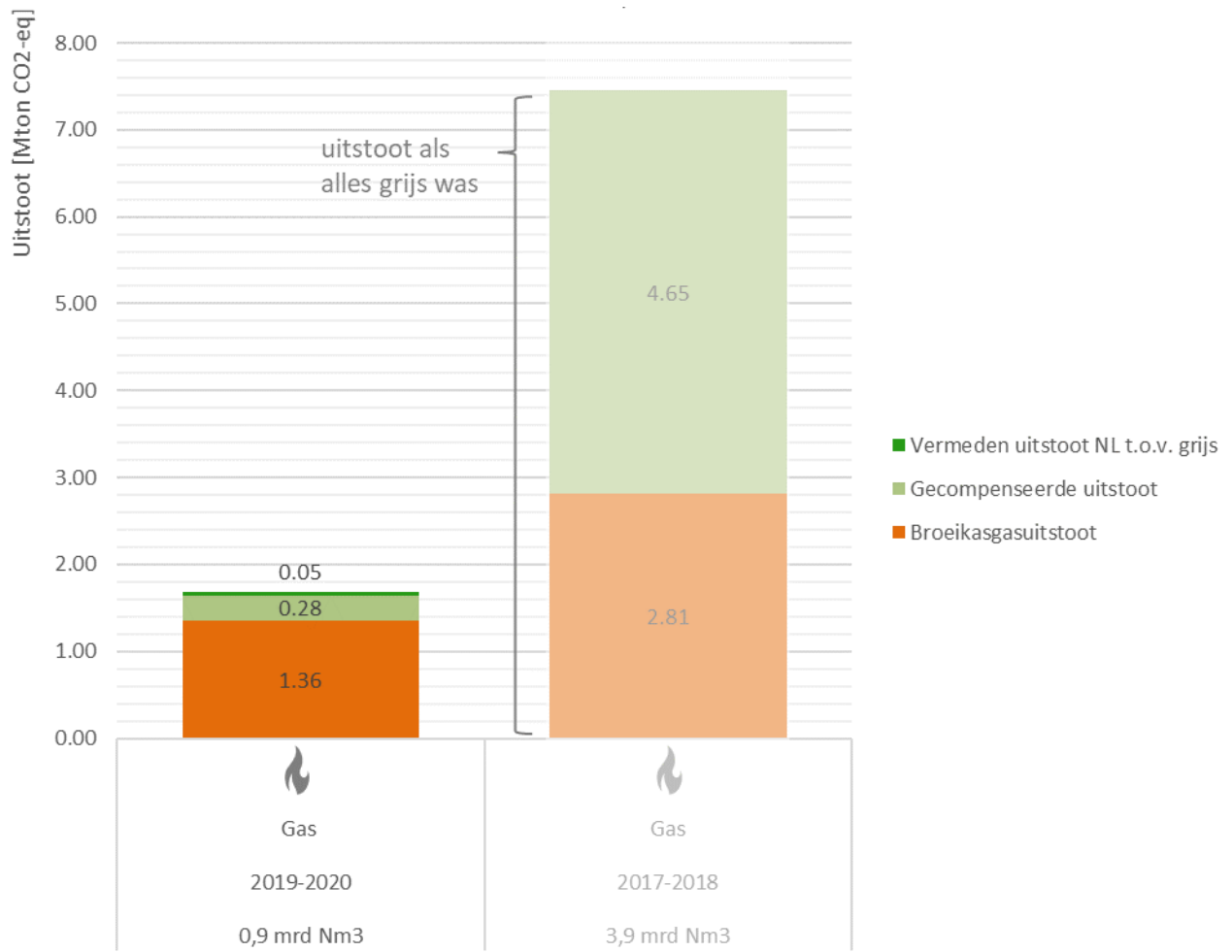
In deze stap zijn de resultaten voor de steekproef geëxtrapoleerd naar de hele productgroep, om een schatting te geven van de totale winst die binnen een bepaalde beleidsperiode is behaald door het toepassen van MVI. Op basis van de aanbestedende diensten uit de steekproef die hun uitgaven in euro's rapporteerden (n=7) is een gemiddelde gasprijs van €0,55 per Nm³ over 2019-2020 vastgesteld. Bij een extrapolatie naar de hele populatie (N=59) wordt op basis van het verwachte verbruik (0,9 miljard kubieke meter gas over de hele contractperiode) een omvang van € 493.497.498 verwacht.

Tabel 21.6 Geëxtrapoleerde milieuwinst voor de gehele populatie (N=59)

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
Hoeveelheid gas (N=59)	Nm ³	895.190.000
- Waarvan gecompenseerd	Nm ³	148.681.000
- Waarvan groen gas	Nm ³	39.518.000
Broeikasgasuitstoot (N=59)	ton CO ₂ -eq	1.360.000

	Eenheid	Resultaat per contractperiode
- Waarvan gecompenseerde uitstoot	ton CO ₂ -eq	280.000
Vermeden uitstoot t.o.v. grijs (N=59)	ton CO ₂ -eq	46.000
Biobased (investeringen groengas)	€	€ 17.863.000
Social return	€	€ 611.238
- Uitgedrukt in voltijdbanen	FTE	24

Bij extrapolatie van de resultaten van de steekproef naar de hele populatie kan een besparing van 326 duizend ton CO₂-eq (vermeden en gecompenseerde uitstoot) worden verwacht over de gehele contractperiode. Zie ook Figuur 21.4 voor een vergelijking van de geëxtrapoleerde uitstoot van gas over de gehele contractperiode aanbesteed in 2019-2020 in vergelijking met 2017-2018. De uitstoot in 2017-2018 was ongeveer vier maal zo hoog als de periode 2019-2020. Een verklaring dit verschil is dat het totaalvolume voor de gehele contractperiode aanbesteed in 2017-2018 met bijna 4 miljard m³ een stuk hoger was dan het volume van 0,9 miljard m³ over de periode 2019-2020.

Figuur 21.4 Gas uitstoot, gecompenseerde uitstoot en vermeden uitstoot over de hele contractperiode

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

www.rivm.nl

april 2023

De zorg voor morgen
begint vandaag